

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Vnímání a trávení volného času
(mezigenerační komparace)**

Bc. Lucie Matysková

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Lucie Matysková

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Vnímání a trávení volného času (mezigenerační komparace)

Název anglicky

The perception of leisure activities (intergenerational comparison)

Cíle práce

Diplomová práce se věnuje možným odlišnostem ve způsobech vnímání a trávení volného času a volnočasových aktivit v mezigenerační perspektivě se zaměřením na socializaci v rodině původu. Cílem práce tedy je nejprve komparace volnočasových aktivit u různých generací v čase, možných překážek v trávení volného času u zvolených generací a vlivu rodiny na výběr volnočasových aktivit; dále pak porovnání trávení volného času tří generací a zjištění, v čem se vnímání a způsob trávení volného času u sledovaných generací nejvíce odlišuje, v čem se naopak podobá, co je pro kterou generaci ve sledované oblasti typické a zda a jakým způsobem starší generace ovlivňuje generaci mladší právě ve způsobu trávení volného času.

Metodika

Teoretická část diplomové práce proto (jako předpoklad zpracování části empirické) vychází z prostudování teoretické literatury, odborných zdrojů, pramenů, materiálů a dokumentů vztahujících se k problematice fenoménu volného času v současné (moderní) společnosti. Propojení teoretické a empirické části práce tvoří sekundární a komparativní analýza dat, vztahující se k fenoménu vnímání volného času a způsobu jeho trávení v čase (konkrétně v ČR) z vybraných a již provedených výzkumných šetření, uskutečněných odbornými týmy Sociologického ústavu Akademie věd ČR. O prostudované zdroje v teoretické části diplomové práce a následná zjištění učiněná pomocí sekundární a komparativní analýzy dat o vnímání a způsobu trávení volnočasových aktivit v čase (tj. zvolenými generacemi) se pak opírá empirická část diplomové práce v následujícím vlastním (kvalitativně laděném) výzkumném šetření, realizovaném pomocí polostrukturovaných rozhovorů s muži a ženami tří zvolených generací (prarodičů, rodičů a jejich dětí) o způsobu trávení volnočasových aktivit. Data, získaná terénním šetřením, budou následně zpracována, analyzována, komparována, vyhodnocena a interpretována za účelem naplnění stanoveného cíle diplomové práce.

Doporučený rozsah práce

cca 60 – 80 stran textu

Klíčová slova

rodina, životní styl, mezigenerační reprodukce, socializace, kvalitativní výzkum

---

Doporučené zdroje informací

- Alan, J. 1989. Etapy života očima sociologie. 1. vydání Pyramida. Praha : Panorama, 1989.
- Cejp, M. 1974. Postoje české veřejnosti k hodnotě, funkci a náplni volného času. Praha : Ústav pro výzkum kultury, 1974.
- Dumazedière, Joffre. 1966. Volný čas. Sociologický časopis 2. Praha : Nakl. Čsl. akademie věd, 1966.
- Filipcová, B. 1965. Člověk – práce – volný čas. Sociologický časopis. Praha : Svoboda, 1965.
- Hendl, J. 2005. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. 2. vydání. Praha : Portál, 2005.
- Hodaň, B. 2002. K vývoji názorů na volný čas: Od Aristotela k Dumazedierovi. Volný čas a jeho současné problémy: sborník příspěvků přednesených na vědeckém sympoziu v Olomouci. Olomouc : Hanex Olomouc, 2002.
- Huláková, M. 1973. Teoretické problémy volného času. Sociologický časopis. Praha : autor neznámý, 1973.
- Pospíšilová, H. 2010. Mládež, hodnoty a volný čas. Olomouc : Hanex, 2010.
- Selucký, R. 1966. Člověk a jeho volný čas. 1. vydání. Praha : Československý spisovatel, 1966.
- Zeijl, Elke a Yolanda te Poel, Manuela du Bois-Reymond, Janita Ravesloot. 2014. The Role of Parents and Peers in the Leisure Activities of Young Adolescents. Netherlands : Journal of Leisure Research, 2014. 10/2012.

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Lucie Kocmánková Menšíková, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 12. 11. 2014

doc. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 13. 11. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

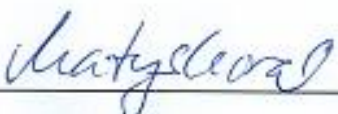
Děkan

V Praze dne 31. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vnímání a trávení volného času (mezigenerační komparace)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31.03.2016

_____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Lucii Kocmánkové Menšíkové, PhD. za odborné vedení, poskytnuté cenné rady, ochotu a čas, který mi věnovala. Stejně tak děkuji všem dotazovaným, kteří se ochotně účastnili rozhovorů pro účely této práce. Poděkování patří také mé rodině za trpělivost a podporu poskytovanou nejen během vypracovávání diplomové práce, ale během celého mého studia.

Vnímání a trávení volného času (mezigenerační komparace)

Souhrn

Tato diplomová práce se věnuje způsobu trávení volného času jakou součástí životního stylu v mezigenerační perspektivě se zaměřením na socializaci v rodině původu. První, teoreticko-přehledová část, uvádí definice a pojetí volného času, dále pak socio-historický kontext se zaměřením na proměny způsobů trávení volného času. Z teoretické části diplomové práce vychází sekundární a komparativní analýza dat vybraných sedmi výzkumů. Na tuto část navazuje empirické šetření pomocí polostandardizovaných rozhovorů, jejichž hlavním cílem je porovnat vnímání, způsob trávení volného času vybraných tří generací (prarodiče, rodiče a jejich děti) v jejich mládí a zjistit mezigenerační reprodukci způsobu trávení volného času. Bylo zjištěno, že vývoj způsobu trávení volného času směřuje spíše k pasivním formám trávení volného času s diferencovaným způsobem trávení volného času v pracovním týdnu a o víkendu. Způsob trávení volného času byl a je stále ovlivňován rodinou a lze předpokládat, že vliv rodiny na způsob trávení volného času se bude nadále zvyšovat, protože tomu tak bylo v posledních čtyřiceti letech. Přenos způsobu trávení volného času mezi generacemi ztrácí na své síle, ale do budoucna je možné předpokládat změnu této skutečnosti.

Klíčová slova:

Volný čas, rodina, životní styl, mezigenerační reprodukce, socializace, kvalitativní výzkum

The perception of leisure activities (intergenerational comparison)

Summary

This diploma thesis deals with the theme of leisure time as part of our lifestyle in an intergenerational perspective, focusing on socialization in the family of origin. Theoretical-summary provides definitions and concepts of leisure time, as well as socio-historical context, focusing on the transformation of forms of leisure and lifestyle transformations in Czech society. Theoretical part based on secondary and comparative analysis of selected researches. This part is followed with empirical research using semi-standardized interviews. Main aim of empirical research is to compare the perception, leisure time of selected three generations (grandparents, parents and children) in their youth and to see intergenerational reproduction of spending time. It was found that the way of spending time tends to passive forms of leisure with a difference way to spend free time during the week and on weekends. Leisure time has been and is still influenced by the family. We can expect that the influence of the family on a leisure activity will increase, because of last forty years. Reproduction of spending time between generations is weaker but in the future, it is possible to change this fact.

Keywords:

Leisure time, family, lifestyle, intergenerational reproduction, socialization, qualitative research.

OBSAH:

1. ÚVOD	10
2. CÍL PRÁCE A METODIKA	11
3. VOLNÝ ČAS JAKO FENOMÉN MODERNÍ SPOLEČNOSTI	15
3.1. Současná moderní společnost	15
3.1.1. Moderní a tradiční společnost z pohledu vnímání volného času	15
3.1.2. Sociologie volného času	19
3.1.3. Etapy života člověka	20
3.2. Historické pojetí volného času.....	22
4. FAKTORY A INSITUCE OVLIVŇUJÍCÍ ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	28
4.1. Životní styl jako faktor ovlivňující volný čas	29
4.1.1. Kategorizace životního stylu a hodnotová orientace.....	30
4.2. Pracovní doba jako faktor ovlivňující volný čas	36
4.3. Rodina a vrstevníci ovlivňující volný čas	37
4.4. Vliv prostředí na trávení volného času	40
4.4.1. Veřejné organizace ovlivňující volný čas	41
Střediska volného času dětí a mládeže.....	41
Školy a školní družiny	42
4.5. Vliv pedagogických pracovníků na trávení volného času	44
4.6. Vliv hromadných sdělovacích prostředků na trávení volného času.....	44
4.7. Socializace jako mechanismus přenosu aktivit a zájmů z rodičů na děti	48
SOUHRN TEORETICKÉ ČÁSTI	50
5. SEKUNDÁRNÍ A KOMPATIVNÍ ANALÝZA DAT Z JIŽ USKUTEČNĚNÝCH VÝZKUMŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE PROBLEMATIKOU TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU V ČR	52
5.1. Úvod do sekundární analýzy dat.....	52
5.2. Primární oblast komparace	58
5.2.1. Komparace nejoblíbenějších způsobů trávení volného času	58
5.2.2. Komparace nejčastějších způsobů trávení volného času	61
5.3. Sekundární oblast komparace.....	66
5.3.1. Spokojenost s množstvím volného času.....	67
5.3.2. Vnímání volného času jako hodnoty	71
5.3.3. Překážky realizace volného času	72
5.3.4. Vliv rodiny, okolí a financí na způsob trávení volného času	74
5.3.5. Vliv socializace na trávení volného času v dospělosti	76
SHRNUTÍ KONKRÉTNÍCH POZNATKŮ ZE SEKUNDÁRNÍ ANALÝZY DAT	78
6. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ O ZPŮSOBECH TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU	80
6.1. Výzkumný vzorek a průběh terénního šetření	81
6.2. Vnímání volného času.....	85
6.3. Způsoby trávení volného času	88
6.3.1. Způsob trávení volného času prarodičů a rodičů	90
6.3.2. Způsob trávení volného času „mladá generace“	93
6.4. Vliv rodiny a okolí na způsob trávení volného času	97
SOUHRN EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ	102
7. ZÁVĚR	106
8. CITOVANÁ LITERATURA	113

9. PŘÍLOHY 120

Příloha 1: Přepis analyzované části rozhovorů jedné generační skupiny (DP ₆ , DR ₆ a DMG ₆):	120
Příloha 2: Interpretace odpovědí na otázku „Co si představíte pod pojmem volný čas?“	126
Příloha 3: Interpretace odpovědí na otázku „Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?“	127
Příloha 4: Interpretace odpovědí na otázku „Co/kdo má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?“	131

SEZNAM GRAFŮ:

Graf 1 - Instituce, ve kterých mládež tráví svůj volný čas	43
Graf 2 - Srovnání volnočasových aktivit vykonávaných nejméně 1x týdně 1975 - 1985.....	64
Graf 3 - Nejčastější a zároveň nejoblíbenější volnočasové aktivity.....	66
Graf 4 - Srovnání množství volného času v letech 1997 – 2009.....	69
Graf 5 - Vývoj nejoblíbenějších volnočasových aktivit 1982 - 2011.....	70
Graf 6 - Vliv na volnočasové aktivity 1985	74
Graf 7 - Kdo ovlivňuje to, co dělá mládež ve volném čase (rozdělení dle věku)	74
Graf 8 - Vývoj průměrných výdajů na osobu.....	75
Graf 9 - Vnímání pojmu volný čas.....	87

SEZNAM TABULEK:

Tabulka 1 - Znaky tradiční a moderní společnosti.....	16
Tabulka 2 - Pesimistické a optimistické hodnocení „Společnosti volného času“	19
Tabulka 3 - Schéma etap života	21
Tabulka 4 - Základní údaje o vybraných komparovaných výzkumech.....	54
Tabulka 5 - Komparace způsobu využití volného času podle období a oblíbenosti	59
Tabulka 6 - Komparace způsobu využití volného času podle období a četnosti	61
Tabulka 7 - Spokojenost s množstvím volného času	67
Tabulka 8 - Porovnání volného času jako hodnoty	71
Tabulka 9 - Překážky realizace volnočasových aktivit	72
Tabulka 10 - Základní údaje o vybraných dotazovaných	83
Tabulka 11 - Porovnání nejčastějších způsobů trávení volného času v rámci tří generací	95
Tabulka 12 - Vlivy subjektů a okolí.....	98
Tabulka 13 - Interpretace odpovědí na otázku „Co si představíte pod pojmem volný čas?“	126
Tabulka 14 – Interpretace odpovědí na otázku „Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?“	127
Tabulka 15 - Interpretace odpovědí na otázky „Co/Kdo má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?“	131

SEZNAM OBRÁZKŮ:

Obrázek 1 - Rozdíl v trávení volného času generace prarodičů a rodičů.....	91
Obrázek 2 - Trávení volného času mladé generace.....	94

1. ÚVOD

Čas je důležitou složkou společenského a individuálního života lidí. V současné době je problematika volného času velmi diskutovaným tématem, které se neustále mění a vyvíjí zároveň s modernizací dnešního světa. Proces modernizace ve svých důsledcích nepřináší pouze pokrok a pozitiva, ale taktéž hrozby a rizika, které se dotýkají proměny člověka, která není pouze humanizující, ale právě i naopak. Dle názoru autora této práce způsob trávení volného času úzce souvisí s životním stylem daného jedince či rodiny a životní styl je jedním z diferencujících momentů, vymezujících naše postavení v rámci sekundárních skupin i obecně v rámci celé společnosti. To, k jakému způsobu trávení volného času lidé směřují, je jedním z projevů životního stylu hned vedle hodnotových preferencí. Volný čas dává možnost se seberealizovat a sebeidentifikovat a tím pádem způsob jeho vyplnění do určité míry vypovídá o tom, jací jsme, a jak žijeme.

Možnosti trávení volného času jsou do značné míry limitovány disponibilním příjmem jedince (ekonomickým kapitálem), avšak nejsou jím omezovány zcela. Proto je možné v kontextu způsobu trávení volného času hovořit o prvku svobodné volby, kterou činíme vždy v určitém sociálním kontextu ať už vědomě či nevědomě. Rodina je hlavním činitelem utváření trávení volného času a zprostředkovává hodnoty, zájmy a postoje během vývoje jedince směřujícího k začlenění do společnosti. Uvnitř rodiny se předávají veškeré důležité normy a jejich znalost nám pomáhá být součástí určité sociální skupiny. Součástí těchto převzatých norem jsou také kulturní předpoklady, které se také projevují ve volbách týkajících se trávení volného času nejen v dětství a dospívání, ale také přetrvávají až do dospělosti.

Toto téma jsem si vybrala, protože se zajímám o to, jak lidé vnímají volný čas v dnešním moderním světě, jak jej dokáží využít a trávit. Zajímá mě diferenciace pojetí a trávení volného času současné a starší generace, proto v této práci budu porovnávat trávení volného času mezi třemi generacemi a v neposlední řadě zjistím, jaký vliv má starší generace (rodina) na způsob trávení volného času mladší generace (jejich děti).

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

Diplomová práce se věnuje možným odlišnostem ve způsobech vnímání a trávení volného času v mezigenerační perspektivě se zaměřením na socializaci v rodině původu. Obsahuje časovou komparaci volnočasových aktivit, překážek v trávení volného času a vlivu rodiny na výběr volnočasových aktivit. Cílem práce je tedy porovnání trávení volného času tří generací, a dále zjištění, v čem se vnímání a způsob trávení volného času sledovaných generací nejvíce odlišuje, v čem se naopak podobají, co je pro kterou generaci typické a zjišťuje, zda a jakým způsobem starší generace ovlivňuje generaci mladší právě ve způsobu trávení volného času.

Přenos aktivit, hodnot a zájmů mezi rodiči a jejich potomky, které jsou reprezentovány určitými způsoby trávení volného času, je procesem, který v sobě nese sociologickou, psychologickou i kulturně-historickou dimenzi. Způsob trávení volného času může být nasměrován rodinou původu, avšak jeho podoba není staticky neměnná a může být ovlivněna jinými strukturálními okolnostmi, které na jedince během jeho života působí. Tento předpoklad je založen na výsledku, který je závěrem různých výzkumů, sledujících vztah kulturní a sociální reprodukce (Lahire, 2005; Mohr, 1995). Mezigenerační přenos způsobu trávení volného času začíná již v dětství v rámci rodiny. Na dítě má vliv nejen výchova rodičů, tedy k jakým aktivitám, zájmům a hodnotám potomka vedou, ale také to, co sami dělají mimo čas, který věnují přímo výchově dítěte. Tyto činnosti rodičů mohou působit silněji, než přímá výchova a zájmy mají tendenci přetrvávat až do dospělosti, protože socializace má dlouhodobý charakter (Shannon, a další, 2008). Některé faktory reprodukce a trávení volného času mohou mít v odlišném prostředí (jiné historické době) větší či menší vliv.

Práce je členěna do dvou hlavních částí. První, teoreticko-přehledová část, byla zpracována formou literární rešerše odborné literatury a pramenů. Uvádí zde definice a pojetí volného času, dále pak socio-historický kontext se zaměřením na proměny způsobů trávení volného času a přeměny životního stylu v české společnosti, neboť životní styl a trávení volného času spolu úzce souvisí. Je zde vytvořen přehled vývoje pojetí volného času od minulosti po současnost a náhled na jeho další rozvoj do budoucna s akcentem na cíle, podmínky a prostředky výchovy ve zhodnocení volného času.

Cílem teoreticko-přehledové části je formou literární rešerše odborné literatury a odborných pramenů objasnit, jak se změnil význam, forma a funkce volného času s příchodem moderní doby.

Z teoretické části diplomové práce a prostudovaných dostupných materiálů, týkajících se sledované problematiky volného času, vychází empirická část. V této části práce je využita sekundární a komparativní analýza uskutečněných výzkumů, které jsou doplněné o poznatky z publikace Distinkce a hodnoty 2008 od Jiřího Šafra a spol. Především zde budou využita data z výzkumu Ústavu pro výzkum kultury (ÚPVK), který byl zpracováván začátkem roku 1973. Výzkumných pramenů pro oblast volného času v České republice není mnoho. Příčinou může být nízká významnost, kterou veřejnost přisuzovala volnému času, či dějinný sled událostí po konci války, období obnovy a nového společenského uspořádání, které neumožnily vědecký a výzkumný zájem o sféru volného času.

První výzkumy začaly být publikovány až počátkem 60. let, ale byly převážně zaměřené na konkrétní lokalitu (např. „Volný čas – Ostrava“ nebo „Volný čas Pražanů“). Tyto výzkumy přinesly jedny z prvních významných poznatků o oblasti volného času obyvatel tehdejší ČSR. Jedním z nejrozsáhlejších celostátních výzkumů proběhl v roce 1973 pod již zmiňovaným Ústavem pro výzkum kultury. A tento pramen bude z velké části sloužit pro sekundární analýzu. Výzkum konkrétně probíhal ve dnech 6. - 21. března 1973 a pomocí techniky řízeného rozhovoru bylo do výzkumu zahrnuto 1200 členů výběrového souboru s cílem zjištění názorů obyvatelstva ČSR na hodnotu, funkci a náplň volného času. Dalším zdrojem pro tuto práci budou současné výzkumy a výzkumná zjištění veřejného mínění provedené mimo jiné Sociologickým ústavem Akademie věd ČR a dalšími.

Cílem sekundární a komparativní analýzy je srovnávání trávení volného času, tedy jakým způsobem trávili čas volna naši předkové (prarodiče a rodiče), a jak tráví čas současná generace „vysokoškoláků/mladých lidí“ (20 – 26 let). Bude zde také sledována proměna vnímání hodnoty volného času a v neposlední řadě množství volného času tehdy a dnes spolu s překážkami v trávení volného času. Komparativní analýza je založena na principu komparace primárních dat jiných studií a jejím cílem je hledání společných jevů v komparovaných studiích (Petrušek, a další, 1996 str. 619). Pomocí analýzy byly zjišťovány nejvýznamnější charakteristické jevy z oblasti trávení volného času.

Dále budou provedeny již zmiňované rozhovory, jejichž hlavním (primárním) cílem je porovnat význam, vnímání ale i způsob trávení volného času vybraných tří generací (prarodiče, rodiče a jejich děti) a to v období, kdy ještě neměli děti. Sekundárním cílem těchto rozhovorů je zjištění reprodukce trávení volného času ze starší generace na generaci mladší. Z výzkumného hlediska se předmětově jedná o zpětný pohled na prožité dospívání našich prarodičů a rodičů a současný pohled na způsob využití volného času generace narozené v devadesátých letech 20. století. Proto bylo zvoleno celkem 6 rodin ve věkovém intervalu 21 – 80 let, které byli rozděleni do tří kategorií. Do první kategorie byli zařazeni jedinci ve věku 21 - 30 let, tedy autorky vrstevníci ve věku studentů vysokých škol. Toto rozpětí bylo zvoleno tak, aby jedinci byli schopni reflektovat své dětství a dospívání s určitým odstupem. Druhá kategorie byla složena z jedinců ve věku autorky rodičů, tedy 40 - 55 let, a třetí kategorie byla v intervalu 70 - 81 let. Každá z výše vyjmenovaných skupin byla dále rozdělena dle pohlaví a lokality bydliště v dětství kvůli možným zažitým stereotypům spojených s trávením volného času daných skupin. Z hlediska toho, že každá generace žila v jiném období, je nutné jednotlivé generace sledovat s posunem času až 7 let, protože dle autorky doba „dospívání“ našich babiček byla kratší než doba „dospívání“ současné generace. Lidé zakládali daleko dříve rodiny než v současnosti, ale také dříve umírali a celkově byl vývoj rodiny v určitém pohledu rychlejší než nyní.

Empirické šetření probíhalo pomocí kvalitativního výzkumného přístupu prostřednictvím rozhovoru. Pro tento výzkum není příliš vhodné použít kvantitativní přístup, protože cílem kvantitativního výzkumu je testování předem daných hypotéz. Slouží především ke zkoumání vyššího počtu dat a následné aplikaci těchto získaných dat na celou populaci, ale pro nalezení souvislostí a vztahů mezi informacemi je vhodnější použít kvalitativní výzkum. Kvalitativní přístup zajistí vyšší validitu výzkumu, protože dotazovaný může podrobně odpovídat na kladené otázky bez výběru předem daných variant odpovědí a taktéž má vysokou reliabilitu. Některými autory je kvalitativní výzkum považován za *sbírku subjektivních dojmů*, protože výzkumník může značně ovlivnit výsledné poznatky svými preferencemi a postoji (Disman, 2011; Hendl, 2005). Pozorování je nedílnou součástí mnoha kvalitativních výzkumů. Během zúčastněného pozorování dochází k vnímání vybraných jevů za použití vizuálních, sluchových, čichových a pocitových vjemů, díky nimž může být významně rozšířena zpráva o výzkumu (Hendl, 2005). V rámci kvalitativního šetření bude z každé generace zvoleno 6 členů, s nimiž bude uskutečněn

rozhovor s cílem prohloubit problematiku trávení volného času. Tyto odpovědi nakonec budou mezi sebou porovnány a identifikované změny v procesu utváření způsobů trávení volného času mezi dvěma generačními skupinami rodičů a jejich potomky zde budou shrnuty. Díky rozhovorům s dotazovanými ze starších věkových kategorií bude zjištěno, jak trávili svůj volný čas v době, kdy ještě neměli děti, ale časově na tom byli podobně jako první výzkumný vzorek z mladší věkové kategorie a bude zjištěn mezigenerační přenos způsobů trávení volného času (životního stylu).

Technikou sběru dat byl zvolen polostandardizovaný rozhovor. Rozhovory probíhaly v období listopad 2015 – únor 2016 s cílem získat prohlubující kvalitativní materiál, který umožní časovou komparaci trávení volného času, jeho vnímání a mezigenerační vliv a přenos. Cílem práce není statistické šetření a získání numerických hodnot o problematice volného času, se kterými pracuje kvantitativní výzkum, ale hlubší porozumění oblasti trávení volného času v časoprostorové perspektivě. Snahou je získat větší množství podrobnějších dat o sledované problematice. Informace, které měly být zjištěny, byly definovány okruhem otázek a odpovědi na tyto otázky byly následně zpracovány v programu Microsoft Excel/Word. Polostandardizovaný rozhovor byl zvolen z toho důvodu, protože zvolené otázky je možné dle situace rozebírat do hloubky a zjistit z dané problematiky co nejvíce informací, je to flexibilní technika sběru dat a otázky je možné různě kombinovat na základě odpovědí respondenta (Hendl, 2005; Disman, 2011). Pomocí této techniky bude zjištěn a následně porovnán způsob trávení volného času mezi třemi rozdílnými věkovými kategoriemi. Dané kategorie reprezentují skupinu současných studentů vysokých škol nebo mladých lidí, kteří pracují a jsou bez dětí, jejich rodičů a prarodičů v období před dětmi. Zde si autorka diplomové práce pokládá výzkumnou otázku, zda současná mladá generace vnímá a tráví volný čas odlišným způsobem než jejich předci a svůj volný čas neumí dostatečně využít. V této práci bude také položena další výzkumná otázka, která se týká mezigenerační reprodukce způsobu trávení volného času. Dle autorky má starší generace vliv na způsob trávení volného času generace mladší, ale její vliv se rychlou modernizací doby ztrácí.

Hlavním předmětem výzkumu jsou způsoby trávení volného času dotazovaných v mezigeneračním srovnání. Na základě získaných dat, budou zjištěny faktory, které trávení volného času ovlivňují, a jak jsou tyto faktory pro trávení volného času důležité.

Objektem zkoumání jsou činnosti a návyky vytvořené v dětství a jejich přenos do života jejich potomků v budoucnosti a zjištění v jakých oblastech se to projeví.

3. VOLNÝ ČAS JAKO FENOMÉN MODERNÍ SPOLEČNOSTI

3.1. Současná moderní společnost

Společnost se časem vyvíjí a podléhá historickému vývoji. Pojem společnost je v nejširším slovasmyslu, dle Velkého sociologického slovníku, synonymum pro „*lidstvo jako celek, lidský rod, pro největší společenskou skupinu, k níž člověk může náležet, sociální agregát osob obou pohlaví a různých věkových skupin spojených v soběstačné uskupení, jež si vytvořilo vlastní instituce, které respektuje, a kulturu, kterou sdílí. V nejužším smyslu je společnost soubor osob žijících ve skupinách, jež jsou vzájemně propojeny, na společném vymezeném a ohraničeném teritoriu kontrolovaném politickou mocí, sdílejících základní společné hodnoty, řídících se týmiž základními normami a chovajících se podle ustalených kulturních vzorů*“ (Petrušek, a další, 1996 str. 1194). V druhém případě pojetí pojmu se definice podobá definici státu a podle většiny sociologů patří společnost ke sporným a nejméně jednoznačným pojmům, které mohou vyjadřovat všechno a nic. Např. v učebnici A. Giddense je popsána definice společnosti až v příloze a zní následovně: „*společnost je skupina lidí žijící na zvláštním území, jsou podřízeni témuž systému politické moci a autority jsou si vědomi toho, že mají odlišnou identitu od jiných skupin, které je obklopují*“ (Giddens, 1984). V samotném textu se však obecný pojem společnosti nenachází. Ačkoli se pojem společnost objevoval již v premoderním období (tradiční společnost), samo téma ve smyslu teoretické či vědecké reflexe je tématem novodobým (Petrušek, a další, 1996).

3.1.1. Moderní a tradiční společnost z pohledu vnímání volného času

Moderní společnost je Velkým sociologickým slovníkem definována jako společnost procházející velkými radikálními změnami a to jak v ekonomické, mocenské a sociální sféře, tak v otázce interpretace světa od počátku novověku. Tradiční společnost se od té moderní společnosti liší postavením trhu v rámci společnosti, nemá generalizovaný trh a plní pouze roli druhořadé instituce a klade se zde velký důraz na tradice. Naopak

v moderní společnosti důraz na tradice vystřídal důraz na inovaci a zajištění sociální stability, ale tradice přetrvávají ve své symbolické funkci a slouží k ožívování a zpřítomňování hodnot. Sociologické koncepce moderní společnosti jsou zatíženy řadou zjednodušených stereotypů, např. představa moderní společnosti jako konglomerátu izolovaných individuů či individuů navzájem propojených vztahy věcné závislosti (Petrušek, 1996 stránky 1200 – 1201; Keller, 1947/2013). Z hlediska sociální diference tradiční společnosti je to již společnost početně velká, složitě strukturovaná a hierarchická.

Někteří sociologové pojmy moderní a industriální společnost překrývají a označují je jako modernitu. Dle Velkého sociologického slovníku zde převládá průmyslová výroba a racionální dělba práce (Petrušek, a další, 1996). V dílech některých zahraničních sociologů se stává volný čas ústředním problémem jejich koncepce soudobé průmyslové společnosti. „Společnost volného času“ se stává synonymem moderní, industriální, průmyslové, nebo kapitalistické společnosti (Klofáč, a další, 1967).

V následující tabulce jsou popsány hlavní znaky tradiční a moderní společnosti.

Tabulka 1 - Znaky tradiční a moderní společnosti

TRADIČNÍ SPOLEČNOST	MODERNÍ SPOLEČNOST
Venkovské komunity, všichni se znají	Městská anonymní společenstva
Vznik před průmyslovou revolucí, urbanizací	Vznik po průmyslové revoluci
Velká sociální kontrola	Menší kontrola, více svobody a zločinu
Stabilita, riziko stagnace	Rychlý společenský vývoj, riziko chaosu
Převažuje askriptivní status (podle původu)	Dosažený (achieved) status
Svět je interpretován na základě zkušenosti, často víra v nadpřirozené jevy	Místo náboženského chápání světa nastupuje chápání vědecké (sekularizace)
Vládne úzká vrstva, hierarchický model, kasty a stavy	Vstup mas do politiky, cílem je politická rovnost a rovnost před zákonem, třídy
Malá dělba práce, velká závislost na přírodě, většina obyvatel pracuje v zemědělství, komunity jsou relativně soběstačné.	Vysoká míra dělby práce a specializace, velká vzájemná závislost, klesá podíl zemědělského obyvatelstva
Moc je spojena s panovníkem, (zákonná, soudní i výkonná) stát je panovník	Centralizace moci v rámci národních států a odstranění vládce

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Bartoničková, 2011)

V tradiční společnosti nebylo obvyklé nakládat se svým časem dle libovůle, to bylo výsadou úzké vrstvy lidí (šlechta, otrokáři, vyšší církevní hodnostáři apod.), kteří nebyli bezprostředně spojeni s výrobou. Otroci i nevolníci patřili svému pánovi, a proto s veškerým jejich disponoval jejich pán. U svobodného rolníka či řemeslníka nebyla rozpoznatelná hranice mezi dobou práce a dobou volna. Většinou pracovali tak dlouho, jak bylo potřeba, s ohledem na fyzické síly a přírodu. Denní světlo bylo a je nejstarším regulátorem pracovní doby, např. v anglickém pracovním zákonu z r. 1495 byla stanovena pracovní doba pro řemeslníky a dělníky od svítání do západu slunce. Především na

venkovskou společnost působí cyklické pojetí času spojeného se zemědělskou výrobou, dle které byl určován způsob a délka využití času (Filipcová, 1967; Hudečková, 2006).

Ve starověku či středověku nebyl pojem „volný čas“ nijak koncipován. Řekové používali pro označení odpočinku nebo prázdné chvíle slovo „scholé“ (v dnešním slova smyslu je „škola“). Tento výraz vyjadřoval čas volna určený ve starověku k pěstování těla i ducha a věnování se různým druhům umění. Teprve od středověkého 14. století se začaly spojovat a používat slovní spojení „volný“ a „čas“ nebo „doba“ (Kožnar, 2006). Významným faktorem omezující pracovní doby byla, kromě přírody, církev, která stanovila sváteční dny, dny pracovního klidu a svou autoritou zajišťovala jejich dodržování (Filipcová, 1967).

V době, kdy se začaly objevovat počátky moderní společnosti, rozšiřováním industrializace a technologií, vykrytalizoval také pojem „volný čas“ v pravém slova smyslu tak, jak jej chápeme nyní, jako významnou sféru lidského života. V důsledku technického a technologického pokroku byly vytvořeny podmínky pro vyšší produktivitu práce, společnost tedy byla schopna vyrábět ve větším rozsahu produkty a služby k uspokojení potřeb širokých vrstev obyvatelstva a sektor služeb se stal dominujícím odvětvím (Fazik, a další, 2013). Společenské vědy od 60. let 20. století se snaží definovat soudobou společnost, která nahrazuje tradiční společnost společností industriální. Rozvoj informačních technologií a robotizace vyvolává nové potřeby ve vývoji kvalifikačních a profesních skupin připravených a schopných odborníků. V 60. letech 20. století se předpokládalo, že s růstem produktivity práce se bude také rozšiřovat sféra volného času jako prostoru pro strukturu volnočasových aktivit. Dnešní situaci charakterizuje vznik nových podmínek společenského vývoje, takových, které jsou spojeny s uplatněním nových způsobů výroby, s moderními informačními a komunikačními technologiemi, s decentralizací rozhodování, důrazem na ekologický zřetel a dalšími jevy. Pro současnost i budoucnost má mimořádný význam potřeba, právo a požadavek participace člověka – občana na tvorbě života své rodiny, školy, volného času, obce a společnosti. Tato myšlenka obsahuje nejen právo spolurozhodovat, ale také povinnost spoluodpovídat. Nová doba, zejména od 20. století, je charakterizována větší diferencovaností projevující se v existenci sociálních skupin disponujících různou délkou volného času v závislosti na obsahu vykonávané práce. (Pávková, 1999; Fazik 2013).

Dle názoru K. Marxe měla moderní společnost docílit toho, aby měřítkem společenského bohatství přestala být pracovní doba¹ a stal se jím volný čas (Petrušek, a další, 1996), (Selucký, 1966). Karel Marx chápe práci jako nutnost a volný čas jako svobodu. Ve volném čase se člověk má vzdělávat má být součástí jeho rozvoje. Paradoxně řečeno, aby člověk mohl pracovat, musí ve volném čase odpočívat - aby mohl mít volný čas, musí pracovat (Hodaň, 2002 stránky 9-11). J. Dumazedieri prvně popsal podmínky vzniku volného času v moderní společnosti. Dle toho francouzského sociologa nejsou činnosti ve společnosti určovány pouze komunitou a práci s volným časem si jedinci vybírají sami a svobodně. Práce již záleží pouze na vůli člověka a volnočasové aktivity se dají od ní oddělit (Hodaň, 2002).

Koncepce vznikající v posledních desetiletích odrážejí některé podstatné rysy soudobé postmoderní², technotronní³, informační⁴, znalostní nebo učící se⁵ společnosti (Pávková, a další, 2002). Střetávají se optimistické, pesimistické a skeptické ohlasy na růst volného času stejně jako v názorech na techniku, technický a informační pokrok. Někteří vnímají růst volného času jako symbol osvobození člověka, jiní v něm vidí formu „odcizení“ a pokračování v technické monotónnosti. Autoři knihy „*Soudobá sociologie*“ Klofáč a Tlustý popsali krajní stanoviska s důsledky volného času na jednotlivé oblasti společenského života (*Tabulka 2 - Pesimistické a optimistické hodnocení „Společnosti volného času“*) (Klofáč, a další, 1967).

---

¹ **Pracovní doba** = práce v zaměstnání, přesčasová práce v zaměstnání nebo jakákoliv jiná práce za úplatu, čas strávený na pracovišti (jídlo, mytí), čas věnovaný povinnostem vyplývajícím ze zaměstnání (příprava učitele). Nepatří sem práce žen v domácnosti (Lokajčková, 1974).

² Společnost charakterizovaná pluralitou, heterogenitou a ústupem od převažujícího scientismu.

³ Společnost zdůrazňující rozvoj vědy, techniky a zejména elektroniky a prosazující spojení svobody se společenským plánováním, dostupností vzdělání pro všechny a ústupem od institucionalizovaných ideologií.

⁴ Společnost začínající ve druhé polovině 50. let, kdy počet pracovníků služeb, administrativy a dalších nevýrobních sektorů v USA převýšil počet fyzicky pracujících.

⁵ Znalostní nebo učící se společnost - podle dokumentů Evropské unie z 90. let vycházející z teze, že celoživotní vzdělávání je zdrojem prosperity a rozvoje společnosti a že získané znalosti podmiňují její rozvoj.

Tabulka 2 - Pesimistické a optimistické hodnocení „Společnosti volného času“

PESIMISTICKÉ HODNOCENÍ	OPTIMISTICKÉ HODNOCENÍ
Člověk technického věku je pohlcen tempem strojí výroby i mimo pracovní proces. Volný čas je pokračováním nervového vypětí v pracovní činnosti.	Volný čas poskytuje podmínky k všestrannému rozvoji lidské osobnosti.
Člověk odcizený v práci je odcizený také ve volném čase.	Teprve ve volném čase mohou lidé velkého průmyslu opravdově prožívat svůj život.
Ve volném čase se člověk stává otrokem konzumu a masových médií; dochází k uniformismu a nivelaci. Produktem je „masový“ člověk.	Zboží volného času zlepšuje životní podmínky, činí život lepším a zdravějším. Masová média zlepšují celkovou kulturní úroveň všech vrstev.
Zkracování pracovní doby je příznakem nebezpečí hospodářských potíží a nezaměstnanosti.	Potřeba konzumního zboží plodí nová výrobní odvětví, odstraňuje nebezpečí hospodářských krizí a hrozbu nezaměstnanosti.
Člověk moderní techniky není schopen rozvíjet svoji svobodu, ztrácí smysl pro hodnoty.	Prodlužování volného času vytváří podmínky pro rozvoj tvůrčích schopností lidí a pro realizaci lidské svobody vůbec.

Zdroj: Vlastní zpracování dle Klofáč, 1967 str. 174

Z předchozích stanovisek vyplývá, že volný čas má velký vliv na člověka, a to jak z hlediska individuálního tak společenského a nemalý je také i jeho ekonomický rozměr. Využití volného času k rozvoji osobnosti vyžaduje nejen dostatek volné doby, ale i určitých duchovních předpokladů a schopností, vzdělání, motivace a kulturní úroveň (Klofáč, a další, 1967).

3.1.2. Sociologie volného času

Fenomén volného času byl charakteristickým rysem moderní doby a reakcí na tuto skutečnost byl vznik **sociologie volného času**, která se zabývá sociologickými aspekty volného času. Z hlediska historického vývoje její současná podoba navazuje na předsociologické a filosofické myšlení až k antickým myslitelům.

První sociologické studie volného času vznikly ve 30. letech 20. století (po velké hospodářské krizi). Významné studie z té doby jsou například výzkumy G. A. Lundberga, vydané pod titulem *Leisure – A Suburban Study* (z roku 1934), či teoretická východiska francouzské *Levé fronty* z let 1934 – 1937, jejichž důsledkem bylo dočasného zřízení státního úřadu pro volný čas a sport. Hlavní rozvoj sociologie volného času byl v 50. - 60. letech 20. století, kdy vykristalizovalo značné množství rozdílných názorů autorů na toto téma. Např. M. Kaplan (*v jeho díle Leisure in America, 1960*) objevuje podstatný vliv hodnot volného času i na ostatní sociální sféry a J. H. Fourastié (*v jeho díle La Grand Métamorphose du XX. siècle, 1962*) předvídá zásadní humanistickou přeměnu lidské civilizace pod vlivem stále narůstající plochy volného času, přinášené vědeckotechnologickým pokrokem. Už tato doba poukazovala na nepříznivý vliv moderních

sdělovacích prostředků a masové kultury na volný čas (Petrušek, a další, 1996 stránky 1175 - 1177).

Poválečná vlna sociologie volného času započala dílem J. Dumazediera (*Vers une civilization du loisir?*, 1962). Prvně se zde objevuje myšlenka, že hlavním výdobytkem lidského pokroku je právě existence volného času, nikoli materiální blahobyť, jak se obecně soudí. Dumazediér stojí současně u zrodu prvních srovnávacích mezinárodních výzkumů zabývajících volným časem, což nesporně ovlivnilo sociologii volného času a vyvolalo řadu studií, které vysvětlovaly rostoucí význam volného času. Československá sociologie volného času se začala rozvíjet až v polovině 60. let 20. století a nepřímo navazovala na některé meziválečné studie, např. E. I. Bláha ve svém díle *Sociologie dělníka a sedláka* (Petrušek, a další, 1996 str. 1177). Soudobé využívání volného času je ovlivněno masovými médii, která mají jistě důležitou roli v životě téměř každého člověka a většina dětí i dospělých jim věnuje velkou část svého volného času. Pomocí médií je vytěšňováno přirozené prostředí na úkor prostředí mediálního. Reálný život a události nahrazuje televizní a virtuální realita (Smékal, a další, 2004). Dle názoru autorky budou mít média stále větší vliv na způsob trávení volného času a to jak jedince, tak celé soudobé společnosti.

3.1.3. Etapy života člověka

Existují různé pokusy o etapizaci lidského života. Například český sociolog Josef Alan hovoří o životních drahách, kterými jedinci mohou procházet různými fázemi životního cyklu. Životní dráhy vymezuje Alan jako bohatě formálně i věkově pestré sledy životních fází jedinců v konkrétních společenskohistorických podmínkách, které mají rozmanité složky, jako např. rodičovské, profesní, politické, sportovní, a směr (vzestupy, sestupy a pády). Historické proměny společnosti zasahují jednotlivé fáze životních drah jedinců, a proto je možné vnímat zřetelné diference v závislosti na typu společnosti (např. tržní společnosti s nukleární rodinou) a závislosti na postavení jedinců k sociální struktuře (Alan, 1989). Podobně lidský život etatizuje německý psycholog Erik Erikson, který vývoj člověka vnímá jako cestu, na které je nutné překonat překážky – psychosociální krize. Po překonání překážky, člověk získá ctnost, která mu je prospěšná na další cestě. Erikson ještě navíc popsal jednotlivé úkoly člověka v rámci každé etapy (Erikson, 1993). Každá etapa

života člověka je důležitá také z hlediska trávení volného času, a proto autorka vytvořila následující přehledovou tabulku (*Tabulka 3 - Schéma etap života*) analyzující etapy života jedince očima sociologie od narození po stařecký věk.

Tabulka 3 - Schéma etap života

Orientační věk	Vztah „já“ a ostatní	Etapa + úkol etapy	Sociální charakteristika etapy	Profesní dráha	Rodinný cyklus
0 – 2	„Já“ je problém pro ostatní	Rané dětství Úkol: získat základní důvěru v život a svět	Odlišování sebe a okolí, neverbální komunikace, počátky výběrového chování a citových vazeb	-----	-----
2 – 5	-----	Předškolní věk Úkol: získání a osvojení základní důvěry a sebedůvěry, ustavit si základní postoj v oblasti zodpovědnosti za své činy	Počátky verbálního dorozumívání, identifikaci sociálních vztahů, osvojování návyků, adaptace na kolektiv vrstevníků, odhalování vztahů autority	hra	Vnímání a přejímání rodinných rolí a vztahů, zkušenosti s neúplnou či nukleární rodinou
6 – 12	„Já“ jsem problém pro sebe	Školní věk Úkol: ustavit si základní postoj v oblasti zodpovědnosti za své činy	Formování vrstevnických vztahů a pravidel skupinového chování, rostoucí úloha kognitivního učení a vzdělávání, tvorba zájmů a postojů, vznik vztahů, zodpovědnosti	Učení, fantazijní volba povolání	Ideální volba partnera, počátek přípravy na manželství a rodičovství
12 – 15	-----	Puberta Úkol: ustavit si pevné pojetí vlastního já, svého místa a smyslu v životě	Formování vztahů, počátek emancipace od rodiny, vyhocení konfliktů zájmů, vznik problému sociální identity	Pokusná volba povolání, oddálení rozhodnutí	Seznamování
16 – 20	Ostatní jsou problém pro mě („já“)	Dospívání Úkol: ustavit si pevné pojetí vlastního já, svého místa a smyslu v životě.	Nabývání zákonných práv a povinností, selekce a koordinace zájmů, počátek nezávislosti, „krize adolescence“	Reálná volba povolání, možná první zkušenost s nezaměstnaností	Sbližování, láska, intimní vztahy, sexuální poměr
21 – 25	-----	Raná dospělost Úkol: dosažení schopnosti spojit se v důvěrném citovém vztahu s druhým člověkem, s nímž osoba plně sdílí všechny podstatné stránky života	Osvojování si rolí dospělého, počátek ekonomické a sociální samostatnosti, formování životních plánů	První zaměstnání	Přizpůsobování partnerovi, plánování společného života, založení rodiny
26 – 40	-----	Střední dospělost Úkol: přispívat druhým a to především péčí poskytovanou svým dětem a společenství, ve kterém člověk žije	Sladování sociálních rolí a konflikty rolí, materiální konsolidace, společenská angažovanost, redukce životních plánů, stabilizace sítě sociálních kontaktů (přátelství, kontakty, známosti), orientace na prožitky	Druhá volba povolání, změna zaměstnání, specializace, kariéra, další vzdělávání	Rodina s předškolním dítětem / rodina se školním dítětem / rodina s dospívajícím dítětem
41 – 55	-----	Pozdní dospělost	Tzv. krize středního věku s následující sociální konsolidací, nové formování životní perspektivy odvíjené od představy zbytku (konce) života	Profesní stabilizace, funkční postup, zhodnocování zkušeností	Rodina s mladým dospělým, vznik role prarodiče
55 – 65	„Já“ je postupně problém pro ostatní	Důchodový věk Úkol: dospět k jistotě o smysluplnosti toho, jak člověk blížící se smrti svůj život prožil	Vrchol sociálního postavení a autority, změny zájmů, proměny fyzických funkcí, stabilizace životních stereotypů, zhodnocování dosavadního života (užívání)	Přechod do důchodu, práce v důchodu	Období „prázdného hnízda“ a formování nové příbuzenské sítě (po sňatku dětí)
66 – 74	-----	Stáří	Změny sociálních a psychických funkcí, oslabování životní aktivity, počátek nové závislosti	„Profesní prázdnota“	Domácnost důchodců, „vdovství“
75 – 89	-----	Stařecký věk	Oslabená pohyblivost, závislost a růst nesoběstačnosti	-----	Osamělost

Zdroj: Vlastní zpracování dle Josefa Alana (Etapy života očima sociologie, 1898), E.H. Erikson (Childhood and Society, 1993)

3.2. Historické pojetí volného času

Každý z nás má o volném čase svou představu a právě proto existuje pro tento pojem mnoho rozdílných definic. Kromě značných rozdílů pojetí zde existuje shoda v tom, že je zapotřebí rozlišit pracovní i mimopracovní dobu, tj. produkční a reprodukční čas⁶ (Geist, 1992). Pojem volný čas není pojmem novodobým, ale současná společnost se jím až nyní začíná více zabývat. Dle Kaplánek existují dva možné přístupy k trávení volného času, z nichž první přístup je z hlediska historického poměrně nový a sleduje se od doby, kdy byla vyčleněna pracovní doba jako časový úsek charakteristický tím, že člověk dojíždí denně do své práce mimo své obydlí a přijímá mzdu, která je závislá na počtu odpracovaných hodin a počtu splněných úkolů. Druhý, starší přístup, je sledován již od starověku. Jedince zde nebyl vázán materiálními povinnostmi, a proto mohl využívat volný čas dle jeho libosti – odpočívat, vzdělávat se, zabývat se kreativní tvorbou či společenskou aktivitou (Kaplánek, 2012).

V sociologické literatuře se uvádějí **4 sociologické pojetí** volného času:

1. Volný čas jako dobu mezi dvěma časovými periodami výdělečné práce určené někým jiným než sami sebou.
2. Volný čas jako dobu, která zbývá po odečtení práce určené někým cizím, především ve formě výdělečné práce a nutného času ke spánku.
3. Volný čas jako doba po odečtení „volného času spojeného s prací“ od volného času uvedeného pod bodem č. 2. Je třeba brát na vědomí, že „volný čas spojený s prací“ je chápán různě. Může se sem započítat cesta do práce, ranní příprava, eventuálně také stravování v rámci pracovní doby, čas nutný k dalšímu vzdělávání pro zaměstnání a ostatní záležitosti spojené se zaměstnáním.
4. Volný čas jako doba zbývající po odečtení veškeré doby, která nenáleží do volného času a všeho, co je uvedeného pod body č. 1 a 3. Odečítá se zde také případná doba k zotavení. Toto pojetí nepočítá ani s dobou rekreace volného času (Klofáč, Tlustý 1967).

---

⁶ **Produkční čas** = doba věnovaná práci, potřebná k zajištění nezbytných životních potřeb (tato doba se nekryje s dobou zaměstnání). **Reprodukční čas** = doba potřebná k regeneraci a reprodukci sil.

Z těchto čtyř základních sociologických pojetí vyplývá, že doba se člení do několika stereotypně se opakujících sfér činností, např. cesta do práce a z práce, zajištění chodu domácnosti, stravování, hygiena apod. Není možné chápat všechn volný čas jako posilování všestranného rozvoje osobnosti. Spíše se jedná o souhrn činností provozovaných libovůlí s cílem odpočinout si, pobavit se či rozvinout své znalosti a svou tvůrčí schopnost. Autorka upozorňuje na to, že ve volném čase vstupuje do popředí možnost „volby“ proti „musím“ - striktní disciplíně pracovního procesu. Pouze ve volném čase „něco mohu, ale nemusím“ a tento pocit přináší pocit uspokojení (Filipcová, 1965 stránky 378 - 379).

Počátky formulace pojetí volného času nastaly asi před 2 tisíci lety, kdy jako první formuloval pojem „volný čas“ řecký filosof Aristoteles ve svém díle Etika Nikomachova. Dle Aristotela měl být tento čas věnován umění, vědě a filosofii. V Zákonech od Platona (427–347 př. n. l.) se objevil vztah práce a volného času, popisuje zde protichůdnost činnosti a užitku. Byla zde oddělena sféra volného času a zahálení od sféry práce a výroby. Toto pojetí práce versus „nepráce“ zasahuje až do současné moderní doby. Volný čas se v antické době chápe jako doba, kdy má člověk rozumovat, číst verše, setkávat s přáteli a poslouchat hudbu. Aristoteles důrazně odděluje volný čas od pojmů zahálka, lenošení a nuda a jeho odkaz je v mnoha ohledech platný až dodnes i přes značný idealismus (Hodaň, a další, 2005).

Mezi autory, kteří se zabývali ve svých dílech volným časem, je možné zařadit také Senecu (4 př. n. l. – 65 n. l.). Ve svém traktátu „O volném čase“ tvrdil, že člověk je schopný nalézt duševní klid a blaho díky filosofii (Veselá, 1999). Antický filosof Plútarchos popsal ve svém díle „Hostina mudrců“ rozpor učenců o tom, co učiní dům nejvíce šťastným. Nejšťastnějším domem byl dům, kde měli nejvíce volného času - scholé (Hodaň, 2002). Je třeba brát na vědomí, že popisování volného času ve středověku, je velmi složité, jelikož tento pojem v dnešním slova smyslu neexistoval. S tímto pojmem byl teprve v 16. století spojen čas, kterým mohl jedinec disponovat po skončení práce a v 18. století se tento pojem pojil se zábavou a rozptýlením (Verdon, 2003). Ve středověku byl volný čas vnímán jako čas určený k rozjímání a modlení, ale také jako čas pro zábavu, hry a tanec. Protože měla v Evropě v období středověku dominantní postavení církve, její ideologie ovlivňovala kulturu a volný čas tím pádem tíhnul ke zdrženlivému vztahu k životu. Nejvyšší hodnotou

bylo opět rozjímání týkající se pouze modliteb k bohu, protože ve středověku převládal názor, že vše pozemské je hříšné a člověk by měl stydět za své potřeby (Hodaň, a další, 2005).

V době Renesance byl volný čas značně potlačen kvůli pracovnímu přetížení rozvíjející se industriální společnosti. Myslitelé této doby zavrhovali nicnedělání a varovali před zahálením a leností. Charakter odpočinku měl být takový, aby mohl člověk nadále pracovat. Luther (1483–1546) hlásal, že práce musí být povinností každého člověka. Podle učení Kalvína (1509–1564) by měl člověk konat dobré skutky a hodně pracovat, aby mohl být vyvolen a spasen (Hodaň, 2002).

Utopista T. More (1417 – 1535) v jeho díle Utopie vytyčil pojem volného času tak, že by měl člověk pracovat pouze 6 hodin a s volným časem by měl svobodně nakládat dle svého rozhodnutí (Hodaň, a další, 2005). T. Campanella (1568 – 1639) v jeho díle „Sluneční stát“ zachází s výkladem volného času ještě dál. Pracovní doba v jeho díle je dlouhá pouhé 4 hodiny denně, práci pokládá za samoučelnou a volný čas má podobu pracovního odpočinku (Veselá, 1999).

V téže době spisovatel a historik Plutarchos označil volný čas za míru lidského štěstí. T. Veblen, zakladatel sociologie volného času, ve svém díle „Teorie zahálčivé třídy“ popisuje životní způsoby bohatých vrstev. Odsuzuje volný čas a je pro něj neproduktivní. Poukazuje na závislost mezi volným časem a společenským postavením, protože volný čas symbolizuje u bohatých vrstev jejich moc (Knotová, 2011 str. 37). Veblen taktéž odsuzuje většinu činností, kterým v dnešní době přisuzujeme vysokou hodnotu pro rozvoj osobnosti jedince, např. například sport, společenské hry, chování domácích mazlíčků, apod. (Spousta, 1994 str. 59).

V 50. letech 20. století bylo v Československu, pod vlivem marxistické filosofie, komunistických a socialistických idejí, na trávení volného času nahlíženo jako na **protiklad práce**. Heslo pro toto období bylo takové, že množství volného času nesmí být vyšší než množství práce, protože je zásadní životní potřebou a ta musí být v souladu s potřebami společnosti. Volný čas lidé měli, ale nemohli ho trávit, jak chtěli, protože jeho náplň byla řízena státem. Zejména trávení volného času dětí a mládeže. Lidé se snažili své zájmy rozvíjet při aktivitách s rodinou (kutilství, chataření a chalupaření, zahrádkaření)

(Knotová, 2011 stránky 37-38). VČ je zároveň produktem pracovní doby, která se často prolíná s dobou mimopracovní⁷. Toto rozlišení na pracovní a mimopracovní dobu přišlo spolu s průmyslovou (industriální) společností v průběhu 19. Století, kdy se začal vydělovat volný čas (Selucký, 1966). Jak již bylo v této práci zmíněno, k popsání volného času výrazně přispěl taktéž Karel Marx (1818 – 1883) tím, že v díle „Rukopisy“ strukturaci organizace volného času přisuzuje kapitalismu. Má zásluhu na zrušení rolnického cyklického času, který byl nahrazen časem lineárním. Podle Marxe je volný čas oblastí lidské svobody, svobodné činnosti a rozhodování (Hodaň, 2002). Tímto pojetím volného času přechází vývoj volného času do 20. století, kdy pojetí volného času vychází zejména ze sociologického hlediska.

Volný čas začal být obecně chápán jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukování sil (Průcha, a další, 2001). Je časem odpočinku a zábavy a tento čas pojí společenskou a individuální racionalitu s emocionálně estetickými prvky a fantazií (Huláková, 1973). Dá se popsat jako časový úsek, kdy si můžeme svobodně zvolit určitou činnost, kterou děláme dobrovolně, rádi a přináší nám pocit uspokojení a uvolnění, např. odpočinek, rekreace, regenerace, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, ale nezařazuje sem péče o zevnějšek, osobní věci ani povinnosti spojené s péčí o domácnost, rodinu a činnosti týkající se hlavních biologických potřeb apod. (Pávková, a další, 2002).

Centrem pozornosti se stal volný čas v 2. polovině 20. století, kdy byl pojat jako závažný a aktuální problém společnosti. V této době vznikla již zmiňovaná teoreticko-empirická **sociologie volného času** zabývající se množstvím, způsoby a možnostmi naplňování volného času různých sociálních skupin, které jsou determinované prací, profesí, vzděláním, pohlavím, věkem, bydlištěm, ekonomickým zajištěním, zdravotním stavem a dalšími faktory (Hodaň, a další, 2005). Např. autor knihy „Děti, mládež a volný čas“, Břetislav Hofbauer, pojal volný čas jako čas, kdy člověk pod tlakem závazků nevykonává žádné povinnosti vyplývající z jeho sociálních rolí, např. z dělby práce s nutností zachování a rozvoje svého vlastního života. Je to čas, který zbyde po splnění pracovních

---

⁷ **Mimopracovní doba** = nelze ztotožňovat mimopracovní dobu a volný čas. Jedná se především o činnosti stereotypně se opakující. Mimopracovní doba je osvobozena od profesní činnosti mimo zaměstnání a zahrnuje i volný čas. Dále zahrnuje cestu do práce a z práce, péči o domácnost, služby a dopravu, uspokojování biologických potřeb a polovolný čas (Dumazedier, 1966).

i nepracovních povinností. Tento pojem Hofbauer dále upřesňuje jako „*činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a přináší mu příjemné zážitky a uspokojení*” (Hofbauer, 2004).

Hodaň s Dohnalem považují za průkopníka problematiky volného času francouzského sociologa Joffre Dumazediera (1915–2002), který poukázal na teoretické stránky volného času a jeho vlivu na kulturu, sociální vztahy a životní styl (Hodaň, 2002). Dumazedièr definuje volný čas jako soubor činností, které vykonává člověk dobrovolně za účelem dosažení odpočinku, zábavy, rozšíření svých znalostí pod podmínkou osvobození se od svých pracovních, rodinných a společenských závazků, což je v dnešní uspěchané době velice těžké (Dumazedièr, 1962). Při určování volného času postupuje nejprve tak, že vymezuje čas, který stojí v opozici proti volnému času.

Dumazedièr nastínil dvě základní **podmínky** volného času, kterými jsou:

- Činnosti ve společnosti nepodřizované povinnostem
- Profesionální práce je realizována rozhodnutím člověka

Činnosti ve společnosti přestaly být podřizené povinnostem, které byly svázané s členstvím v určité sociální skupině nebo komunitě. Jejich část je osvobozena zejména od práce a volného času, to umožnilo svobodnou volbu členů skupiny. Druhá podmínka volného času popisuje hlavní vliv člověka nad rozhodováním, profesionální práce nemá být realizována pod vlivem přírody. Volný čas v pojetí moderní společnosti je tedy oddělený od práce (Knotová, 2011).

Volný čas má dle Dumazedièra několik **vlastností**:

- Osvobozuje od povinností a je naší svobodnou volbou.
- Je determinován podmínkami dané společnosti a závisí na společenských vztazích a interpersonálních závazcích.
- Osvobozuje od primárních povinností, které jsou spojené s institucemi – např. práce, rodina.
- Nemá žádný utilitární, přesvědčovací, ideologický, politický nebo duchovní cíl. (Pokud je VČ zaměřen na takovýto cíl, nejedná se již o volný čas, ale o polovolný čas např. péče o děti).

- VČ má tzv. hédonistický charakter, tj. umožňuje dosažení blaha, radost a potěšení. Volnočasové aktivity naplňují pouze individuální potřebu, ačkoli mohou být na základě vlastní volby realizovány skupinově.
- VČ má proměnlivý charakter a jedním z jeho základních rysů je jeho hledání (Knotová, 2011).

Dumazedier dále vymezil tři základní **funkce** volného času:

- 1) **Odpočinek, zotavení, reprodukce pracovní síly** - volný čas může osvobodit od únavy, odstraňuje fyzické nebo nervové poruchy vyvolané napětím, výkonem povinností a zejména práce.
- 2) **Rozptýlení, zábava, kompenzace** - únik z monotónnosti práce nebo únik do fiktivních činností imaginárního světa.
- 3) **Rozvoj osobnosti** - umožní účast na společenském dění a kultuře těla i ducha. Poskytuje nové možnosti zapojení se do rekreativních, kulturních a sociálních sdružení.

Tyto 3 funkce spolu vzájemně souvisí a vyskytují se v jisté míře ve všech situacích u všech lidí. Mohou se často překrývat, protože je velmi obtížné jejich rozlišení. Všechny tři funkce jsou u každého jednotlivce zastoupeny v určitých proporcích, pokud nejsou, může hrozit jednostranná deformace (Hodaň, 2002).

Dumazedier dále člení volný čas do následujících **kategorií** podle vztahu člověk – činnost, tj. kategorizace dle oblasti lidské osobnosti a příslušných činností ve volném čase:

- Fyzické
- Praktické
- Kulturně umělecké
- Intelektuální
- Společenské (Filipcová, 1967)

Mladí lidé mají nejvíce volného času, protože se starají pouze sami o sebe, naopak nejméně volného času má střední generace, tj. dospělí, kteří mají velké množství neodkladných povinností spojených s rodinou, domácností a starostmi o děti. Mládež a dospělí se také liší jinými zájmy, potřebami a povinnostmi. Protože každá generace

vyrůstá v jiných společenských poměrech a podmínkách, vyznává každá generace jiný životní styl a hodnoty života (Selucký, 1966 str. 179).

Z předchozích definic vyplývá, že volný čas je osobitá věc každého jedince a záleží tedy pouze na něm, jak jej využije. Volnočasové aktivity by měly být pro jedince zajímavé a měly by přinášet pocity radosti a prožitku. Biologické potřeby člověka nepatří mezi volnočasové aktivity, ale je možné, že si jedinec tuto činnost spojí s volnočasovou náplní a např. příprava jídla se stane volnočasovou aktivitou. Je možné tedy říci, že činnosti, které nejsou dle autorů zařazovány do volnočasových aktivit, se v mnoha případech mohou stát volnočasovými aktivitami jedince. Z kvalitativního hlediska se jedná o veškeré činnosti, které jedinec dělá dobrovolně, svobodně a se zájmem.

4. FAKTORY A INSITUCE OVLIVŇUJÍCÍ ZPŮSOBY TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování pozitivními aktivitami hraje významnou roli v utváření osobnosti mladého člověka a při jeho socializaci. V mnoha případech je zaznamenáván nárůst i negativních společenských jevů, a to v důsledku snížení kvality společenské péče o volný čas mladé generace. Pokud by společnost zabezpečila kvalitní trávení volného času dětí a mládeže, mohly by se tím do značné míry kompenzovat případné nedostatky školského systému a rodinného prostředí. Rodina má však zcela dominantní postavení v osvojování aktivit ve volném čase. Ovlivňuje jejich potomky nejen výchovou, ale také svým každodenním životem. V životě mládeže došlo v oblasti trávení volného času ke změnám a změnilo se taktéž institucionální zabezpečení volného času. Kultura a sport jsou zkomercializované, v současné době probíhá informační revoluce s nástupem informačních technologií. Televize se stala dominantním médiem a hlavní aktivitou při využívání volného času. Nejčastěji mládež ve volném čase poslouchá hudbu, navštěvuje restaurační zařízení nebo se nudí a nedělá nic. Významné místo ovšem zaujímají taktéž aktivity spojené s informačními technologiemi, protože je masivně využíván internet.

Současný vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže je dosti negativní. Prohlubuje se zde nenáročnost aktivit, pasivita a konzumnost a pouze jedna aktivita má každodenní frekvenci. Jedná se o využívání internetu nebo televize. Do týdenních aktivit patří poslech

hudby, četba časopisů, nicnedělání a setkávání se s přáteli. Mezi měsíční frekvence patří většinou návštěvy restaurací, kaváren, aktivní sport, návštěva diskoték, kina, turistika, studium a mimoškolní vzdělávání. Závažným problémem je mizení podílu volného času, který mládež věnuje vzdělávání, protože tento trend by mohl mít celospolečenský dopad díky provázanosti ekonomiky, vzdělanosti, vědy a kultury (MŠMT, 2002).

4.1. Životní styl jako faktor ovlivňující volný čas

Současná společnost je často charakterizována neustálým vývojem nových technologií a silným vlivem masmédií, reklam, konzumním způsobem života, zrychlujícím se tempem života, který je naplněn stresem a shonem, životem vyznačujícím se úbytkem nebo nedostatkem volného času a změnou životního stylu. Trávení volného času je ovlivněno životním stylem jedince (rodiny), a proto je nutné v této práci obecně definovat tento pojem, který je poměrně nekonkrétní a každý si pod ním může představit něco jiného.

Zárodky různých životních stylů se poprvé objevily v kontextu norem sociální skupiny, třídy a společnosti, ve které se jedinec vyskytoval. Jakmile si jedinec tyto normy osvojil, mohl se ztotožnit s určitou realizací sebe sama (životním stylem), která do těchto norem zapadá a je nejvíce adaptovaná na fungování v dané společnosti. Kulturní podmíněnost životního stylu také způsobuje proměnlivost jeho obsahu v závislosti na sociální změně, a tedy změně celospolečenského kontextu, do nějž jsou různé životní styly zasazeny (Dumazedieri, 1962).

Náš životní styl je prezentován skrze naše názory, vkus a činnosti, kterým se s oblibou věnujeme. Volba těchto prvků je zásadní pro vnímání vlastní identity a promítá se do různých aspektů našeho každodenního života. Jedním z těchto aspektů je právě náš volný čas a způsob jeho trávení (Rojek, 2006). Chaney i Rojek spojují životní styl a volný čas se spotřebou, konkrétně s rozvíjející se konzumní kulturou a komercí.

Oblastí životního stylu se zabývá nespočetné množství odborníků, kteří se snaží tento termín, co nejlépe a nejpřesněji definovat. V obecné rovině je životní styl „*způsob, jakým lidé žijí – tedy jak bydlí, stravují se, vzdělávají se, chovají se v různých situacích, baví se, pracují, spotřebovávají, vzájemně komunikují, jednají, rozhodují se, cestují, vyznávají a dodržují určité hodnoty, starají se o děti, pěstují potraviny, vyrábějí atd.*“ Společně s pojmem životní styl se objevuje i pojem životní způsob, který je označován jako systém významných vztahů a činností, životních zvyklostí a projevů typických pro určitého

jedince, skupinu či eventuálně společenství nebo společnost coby konkrétního nositele životního způsobu (Duffková, a další, 2008). Pojmy *životní styl* a *životní způsob* je možné vnímat nejen jako synonyma, ale i jako pojmy, které se v něčem liší, např. tím, že životní styl je pojem konkrétnější. Další rozdíl je takový, že *životní způsob* je kvantitativní souhrn (činností, vztahů, projevů, aspektů apod.) a *životní styl* je systém, kde jsou tyto části životního způsobu provázány a záleží na jejich kvalitativních souvislostech (Kubátová, 2010).

Životní styl je rozdílný u každého jedince a společný životní styl může mít nějaká sociální skupina (subkultury), ale i celá společnost. Mezi subjekty životního stylu se řadí jedinci, sociální skupiny a společnosti. Životní styl jedince, není důležitý pouze pro jeho osobnost, ale i jeho vztahy s okolím, které podílejí na utváření jeho životního stylu. Životní způsob (styl) je konceptem zahrnující osobnost člověka a jeho životní podmínky, především podmínky sociální (vliv sociální skupiny na sebepojetí člověka) (Nakonečný, 2003). Kubátová mluví o člověku jako bytosti sociální a individuální, kdy v centru pozornosti je vztah mezi sociálně přidělenou identitou a individuální identitou. Dá se tedy říci, že oba autoři zdůrazňují sociální stránku jedince, kterou představují jeho vztahy s okolím.

Životní styl je komplexní pojem, zahrnující mnoho různých aspektů lidského jednání. Obraz našeho životního stylu se nejvíce projevuje v případě volby – volby toho, co řekneme, co uděláme, nebo čemu se budeme věnovat ve volném čase. Životní styl, existující v určitém společenském kontextu, dává této volbě smysl. Naše rozhodnutí, jak využít náš volný čas a to, jaké činnosti ve volném čase vykonáváme, je odrazem našeho životního stylu. Životní styly a trávení volného času jsou podmíněny kulturně-společenským kontextem, v jakém se vyskytují.

4.1.1. Kategorizace životního stylu a hodnotová orientace

Existuje více kategorizací životního stylu a mnoho autorů má rozdílné typologie. Avšak všechny z nich se navzájem sobě podobají. Např. Kraus vymezuje životní styl do následujících kategorií:

- kognitivní hodnocení sebe samého a svého postavení ve světě (životní filozofie jedince)
- způsob prožívání (kvalitou a intenzitou prožitků se od sebe lidé odlišují)

- vztah k práci, odpočinku a pohybovým aktivitám
- zvládání sociálních interakcí (sociální síť, která člověku umožňuje pocit bezpečí a důvěry)
- ego úroveň (osobnostní výbava každého jedince pro zvládnutí náročných životních situací)

Dále je možné životní styl kategorizovat na základě převažujícího zaměření na pracovní oblast a oblast volného času:

- Pracovně orientovaný životní styl – profesionální činnost je považována za nejdůležitější smysl života. Volný čas je pouze zbytkovou kategorií, která je potřebná jen k odpočinku, rekreaci a zregenerování.
- Hedonistický životní styl – životní zájmy jsou soustředěny do oblasti volného času, rodiny a soukromí. Práce umožňuje užít si volný čas.
- Celistvý životní styl – snaží se sloučit obě životní oblasti, práci i volný čas (Kraus, a další, 2001).

Havlík rozděluje životní styl do **tří skupin** s důrazem na převažující hodnoty způsobu života:

- **Životní styl s náplní studia** – prahnutí po novém poznání. Trávení volného času četbou, častými návštěvami divadel, podnikáním výletů za poznáním. Do této kategorie můžeme zařadit i pravidelné televizní diváky.
- **Životní styl s nejvyšší hodnotou hraní** – tento způsob života vyznávají především sportovci, sportovní fanoušci nebo hráči různých her či návštěvníci zábavných podniků. Život vnímají jako paralelu slavení s cílem užít si každý den.
- **Životní styl s rozjímáním** – může se uskutečňovat o samotě nebo v komunitách. Obvykle se jedná o jedince – tzv. samotáře, kteří nikdy netráví volný čas v rodinném kruhu.

Předešlé rozdělení životních stylů odpovídá způsobu trávení volného času, který se vyskytuje v České republice (Havlík, a další, 1996).

Mezi důležitou typologii životního stylu patří také kategorizace životního stylu dle francouzského sociologa *Bernarda Cathelata*, autora specifického přístupu nazvaného „*Socio – Styles – Système*“:

- **Podnikavec** – vše se točí kolem zaměstnání a práce, často využívá moderní předměty a prostředky a ve spotřebě preferuje značky, originály, módu a má zájem o aktuální (praktické) informace o čemkoli.
- **Utilitarista** – orientuje se především na rodinu, domov, tradice, v kulturních zájmech je pragmatický, konzervativní, materialistický a regionalistický. Jedná se opatrného spotřebitele, který věří informacím autorit.
- **Konzervativec** – uzavírá se do svého teritoria, které dobře zná, orientuje se na rodinu, nemá rád moderní technologie, xenofobik ale bez fanatismu. Ve spotřebě je tradiční, pokud jde o typ obchodu i strukturu nákupu – hledá objektivní informace.
- **Ideál** – jeho přáním je klidný rodinný život, pohodlné bydlení, dostatek volného času. Pociťuje sebeuspokojení a má velmi slabý pocit solidárnosti. S oblibou vyhledává dobré nákupy a hledá informace s praktickým efektem.
- **Anarchista** – preferuje osobní život, je proměnlivý, asociální a je pesimistickým ironickým pozorovatelem. Vyznává kontra-konzumní orientaci a kulturní underground a nemá rád knihy a kino, taktéž ho zajímá intelektuální kultura a fantazie.
- **Prospechář – zbohatlík** – jedná se tzv. „parazitní“ životní styl. Tento jedinec preferuje volný čas, dovolenou, narcistické sporty a usiluje o maximum osobního prospěchu bez jakýchkoli sociálních ohledů, je fascinován science-fiction a fantaskní kulturou. Informace hledá ve všech masmédiích, nemá rád knihy, ale tvořivostí publicistiky je nadšený. Spotřeba je orientovaná na standard a nakupuje nejspíše v luxusních obchodech.
- **Harlekýn sociálního divadla** – pozoruje svou existenci, stále potvrzuje svou identitu a má zálibu v počítačových hrách. Hledá audiovizuální a emociální informace, má rád „fantaskno“ a šokování. Je to částečný exhibicionista pokud jde o pomíjivou módu (Cathelat, 2008).

Německý sociolog *Werner Georg* založil svůj výzkum životního stylu na odlišení dvou základních funkcí životních stylů pro jednotlivce, tj. životní styl jako součásti vyjádření

individuality jedince a tvorby jehož z nositelných pilířů vytváření vlastní identity a životní styl fungující jako indikátor odlišnosti jedince od ostatních a zároveň vyjadřující příslušnost ke své skupině. Na základě clusterové analýzy dat z empirického výzkumu Georg zkonstruoval následující typy životních stylů:

- **Hedonistický expresivní životní styl** – velký důraz na sociální kontakty, síť přátel a známých, jedinec se sice nedistančuje od konvenčního spořádaného rodinného života, ale i od asketismu (důraz na finanční možnosti). Jedinec se často začleňuje do módního proudu a jedná se především o mladé a svobodné lidi.
- **Životní styl orientovaný na rodinu** – rodina je základem života ve všech rovinách, jedinec preferuje praktické a užitečné koníčky, má minimální zájem o politiku, vědu a kulturu a jedná se především o ženy se základním a středním vzděláním.
- **Kulturně orientovaný asketický životní styl** – asketičtí aristokraté s vysokým kulturním kapitálem bez důrazu na význam finančních prostředků. Smyslem tohoto typu životního stylu jsou principy zdravého a ekologického životního stylu, čistá angažovanost ve veřejné činnosti. Jedná se především o vysokoškolsky vzdělané jedince a pracující jedince ve vyšších funkcích zejména v terciární sféře.
- **Opatrnický pasivní životní styl** - představuje určitou „mužskou paralelu“ ke spíše „ženskému“ rodinnému životnímu stylu, konzervativní hodnoty, odsuzování spotřebitelství a všeho avantgardního, nebo jen nápadného. Tito jedinci se vyhýbají společenským kontaktům, jsou prakticky orientovaní a patří často ke skupinám s nižším příjmem žijícím na venkově.
- **Na prestiž orientovaná sebe prezentace** – soustředění na demonstrování sociálního statusu ve spotřebě i ve volném čase, sledování módních trendů v oblékání i zařizování bytu. Tito jedinci jsou často extravagantní.
- **Opatrnický konvenční životní styl** – jedná se o paralelu k opatrnickému pasivnímu životnímu stylu, od něž se liší důrazem na zbožnost a náboženské hodnoty. Ve spotřebě i volném čase je preferována konvenčnost, skromnost a jednoduchost a nositeli jsou především starší a staří lidé s nižším příjmem.

- **Avantgardní, požitkářský a reprezentativní životní styl** – velmi výrazné zaměření na spotřebu a to především luxusních předmětů. Kvalita a exkluzivita s extravagancí má přednost před kvantitou. Je zde kladen důraz na sociální kontakty – zásadně ale reprezentativní, ale hlavní zájem je věnován své vlastní sobě. Tito jedinci se často angažují v různých sociálních veřejných aktivitách a nositeli se vyznačují nadprůměrným příjmem, vyšším vzděláním, kvalifikací a především aktivitou v profesním uplatnění (Werner, 2008).

Většina typologií životního stylu vzniká tedy na podkladě výsledků empirických sociologických výzkumů. V České republice byla typologie životního stylu použita např. ve výzkumu Sociologického ústavu z roku 1999 (*Deset let společenské transformace v České a Slovenské republice*), kde se respondentům nabízely tyto varianty:

- Zdravý životní styl
- Život s rodinou a pro rodinu
- Nezávislý život s širším okruhem známých
- Ekologicky šetrný životní styl
- Životní styl orientovaný na duchovní hodnoty a život
- Tradičně venkovský životní styl
- Životní styl orientovaný na zajištění a udržení nadstandardu
- Pracovní vytížení i mimo běžnou pracovní dobu

Všechny zde prezentované typologie jsou chápány jako relativně uzavřené celky, které se mění v čase (Duffková, a další, 2008).

Hodnoty a hodnotové orientace hrají v životním stylu i ve způsobu trávení volného času velmi důležitou a v mnoha ohledech zásadní roli. Hodnoty nelze chápat jako izolované entity, ale velice často vytvářejí specifická seskupení provázané subsystémy. Všechny hodnoty nemají pro jedince stejnou váhu (význam, důležitost), což znamená, že je lze řadit do určité hierarchie, označované jako **hodnotové orientace**. Základem pro hodnotovou orientaci jednotlivce je soubor a systém jím přijatých, uznávaných a preferovaných hodnot. Hodnotová orientace tak představuje formu hodnotové regulace v rovině osobnosti, tzn. hodnoty ovlivňující zaměřenost subjektu, volbu cílů a prostředků jejich dosahování,

fungují jako regulativy činnosti a v tomto smyslu jsou základem pro volbu individuálního životního stylu a způsobu trávení volného času.

Hodnotový žebříček si člověk dlouhodobě v průběhu socializace vytváří sám na základě vlastních zkušeností a prožitků, svých vlastností a celého svého „psychologického profilu“. Zároveň je vytváření hodnotové orientace (životního stylu, trávení volného času) jedince pod silným vlivem:

- Hodnot a hodnotových orientací (životního stylu a způsobu trávení volného času) jeho nejbližšího okolí
- Hodnot a hodnotových orientací (životního stylu a způsobu trávení volného času) jiných osob – vzorů, populárních osobností, masmédií apod.
- Systému hodnot uznávaných a preferovaných v celé společnosti

Podoba hodnot a hodnotové orientace není u jedince absolutně stálá a neměnná, stejně jako proměna životního stylu. Individuální hodnoty se vytvářejí v průběhu procesu především rané socializace, nicméně stejně jako socializace pokračuje tento proces celý život (Petrusek, a další, 1996; Duffková, a další, 2008).

Mnoho autorů se na úrovni teorie a na základě empirických výzkumů zabývá typologií hodnotových orientací jednotlivců. Za klasickou typologií je možné označit typologii německého filozofa a psychologa *Edvarda Sprangera*, který rozlišuje následující typy hodnotových orientací:

- Teoretický (hledání pravdy, hodnotou je poznání)
- Ekonomický (sebezáchova, hodnotou je užitečnost)
- Estetický (hledání harmonie, hodnotou je krása)
- Sociální (konání dobra, hodnotou je láska)
- Politický (ovládání druhých, hodnotou je moc)
- Náboženský (sebepřesah, hodnotou je jednota s Bohem)

Americký psycholog a filozof *Ch. W. Morris* odlišil několik variant hodnot jako typologie životních stylů:

- Dosažení do nejlepšího postavení ve společnosti
- Kultivovaná nezávislost na lidech a věcech
- Láska k bližnímu
- Střídání oslav a samoty
- Životní činnosti a radost prostřednictvím skupinové participace
- Mistrovství ve zvládnání měnících se podmínek
- Integrace činnosti a potěšení
- Život v pohodě a bezstarostnosti
- Očekávání v tiché vnímavosti
- Stoické sebeovládání
- Ponoření se do vlastního nitra
- Dávání příležitosti dobrodružným činům
- Pokora a odevzdání se osudu (Morris, 2008)

Spolu s utvářením a definováním pojmu volného času v dějinách se měnil také názorový přístup a chápání hodnoty fenoménu, který si dnes pod pojmem volný čas představíme. Z historického hlediska byl přikládán různý význam volnému času jako takovému, byla rozdílně chápána jeho důležitost a společenská významnost. Proto lze z tohoto hlediska nahlížet na volný čas jako na hodnotu, která se v průběhu času měnila a mění se neustále.

4.2. Pracovní doba jako faktor ovlivňující volný čas

Volný čas je spojen hlubokým vztahem se samotnou prací. Ve volném čase práce a místo člověka v pracovním procesu utvářejí způsob života, protože práce významně ovlivňuje nejen množství volného času, ale také způsob jeho prožívání jak ke vztahu ke společnosti, tak k jedinci samotnému (Filipcová, 1967 stránky 60 - 88). Sociální hodnota volného času je spoluutvářena vůči sféře práce a dále pak nabývá atributů svátečnosti, výjimečnosti, psychického uvolnění a tím i svobody vlastního rozhodování (Linhart, 1968 str. 57).

S porovnáním s minulostí měl člověk paradoxně volného času nepoměrně více než v současnosti. V 19. století byla pracovní doba v rozmezí 93 – 60 hodin týdně, naproti tomu v 60. let. 20. století byla pracovní doba mezi 48 – 40 hodinami týdně z celkového počtu 168 hodin, které týden má. Zvyšování množství volného času neznamena pouze zkracování pracovní doby. Časové rezervy vychází z řešení problémů, jako je právě např.

doprava z práce a do práce, rozvoj služeb. Zkrácení pracovní doby nepřináší více volného času, pokud není dostatečně vyvinutá doprava a služby (Filipcová, 1965).

Člověk si musí opatřovat životní prostředky a podřídit se určitému stupni dělby práce. Dalším rozhodujícím momentem ve vztahu člověka k práci je její sociální určení, zda se jedná o práci svobodnou nebo naopak práci vykořisťovanou, protože pokud se práce člověku odcizuje, člověk ztrácí uspokojení z práce a zvyká si na to, že jeho tvůrčí aktivitu ničí pracovní proces a tato pasivita bude převedena do trávení volného času, protože pokud člověk v práci není samostatným a tvořivým pracovníkem, snižuje se jeho potenciaální schopnost aktivně se podílet na svém volném čase. Ztráta radosti z práce může vést až ke ztrátě radosti ze zábavy a nuda v práci může přejít v nudu celého našeho života (Selucký, 1966).

Životní úroveň obyvatel Evropy rapidně roste a současně s tím klesá také průměrný počet pracovních hodin. Pracovní doba v členských zemích OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) v posledních deseti letech klesla. Důvodem je rozšířenost zkrácených úvazků a nabízení delší dovolené jako oblíbeného firemního benefitu (Gola, 2012). Např. Francie zavedla v minulých letech 35 hodinový pracovní týden. Evropané pracují v průměru podstatně méně hodin než v ostatních vyspělých členských zemích OECD, jako jsou Japonsko, Jižní Korea, USA nebo Kanada. Nejméně hodin v práci stráví v průměru Nizozemci (30,1 hodin), Dánové (34,8 hodin) a Francouzi (35,2 hodin). V Nizozemí je to z toho důvodu, protože více než 40 % lidí (z toho 75 % ženy) pracuje na zkrácený pracovní úvazek. Zkrácený pracovní úvazek pod 20 hodin týdně je rozšířený především v Nizozemí, Švýcarsku, Velké Británii, Německu, Belgii a Irsku. Jedná se tedy o vyspělé západoevropské země se vzdělaným obyvatelstvem, kde především maminky s malými dětmi jsou rády, že mohou s dětmi trávit více času. Zkrácené pracovní úvazky jsou v těchto zemích díky jednoduché administrativě oblíbené i u zaměstnavatelů. Nejvíce lidí pracuje přes 45 hodin týdně v Koreji, Chile a Řecku (Gola, 2012).

„Průměrný pracovní týden v Česku patří mezi nejdelší, hlavním důvodem je velmi malá rozšířenost práce na zkrácený úvazek. Nejdelší pracovní týden je v zemích, kde jsou zkrácené pracovní úvazky nejméně rozšířeny (Koreji, Řecku, Chile, Maďarsku, Česku a Polsku). Pracovní doba ve východoevropských zemích je delší, flexibilní pracovní úvazky zde nejsou rozšířené.“ (Gola, 2007). Pro všechny zaměstnance je důležité, aby měli

rovnováhu mezi pracovním a osobním životem. Úspěšné společnosti chtějí usměvavé a spokojené zaměstnance, kteří mají vysokou produktivitu práce a přináší nové nápady, a aby byl zaměstnanec spokojený, musí mít dostatek volného času mimo práci. Řádný odpočinek zaměstnanců je velice důležitý a je důležitým předpokladem zvyšování firemní kreativity a inovace. Pokud má zaměstnanec dostatek času na svoji rodinu a koníčky, projeví se to pozitivně i na jeho pracovním výkonu. Pravidelné přesčas nejsou cestou, jak zlepšovat výkonnost zaměstnanců. Kratší průměrný čas strávený v práci znamená, že mají občané více volného času k využití dle vlastního uvážení. Nižší odpracovaný čas v zaměstnání je jeden ze znaků rostoucí životní úrovně občanů, tudíž v zemích s nejvyšší životní úrovní klesá i počet odpracovaných hodin v zaměstnání (Gola, 2012).

V důsledku rozvoje informační techniky a robotizace se mění povaha práce a pracovních aktivit, které se stávají z hlediska duševního náročnější a zajímavější. Pracovní činnosti v podstatě mohou splývat s činnostmi vykonávanými ve volném čase a to z toho důvodu, protože pracovní činnost nemá znaky nezajímavosti a nutnosti, jedná se o činnost převážně kreativní. Lidé, u nichž splývá pracovní činnost s volným časem, mají jiný výběr volnočasových aktivit, např. často čtou odbornou literaturu, která jim rozšiřuje profesní obzor a dodává pocit spokojenosti (Fazik, a další, 2013).

4.3. Rodina a vrstevníci ovlivňující volný čas

Pojem rodina nelze definovat jednoznačně. Tímto pojmem se zabývá mnoho oborů (sociologie, psychologie, ekonomie, právo, pedagogika, demografie a jiné), přičemž každý obor užívá jinou terminologii, koncentruje se na odlišné znaky a tím pádem vznikají různé definice. V rámci užšího vymezení dle vědeckých disciplín se definice odlišují také podle směru smýšlení autora či jeho zaměření na konkrétní oblast rodinného soužití.

Podle Velkého sociologického slovníku je obecně rodina „*původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou, jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje*“ (Petrušek, a další, 1996 str. 940). Rodinná skupina, která tvoří společnou domácnost a je složena z rodičů a jejich vlastních, eventuálně adoptovaných dětí, byla nazvána "rodinou nukleární". Je to malá, intimní,

relativně uzavřená skupina, v níž převažují bezprostřední, důvěrné osobní kontakty, silně motivované pudově a citově, jsou zde společné zájmy a vysoký stupeň solidarity. Často se také hovoří o „širší rodině“, která se prakticky kryje s širším okruhem příbuzných. Širší rodina, je např. třígenerační rodina sestávající s nukleární rodiny, rodičů a alespoň jedné nukleární rodiny a dítěte. Ze sociologického hlediska je rodina také součástí sociální struktury každé společnosti, respektive společnost je spíše souborem rodin než souborem jednotlivců. Potvrzují to novodobé výzkumy sociální struktury i historická analýza (Petrusek, a další, 1996 stránky 940 - 941). Například *Elinor G. Barberová* konstatovala, že sociální třídy jsou především skupiny rodin, které se považují za stejné a sociálním statusem blízké. Vzájemná úzká životně - existenční závislost rodiny a společnosti celku vede každou společnost k úsilí zajistit jistou shodu společnosti a rodinných zájmů (Elinor G. Barber, 1955).

Význam volného času nabývá věkem a individuálním získáváním nových zkušeností u každého jedince. Pro rozvoj osobnosti je jedním z nejdůležitějších ukazatelů smyslu života kvalitní využívání volného času a je taktéž významným faktorem v žebříčku hodnot. Na prvním místě by vliv na trávení volného času měla být záležitostí rodiny. Ovšem v současné době nezaměstnanosti, nebo naopak konzumního života dospělých, kdy se snaží o finanční zabezpečení rodiny, jsou děti a jejich volný čas v častých případech až na posledním místě. Rodina není schopna dostatečně uspokojit potřeby zejména mládeže a právě kvalitní výchovou dětí ve volném čase se dá docílit účelného rozvoje v oblasti trávení volného času (Šerák, 2009).

Rodina nejvýznamněji působí na volný čas dětí a mládeže, protože právě v rodině získávají zvyklosti a první a základní zkušenosti s využíváním volného času. V generaci rodičů je řada těch, kteří určité věci týkající se výchovy dětí, absolutně netuší. Dříve byly rodinné systémy stabilní a zkušenosti se předávaly z jedné generace na druhou, což se dnes neděje. Rodiny spolu trávily daleko více času než nyní a v důsledku zásadních společenských a ekonomických proměn došlo ke změně hodnot, z nichž některé jsou podceňovány nebo opomíjeny. Mnoho rodičů neví, že s dítětem musí strávit daleko více času, než si představuje, protože jejich dítě to ke svému rozvoji potřebuje. Místo kupování drahých věcí by se měli zamyslet nad tím, kolik času tráví se svým potomkem, měli by si s ním povídat, poslouchat ho a brát ho vážně.

Rodina je prvním rozhodujícím činitelem pro předávání vzorů a volby zálib. Řada rodičů nabízí svým dětem mnoho věcí, kterými v podstatě vykupuje nestrávený čas s dětmi. Bohužel se také stává, že z finančních či časových důvodů nemohou rodiče svým dětem nabídnout v oblasti volného času těch možností mnoho nebo to nepokládají za důležité. Obtížná situace je v rodinách, kde rodiče nejsou ochotni se věnovat svým dětem nebo neznají způsob, jak mohou pozitivně působit na mladší generaci a jejich volný čas. Starší generace někdy neumí naslouchat té mladší a netoleruje její zájmy.

Do volnočasových aktivit se nemusí investovat přemíra finančních prostředků, v tomto případě jde o posílení rodinných vztahů a nasycení citových potřeb dětí, které potřebují lásku, řád a vzory, s nimiž by se mohly hluboce identifikovat. Každý jedinec nevědomě kopíruje životní styl svých rodičů a získává tím určité vlohy a schopnosti.

To vše zasahuje do dalšího vývoje osobnosti a jistým způsobem také do procesu volby trávení volného času. V rámci klubových, sportovních a zájmových subjektů se tvoří tzv. sociální kapitál společnosti, neboli síť a kvalita vztahů uvnitř společnosti (Bourdieu, 1986). Tímto způsobem je také předávána důležitá informace, že rodiče jsou schopni dělat něco i ve společném zájmu dalších lidí. V současnosti je svobody ve smyslu volby možností mnohem více než nějakého řádu nebo určité hranice. Vymezená mezigenerační hranice je potřebná v každé rodině (MŠMT, 2002).

Pávková ve své knize uvádí skutečnosti, které jsou velice důležité pro formování vztahu k volnému času. Jedná se především o typ rodiny, jaké je rodinné soužití a věk rodičů i dětí a jejich pohlaví, zda se jedná o malou rodinu nebo velkou, otevřenou či uzavřenou, jaký mají styl výchovy apod. Další skutečností jsou zájmy rodičů, jak se rodiče navzájem tolerují, jaký význam se zájmům přisuzuje nebo kolik finančních prostředků jsou ochotni do svých koníčků i koníčků dětí investovat (Pávková, a další, 2002).

Dospívání mládeže čím dále tím více ovlivňována jednak názory svých vrstevníků, jednak tím, jaké místo zaujme jednotlivec ve skupině. Jedinec se většinou nechce lišit od ostatních ve skupině, protože má obavy z vybočení. Názor ostatních členů skupiny je pro něj mnohem důležitější než názor jiných autorit, např. rodičů nebo učitelů. *„Teoreticky je „skupinou vrstevníků“ míněn útvar „dvou a více lidí, setrvávajících v kontaktu alespoň tak dlouho, až mezi nimi vznikne „koheze“ /pocit „my“/, majících vzájemně vymezené role*

a pozice a podřizujících se společným hodnotám, normám a cílům.“ (Čačka, 1996 str. 66). Do skupin vrstevníků se řadí **spolužáci** – tedy osoby, s nimiž dítě chodí do školní třídy, dále vrstevníci se **stejnými zájmy** – vrstevníci, s nimiž dítě navštěvuje stejné kroužky, tedy žáci se stejnými zájmy a **kamarádi** – jedná se o skupinu, která může být tvořena spolužáky i vrstevníky, s nimiž dítě navštěvuje kroužky, ale stejně tak se může jednat o skupinu dětí, které nepatří ani do jedné předchozí skupiny. Tyto skupiny, které jsou vytvářeny, se formují na základě různých aspektů – stejné zájmy, stejné pohlaví, blízkost bydliště, shodný věk (Hofbauer, 2004).

4.4. Vliv prostředí na trávení volného času

Prostředí je jedním z faktorů, které podstatným způsobem ovlivňuje pozitivní nebo negativní vývoj jedince volný čas mladé generace. Je to vše, co může mladou generaci obklopovat, ovlivňovat a působit na ni, jedná se především o domov a školu nebo jsou to různé společenské organizace. Mnoho jedinců však prožívá svůj volný čas na veřejných prostranstvích, na ulicích, často bez dohledu nebo bez zájmu dospělých. Poměry jsou v dnešní době velmi neuspokojivé, protože je ohrožena výchova dětí a často i jejich bezpečnost (Pávková, a další, 2002). Ve městech jsou větší kulturní a sportovní centra, která se podílejí na organizaci společenských, kulturních, sportovních či jiných akcí. Tím se vyvíjí soupeření mezi jednotlivými organizátory, a vzniká tak rozmanitější nabídka volnočasových aktivit než na vesnici. Nevýhodou větších měst je, že iniciátoři těchto aktivit pracují s mnohem širší věkovou hranicí zájemců a případní účastníci akcí pro ně zůstávají anonymní. Další nevýhodou jsou velká sídliště, kde žije veliké množství lidí, kteří se vůbec neznají, proto mnozí raději dávají přednost pobytu doma, u televize nebo internetu.

Oproti tomu velmi rozdílně prožívají svůj volný čas mladí lidé na vesnicích, bez ohledu na věk, vzdělání, pohlaví nebo dalších odlišných znaků. Na vesnicích jsou veškeré společenské akce a kulturní aktivity závislé na dobrovolné činnosti jedinců či skupiny mladých lidí a na tom, že se všichni znají. Proto se zde významněji projevuje smysl pro kolektivní život, který je zde organizovaný formou společenských či sportovních aktivit. Jde o činnosti různých místních spolků a organizací - knihovny, sportovní hřiště, místní kina, popřípadě klubovny. K volnému času na vesnicích patří i práce na zahradě, kutilství,

údržba domů aj. Výhodou vesnic je dosažitelnost pobytu v přírodě, což mohou děti i mladá generace plně využívat (Šerák, 2009 stránky 39 - 40).

4.4.1. Veřejné organizace ovlivňující volný čas

Zájmové a neformální vzdělávání významně zasahuje do oblasti naplňování volného času jedince, a je zvláště důležité pro děti a mládež. Volný čas může často pozitivně ovlivnit budoucí profesní dráhu jedince a je významným prostředkem prevence rizikového chování, především dětí a mládeže. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve školských zařízeních pro zájmové vzdělávání, zejména ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech (MŠMT ČR). Jak uvádí Knotová v České republice je zájmové vzdělávání dospělých na okraji zájmů. Jedním z důvodů může být vysoká míra decentralizace a velmi malá organizovanost. Díky tomu se vytvářejí izolované a velmi úzce zaměřené instituce nebo organizace, kde velká část realizovaných aktivit má pouze epizodický charakter (Knotová, 2011).

➤ Střediska volného času dětí a mládeže

Střediska volného času jsou školskými zařízeními, jejichž posláním je motivovat, podporovat a vést děti, žáky, studenty, mládež, ale i dospělé k rozvoji osobnosti, k získávání a rozvoji klíčových a odborných kompetencí, zejména smysluplnému využívání volného času, a to širokou nabídkou činností v bezpečném prostředí, s profesionálním týmem pedagogů. Činnost středisek volného času se uskutečňuje ve více oblastech zájmového vzdělávání nebo se zaměřuje na konkrétní oblast zájmového vzdělávání. Střediska nabízejí aktivní využití volného času všem věkovým skupinám dětí a mládeže a organizují činnosti i pro dospělé či seniory. Organizují pravidelné zájmové útvary pro stálou skupinu účastníků (tzv. kroužky), podílejí se na organizaci soutěží a přehlídek dětí a žáků, a dále organizují otevřené dlouhodobé i jednorázové aktivity, kurzy a jiné vzdělávací akce, tábory, spontánní aktivity, otevřené kluby, výukové programy pro školy navazující na průřezová témata školních vzdělávacích programů, adaptační programy v rámci prevence sociálně patologických jevů a řadu dalších činností. Věnují se často také komunitnímu plánování, participaci, prevenci, vzdělávání pedagogů atd. Většina středisek volného času se stala přirozeným centrem společenského života

v obcích a zapojují se do různých regionálních, krajských, republikových i evropských projektů, organizují výměnné a zahraniční pobyty, a rovněž stáže pracovníků.

Domovy mládeže jsou školská zařízení, která zabezpečují ubytování, stravování a v neposlední řadě kvalifikované výchovné působení pro žáky středních a vyšších odborných škol. Zajišťují dobrovolnost v zájmových činnostech žáků, u kterých je nutná vhodná motivace mládeže. **Jazykové školy** patří mezi školská zařízení, která pracují na principu dobrovolnosti a poskytují žákům jazykové vzdělání ve všech světových jazycích.

Ve školním roce 2014/15 existovalo 312 středisek volného času. Tato zařízení navštěvovalo 272 744 účastníků, z nichž největší podíl tvořili žáci (74,1 %) a děti (13,5 %). Počet účastníků každoročně roste, během posledních pěti let se zvýšil o 7,7 % (MŠMT ČR).

➤ Školy a školní družiny

Škola, která je všeobecně rozšířená vzdělávací a výchovná instituce, by měla vytvářet předpoklady pro úspěšný vstup do života (profesionálního, občanského a volnočasového). Svou úlohu ve volném čase uplatňuje škola přímo, nebo prostřednictvím svých zařízení (školních družin apod.). Škola pomáhá žákům zpřístupňovat poznání různých oblastí skutečnosti dvěma základními způsoby - ve vyučování nebo v souběžných volnočasových aktivitách. Jaké volnočasové aktivity může škola zprostředkovat?

- **Jednorázové aktivity** – příležitostné, jednorázové volnočasové činnosti, které rozšiřují a prohlubují obsah vyučovacího procesu, nebo mají oddechovou a kompenzační funkci. Patří sem hlavně návštěvy historických památek, kulturních, sportovních a dalších podobných akcí (školní slavnosti, plesy, mezitřídní, meziškolní sportovní utkání), lyžařské výcvikové kurzy, školy v přírodě a další.
- **Soutěže** - místní, regionální, celostátní a mezinárodní soutěže žáků základních a středních škol. Tyto aktivity vyžadují trvalejší a delší zapojení účastníků. V minulosti nabraly na významu celostátní soutěže – olympiády (matematická, fyzikální, chemická, biologická), další společenskovední soutěže (český jazyk, dějepis, zeměpis) a individuální nebo kolektivní sportovní soutěže. Důležitá je také spolupráce mezi institucemi v uspořádání těchto soutěží. Základní kola

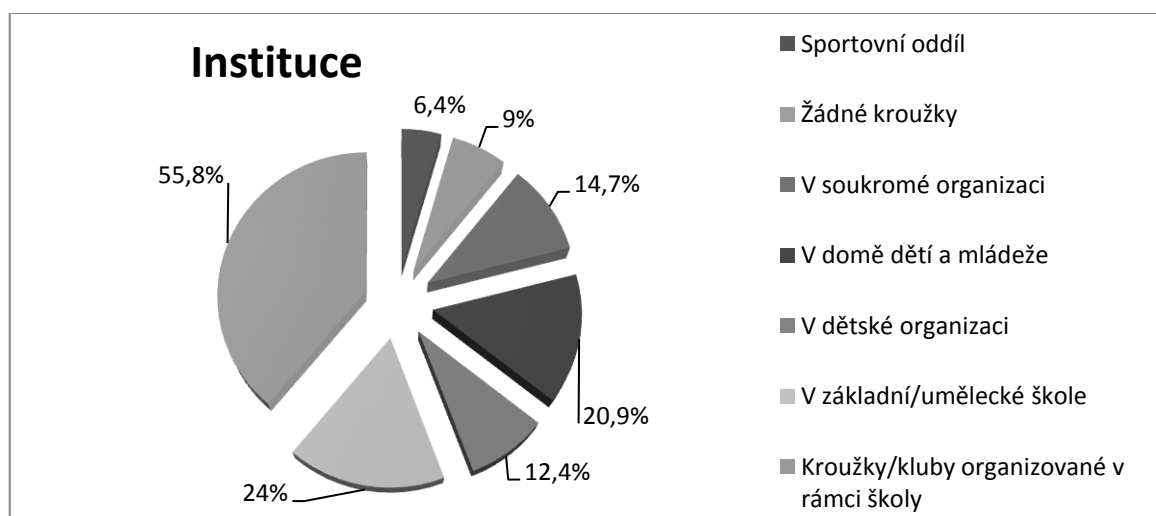
uskutečňují školy, nadmístní kola střediska volného času dětí a mládeže, která řeší také jejich koncepční a organizační záležitosti.

- **Pravidelná zájmová činnost** – zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva. Tato činnost sleduje individuální rozvoj účastníka, úzce spjatý s činností zájmového kolektivu a s jeho veřejně prospěšnou, nebo tvůrčí činností (aktivity zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí, soutěže umělecké tvořivosti – výstavy výtvarných prací, pokusy o literární tvorbu, koncerty apod.).

Na našich školách působí jako volnočasová zařízení **školní družiny a školní kluby**. Jsou charakteristické především relativně stabilním pojetím, institucionálním řešením a výchovnou praxí. Hlavní těžiště spočívalo mezi žáky prvního stupně, ale později se volnočasové aktivity přesouvaly do činnosti individuální, nebo do institucí volného času mimo školu (domy dětí a mládeže, základní umělecké školy, nebo dobrovolná sdružení) (Hofbauer, 2004). Pospíšilová zařazuje školní družinu jako první volnočasovou instituci, která se týká a ovlivňuje téměř všechny děti na prvním stupni základní školy. Družina může díky svým činnostem vhodně doplňovat školní instituci díky svému vlastnímu vzdělávacímu programu a ve spolupráci se školou navazují ve svých aktivitách na školu a školní vzdělávací program (Pospíšilová, 2010).

Na následujícím grafu (Graf 1 - Instituce, ve kterých mládež tráví svůj volný čas) je možné vyvodit, že veřejnou institucí, která má největší vliv na volnočasové aktivity, je škola a dále domy dětí a mládeže.

Graf 1 - Instituce, ve kterých mládež tráví svůj volný čas

Zdroj: Vlastní zpracování dle (MŠMT, 2002)

4.5. Vliv pedagogických pracovníků na trávení volného času

Mezi pedagogické pracovníky, kteří mají vliv na volný čas mladých lidí, patří nejen učitelé, vychovatelé, kulturní pracovníci, lektoři, ale také odborníci určitého zaměření, kteří iniciují či organizují volnočasové aktivity a současně posuzují dosahované výsledky svých svěřenců. Účinnost jejich vlivu závisí hlavně na kvalitách jejich osobnosti a činnosti, ale zároveň jsou důležité i jejich předpoklady pro práci s mladými lidmi, nadšení a motivující aktivita jedince nebo skupiny mladých lidí, kteří se touto zájmovou aktivitou zabývají.

Pedagogický pracovník má vnímavě motivovat, rozvíjet zájmy a tvůrčí činnost u dětí i mládeže, a to v obecné i konkrétní formě, ať jsou činnosti realizovány individuálně či v kolektivu. Měl by u mladé generace uvádět v činnost jejich vnímavost k okolí, k podnětům, vyvolávat aktivní zájem o komunikaci a mezilidské kontakty. I proto by měl být volný čas dětí a mládeže citlivě ovlivňován jak pedagogy, tak dobrovolníky působícími ve volném čase. Podmínkou účinnosti ovšem je, aby toto vedení bylo nenásilné, aby nabízené činnosti byly pestré, přitažlivé a účast na nich byla pro všechny zúčastněné dobrovolná (Hájek, 2007 str. 47).

4.6. Vliv hromadných sdělovacích prostředků na trávení volného času

Jedním nejdůležitějších a nejsilněji působících vlivů na volný čas jsou ve velké míře hromadné sdělovací prostředky, zejména televize, internet, počítače a mobilní telefony, jejichž úkolem je ovlivňovat velkou skupinu lidí najednou. Do této kategorie řadíme také rozhlas, film nebo tištěná média, jako knihy, časopisy, bulvární tisk aj. Tyto prostředky, podmíněné rozvojem soudobé techniky, vychovávají jedince jak intencionálně, tak funkcionálně. Jejich působení může ovlivňovat vývoj osobnosti pozitivně i negativně. To vyplývá z mnoha publikací a výzkumů, které se touto tematikou zabývají. Děti i mládež tráví příliš mnoho volného času u her na počítačích, na sociálních sítích nebo u televize. Vlastní aktivita dětí a mládeže je pak často nahrazována pasivním sledováním akcí bez hlubšího prožitku (Jůva, 2001). Orientace na média je u části publika spojena nejen se

získáváním informací či zábavou, ale i se zaháněním nudy⁸. Nejčastěji se v této souvislosti objevuje televize., dále pak internet (PC), knihy, poslech hudby a četba denního tisku. Zahraniční odborníci, kteří se věnují studiu nudy u adolescentů, zjišťují, že teenageři, kteří jsou zaujati aktivitou svobodně zvolenou, mají mnohem nižší tendenci k nudě, ve srovnání s těmi, kteří nic nedělají nebo se musí zúčastňovat na aktivitě, aniž by o ni měli zájem (Fazik, a další, 2013).

Díky **internetu** získávají mladí lidé nové vědomosti, zajímavé informace o světě. Internet nabízí nepřehledný souhrn informací ze všech oborů lidské činnosti. Mladí lidé tak mohou rozvíjet své zájmy osobitě a svobodně, prakticky bez výraznějších omezení. Zapojují se do okruhu uživatelů vybraných stránek, což umožňuje navzájem si vyměňovat informace, rady, dojmy, názory, ale také fotografie. Vytvářejí se tak celé skupiny jedinců pocházejících z různých zemí, vrstev i věkových skupin, které spojuje „pouze“ konkrétní společný zájem. Této komunikaci se mládež může věnovat nejen textovou formou, ale i prostřednictvím web kamer, audio či video nahrávek a různých aplikací ve svých mobilech. V kontextu s využíváním internetu je potřeba připomenout některé negativní stránky, které mohou ohrozit mravní výchovu mladé generace při užívání nevhodných dostupných stránek internetu, při stahování nevhodného materiálu nebo ohrožování, jakým je v dnešní době kyberšikana či kybergrooming. Nebezpečnost těchto jevů je opravdu velmi vysoká a rodiče by měli mít přehled o tom, co jejich děti na internetu dělají a jaké stránky navštěvují. Nepoučení rodiče netuší, že mohou svým dětem nevhodné stránky blokovat, nevědí, jakou vhodnou formou působit na své děti, protože nemají takové zkušenosti ani znalosti s internetem či počítačem jako jejich děti.

Používání **mobilního telefonu** je pro dnešní mládež důležitou součástí celého dne. Mladí lidé používají telefon nejen k hovorům s přáteli, vrstevníky či rodinou, využívají je také k fotografování, pro psaní sms zpráv, internetovému surfování, hraní her, poslouchání hudby, sdílejí souborů a aplikací a v neposlední řadě k online spojení s přáteli na sociálních sítích. Moderní pokrok je nezastavitelný a mnohdy má negativní dopad na děti a dospívající. Americký komik Louis C. K., vlastním jménem Louis Szekely, prohlásil, že

---

⁸ Nuda je charakterizována jako čas, kdy neexistuje nic, co by člověka zajímalo, kdy člověk nepocítí touhu provést aktivitu, které jsou mu dostupné (Boredom and Social Meaning, 2003).

své potomky chce co nejvíce oddělit od života s chytrým mobilním telefonem a uvedl také některé důvody, které ho k tomuto kroku vedou. Podle jeho slov „*má chytrá mobilní placka negativní dopad na dětský život a to konkrétně v tom ohledu, že se děti s jejím používáním stávají línější a volí raději cestu sociálních sítí či jiných prostředků pro chatování s přáteli. Právě textové zprávy jsou pak jedním z největších negativ moderní doby, jelikož nám dovolují být neustále v kontaktu s našimi přáteli, aniž bychom se s nimi skutečně sešli (a něco společně podnikli) – děcka tedy tráví většinu svého volného času doma s telefonem v ruce, popřípadě rovnou u počítače.* (Kodl, 2013). Louis také zmínil fakt, že už si teenageři jen těžko najdou nějaký čas pro sebe a jakmile mají volnou chvíli, místo zdokonalování sebe sama nějakou oblíbenou aktivitou, raději sahají po mobilním telefonu, na kterém jsou nuceni neustále kontrolovat příchozí zprávy nebo aktuální dění na sociálních sítích a to ve veškerém svém volném čase. Výzkum pro Český rozhlas ukázal, že 80 % procent školáků má mobilní telefon, který v současnosti hraje významnou roli při dospívání dětí a mladistvých. Autorka této práce však tvrdí, že největším „problémem“ není (chytrý) telefon sám o sobě, jako spíše jeho chytré funkce propojené s neustálým připojením k internetu. Obecně se dá říci, že jsou dnešní teenageři mnohem línější než kdysi a málokterý z nich je nadšený do sportu či jiných aktivit, které by jej naplňovaly, zdokonalovaly a dělaly šťastnými. Místo trávení volného času někde v přírodě, povídáním s kamarády či hraní venkovních her mají mladí lidé neustálou potřebu „máchat“ prstem po displeji telefonu. Stejně by se dalo rozebírat i používání počítačů – přístup dětí k těmto strojům ale můžeme mnohem lépe korigovat. V případě mobilního telefonu už to ale tak snadné není a ještě více to komplikuje fakt, že jakožto starostliví rodiče po svých ratolestech dokonce požadujeme, aby nosily telefon stále při sobě (Kodl, 2013).

Televize může být užitečná hlavně jako zdroj informací díky dokumentárním filmům a kanálům, které toto umožňují, ale také může být pro děti i mládež nebezpečnou nástrahou. Avšak i televize se může stát nebezpečnou nástrahou pro mladou generaci, protože pouze zprostředkovává život jiných, místo vlastního, reálného života. Může ničit pravou hodnotu komunikace mezi lidmi. Ačkoli přes 50 % žáků základních škol má ve svém pokojíčku vlastní televizi, sledování televize ustupuje novějším, modernějším technologiím. Z výzkumu LSS Děti mimo jiné vyplývá, že jeden z nejoblíbenějších způsobů trávení volného času představuje u dětí sledování televize. V současnosti tráví děti

před televizními obrazovkami v průměru více než hodinu a tři čtvrtě denně (Kodl, 2013; Luv, 2011).

Tištěná média jsou stále vyhledávána mladou i starší generací, ačkoli je statisticky doložitelné, že mládež od devadesátých let stále méně čte tištěná média. Mezi tištěná média řadíme denní tisk, „bulvární“ tisk, časopisy s různým i odborným zaměřením, knihy, učebnice aj. Nejnovější data z výzkumu MEDIA PROJEKT za 2. čtvrtletí 2015 a 3. čtvrtletí 2015 ukázala, že tiskové tituly oslovují většinu populace v ČR a nečte pouze každý 10. obyvatel ČR mezi 12 – 79 lety. Celková čtenost všech tiskových titulů na vydání dosahuje 79 % populace 12 – 79 let, a čtenost časopisů na vydání je 66 %. Také tištěná média podléhají moderním trendům digitalizace a lidé místo tištěných podob stále více preferují digitální formu sdělování informací (Media Projekt, 2015; Spousta, 1994).

Současná doba odsunuje na okraj klasické médium jakým je **rozhlas** a opomíjí se jeho výjimečná vlastnost – nevyžaduje absolutní koncentraci na jím šířené informace. Posluchač může během poslechu tohoto média vykonávat další fyzickou či jinou práci a spolu s tímto médiem trávit příjemné chvíle volného času. Mladí lidé většinou užívají přístroje z této kategorie výhradně pro poslech hudebních pořadů. Těmto zájmům se přizpůsobují internetová rádia, která mají ve svém žánru zařazeny různé hudební styly a minimum mluveného slova. Od roku 1985 klesla obliba poslouchání rozhlasu z druhé příčky na devátou (MŠMT, 2002). Z tiskové zprávy Sociologického ústavu AV ČR vyplývá, že poslech rozhlasu patří k nejméně četným volnočasovým aktivitám, kdy pouhé 3 % obyvatelstva České republiky ve věku od 15 let odpověděli, že ve volném čase poslouchají rozhlas (Šamanová, 2010).

Média a nové technologie dle Saka proměňují charakter trávení volného času a to nejen ve smyslu pozitivním, ale také bohužel negativním, o čemž se zmiňují také Kraus a Poláčková, kteří upozorňují na velkou moc médií prostřednictvím manipulace, kdy lidé díky těmto sdělovacím prostředkům snadno mění své normy, hodnoty (Kraus, a další, 2001).

4.7. Socializace jako mechanismus přenosu aktivit a zájmů z rodičů na děti

Socializace je proces, během kterého je člověk postupně seznamován s fungováním společnosti, do které se narodil s cílem vytvořit z člověka plnohodnotného člena společnosti. Jedná se o „proces osvojování pravidel chování a systému hodnot a postojů společnosti“ (Hewstone, a další, 2006 str. 79). Tento proces se rozděluje na určité fáze, které jsou vymezeny tím, kdo má na vyrůstajícího jedince vliv. V podstatě by se tento proces dal rozdělit na socializaci v raném dětství v rodině a socializaci během školní docházky mezi vrstevníky (Zeijl, a další, 2014). Součástí primární socializace v rodině je také, kromě předávání systému hodnot a postojů, předávání určitých zvyků, návyků a zájmů.

J. J. Arnett ve své studii *Broad and Narrow Socialization: The Family in The Context of Cultural Theory* rozvinul teorii dvou druhů socializace v závislosti na kulturním kontextu, ve kterém se odehrává. Tyto dva druhy pojmenoval jako obsáhlou (*broad*) a povrchní (*narrow*) socializaci (Arnett, J.J., 1995). Liší se od sebe v hodnotách, které jsou u socializovaného jedince preferovány. Obsáhlá socializace vede ke vstřípení nezávislosti, individualismu a sebevyjádření, povrchní socializace naopak upřednostňuje hodnoty jako je poslušnost či konformita. To, jaký druh socializace ve společnosti převládne, závisí na kulturním prostředí, které v ní panuje. Pojmy „povrchní“ a „obsáhlý“ se vztahují k míře, ve které jsou ve společnosti akceptovány individuální odlišnosti. Vyžaduje-li daná společnost od těch, kteří v ní žijí, disciplínu, bude v ní pravděpodobně uplatňována povrchní socializace. Ve společnosti liberální uznávající individualismus pak bude mít převahu socializace obsáhlá.

Podstatou socializace je tedy omezení, která nastavují různé kultury v procesu vývoje individuí. Tyto kulturní omezení již nejsou na jedince přenášena pouze skrze přímou socializaci, ale také očekáváním druhých, které je podmíněné kulturním prostředím. Už jen to, že jsou si jedinci těchto očekávání vědomi, jim dává společenskou normativní sílu (Arnett, J.J., 1995). Samotná socializace a také očekávání druhých tak nastavují určitý kulturní standard, kterým by se měl jedinec pro své úspěšné fungování v dané společnosti řídit. Arnett se také zaměřuje na zasazení teorie dvojí povahy socializace pro kultury

různých zemí⁹ (Arnett, J.J., 1995 stránky 621 - 623). Odvíjí-li se teorie dvou druhů socializace od kulturních omezení a míře, v jaké tato omezení různé společnosti uplatňují, je možné její aplikovatelnost předpokládat také u měnících se kulturních kontextů a od nich se odvíjejících požadavků v rámci jedné a téže společnosti. Vhodným příkladem by pak mohly být bývalé země Sovětského svazu, které zažily čtyřicet let panujícího totalitního systému, který se na přelomu osmdesátých a devadesátých 20. století let zhroutil a na jeho místo nastoupil systém liberálně-demokratický. Obě tyto epochy, reprezentované přítomností jednoho ze systémů, pak svou kulturně-společenskou povahou odpovídají Arnettovu vymezení podmínek určujících převahu jednoho z dvou daných druhů socializace. Tedy povrchní socializace, probíhající v totalitní společnosti, která vyžaduje poslušnost a konformitu, a socializace obsáhlá pro společnost liberálně-demokratickou, uznávající individualismus a nezávislost (Arnett, J.J., 1995).

Jiná typologie socializace rozděluje socializaci z hlediska způsobů, jakými její ovlivňující aktéři (tedy rodiče, případně vrstevníci) předávají systémy hodnot a postoje aktérům ovlivňovaným (potomkům). Toto předání může, především ze strany rodičů, probíhat buď přímo, nebo nepřímo (Shannon, 2008; Mohr, 1995). Autorky Ch. S. Shannon a S. M. Shaw, které zkoumaly mechanismy mezigenerační reprodukce životního stylu, odehrávající se v rámci socializační interakce matek s dcerami, pojmenovaly tyto dva způsoby socializace jako formální¹⁰ a neformální. Vycházely z předpokladu, že matky jsou těmi osobami v rodině, které s dítětem tráví nejvíce času, a tím pádem mají největší potenciál ovlivňovat jeho hodnoty a preference, také co se trávení volného času týče. Formální socializace je v podstatě přímá výchova rodičů a neformální socializace je vliv toho, co dělají sami rodiče – například jak mluví a čemu se věnují při trávení času s dítětem. Neformální socializace, tedy nápodoba aktivit rodičů dítětem je nezanedbatelným prvkem, hrajícím roli v mezigeneračním přenosu životního stylu (Shannon, a další, 2008).

Jaký vliv má socializace na jedince z dlouhodobého hlediska? D. Scott a F. K. Willits ve studii *Adolescent and Adult Leisure Patterns: A Reassessment* ukazují, že ty volnočasové

---

⁹ Jako příklad země, ve které převládá socializace povrchní, uvádí autor Saudskou Arábii, naopak obsáhlá socializace je typická především pro moderní západní země jako je Amerika.

¹⁰ **Formální socializace** – tedy to, co si rodiče přejí dítěti vštípit: jak by se mělo/nemělo chovat, jaké sporty by mělo provozovat a na jaký hudební nástroj by mělo hrát.

praktiky a zájmy, které si osvojíme během dospívání (kdy navštěvujeme střední školu), přetrvávají v našich preferencích až do dospělosti (do období raných padesátí) a dokonce i déle (do raných šedesátí). Tohoto závěru autoři dosáhli na základě panelové studie, probíhající v Pensylvánii v letech 1947, 1984 a 1992 na stejném vzorku lidí (Scott, 1998).

SOUHRN TEORETICKÉ ČÁSTI

Volný čas je důležitou složkou společenského a individuálního života lidí a v současné době je tato problematika velice diskutovaným tématem měnícím se zároveň s modernizací světa. To však přináší do života jedince jak pozitiva, tak negativa. To, k jakému způsobu trávení volného času lidé směřují, je jedním z projevů životního stylu hned vedle hodnotových preferencí. Volný čas dává možnost se seberealizovat a sebeidentifikovat což může do značné míry vypovídat o tom, jací jsme, a jak žijeme. Přenos aktivit, hodnot a zájmů mezi rodiči a jejich potomky, které jsou reprezentovány určitými způsoby trávení volného času, je procesem, který v sobě nese sociologickou, psychologickou i kulturně-historickou dimenzi (Lahire, 2005; Mohr, 1995).

Každý z nás má o volném čase svou představu a právě proto existuje pro tento pojem mnoho rozdílných definic. Stejně tak, jako se mění společnost v historickém kontextu, tak se mění také způsob, pojetí a význam volného času. Za počátky formulace pojetí volného času stojí Aristoteles, podle kterého měl být tento čas věnován umění, vědě a filosofii. Až ve starověku byl vnímán volný čas jako forma odpočinku nebo prázdné chvíle k pěstování těla i ducha a věnování se různým druhům umění. Tento pojem byl však blíže koncipován až od 14. století, kdy se začaly spojovat a používat slovní spojení „volný“ a „čas“ nebo „doba“ (Kožnar, 2006). V době, kdy se začaly objevovat počátky moderní společnosti, rozšiřováním industrializace a technologií, vykrytalizoval také pojem „volný čas“ v pravém slova smyslu tak, jak jej chápeme nyní, jako významnou a širokospektrální sféru lidského života. Volný čas je možné obecně chápán jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukování sil (Průcha, a další, 2001). Je časem odpočinku a zábavy a tento čas pojí společenskou a individuální racionalitu s emocionálně estetickými prvky a fantazií (Huláková, 1973). Dá se popsat jako časový úsek, kdy si můžeme svobodně zvolit určitou činnost, kterou děláme dobrovolně, rádi a přináší nám pocit uspokojení a uvolnění, např. odpočinek, rekreace, regenerace, zájmové činnosti,

dobrovolné vzdělávání. Dumazedière také koncipoval tři základní funkce volného času. Primární funkcí volného času je odpočinek, zotavení a reprodukce pracovní síly. Dále volný čas slouží k rozptýlení a zábavě a poslední, terciární, funkcí je rozvoj osobnosti. Tyto tři funkce spolu vzájemně souvisí, překrývají se a vyskytují se v jisté míře ve všech situacích u všech lidí.

Koncepce vznikající v posledních desetiletích odrážejí některé podstatné rysy soudobé postmoderní, technotronní, informační, znalostní nebo učící se společnosti (Pávková, a další, 2002). Střetávají se optimistické, pesimistické, ale také skeptické ohlasy na růst volného času stejně jako názory na techniku, technický a informační pokrok. Někteří vnímají růst volného času jako symbol osvobození člověka, jiní v něm vidí formu „odcizení“ a pokračování v technické monotónnosti. První, kdo prvně popsal podmínky vzniku volného času v moderní společnosti, byl francouzský sociolog J. Dumazedière. Dle něj nejsou činnosti ve společnosti určovány pouze komunitou, ale práci s volným časem si jedinci vybírají sami a svobodně. Práce již záleží pouze na vůli člověka a volnočasové aktivity se dají od ní oddělit (Hodaň, 2002). Podle Klofáče a Tlustého má zase volný čas vliv na člověka – a to jak z hlediska individuálního, tak také společenského a ekonomického, protože využití volného času k rozvoji osobnosti vyžaduje nejen dostatek volné doby, ale i určité duchovní předpoklady, schopnosti, vzdělání, motivace, kulturní úroveň a v neposlední řadě také dostatek finančních prostředků.

Charakteristickým rysem moderní doby a reakcí na tuto skutečnost byl vznik sociologie volného času, která navazuje na předsociologické a filosofické myšlení až k antickým myslitelům. V této době vznikly první významné studie, např. *Leisure – A Suburban Study* (1934), *Leisure in America* (1960), *La Grand Métamorphose du XX. Siècle* (1962). Už v tomto období autoři upozorňovali na nepříznivý vliv moderních sdělovacích prostředků a masové kultury na volný čas (Petrušek, a další, 1996 stránky 1175 - 1177). Poválečná sociologie volného času započala dílem J. Dumazedière (*Vers une civilization du loisir?*, 1962). Prvně se zde objevila myšlenka, že hlavním výdobytkem lidského pokroku je právě existence volného času, nikoli materiální blahobyt, jak se obecně soudí. Tento francouzský sociolog také stojí u zrodu prvních srovnávacích mezinárodních výzkumů zabývajících se volným časem. Počátky československé sociologie volného času se začaly objevovat v polovině 60. let 20. století a každý autor, který se zabýval tímto fenoménem, poukazoval

na vytěšňování přirozeného prostředí trávení volného času na úkor prostředí mediálního. S tímto názorem se ztotožňuje také autorka této práce.

Způsob trávení volného času může být nasměrován rodinou původu, avšak jeho podoba není staticky neměnná a může být ovlivněna jinými strukturálními okolnostmi, které na jedince během jeho života působí. Rodina má však zcela dominantní postavení v osvojování aktivit ve volném čase, protože ovlivňuje jejich potomky nejen výchovou, ale také svým každodenním životem (MŠMT, 2002). Jedincův volný čas ovlivňuje samozřejmě také prostředí, kultura, práce a pracovní doba, hromadné sdělovací prostředky, vrstevníci a pedagogičtí pracovníci.

Výsledky teoretické části tvoří teoretické zázemí pro navazující empirickou část práce, tj. pro sekundární analýzu dat z již uskutečněných výzkumů zabývajících se problematikou trávení volného času v České republice a pro polostandardizované rozhovory.

5. SEKUNDÁRNÍ A KOMPARATIVNÍ ANALÝZA DAT Z JIŽ USKUTEČNĚNÝCH VÝZKUMŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE PROBLEMATIKOU TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU V ČR

5.1. Úvod do sekundární analýzy dat

Volný čas představuje fenomén, kterému je věnována pozornost teoretické a empirické sociologie více než půl století. Zahraniční i čeští sociologové se podíleli na charakteristice podstatných stránek tohoto fenoménu¹¹. V našich podmínkách, spolu s celostátními reprezentativními šetřeními, která realizují pracoviště pro výzkum veřejného mínění, probíhá zkoumání volného času v rámci institucí orientovaných na vybrané sociální skupiny a výsledky ve svém souhrnu nabízejí datovou základnu, o kterou je možné se opřít při hodnocení vývoje pojetí a trávení volného času v ČR. Při posuzování oblasti volného času je nutné vzít v úvahu i samotné společenské okolnosti (Fazik, a další, 2013).

V této kapitole proto budou komparovány a analyzovány vybrané výzkumy, které se věnovaly trávení volného času různých generací v odlišných časových obdobích české společnosti (viz *Tabulka 4 - Základní údaje o vybraných komparovaných výzkumech*).

---

¹¹ Např. J. Dumazedier se soustřeďoval na charakteristiku společnosti volného času, která by měla poskytovat všemu obyvatelstvu dostatek materiálních, sociálních a časových prostředků k tomu, aby lidé mohli rozvíjet své fyzické a duševní schopnosti a formovat smysluplné chování ve volném čase (Dumazedier, 1962; Klofáč, a další, 1967).

Autorka vybrala tyto výzkumy tak, aby zkoumané období jednotlivých výzkumů odpovídalo zkoumaným generacím této diplomové práce (prarodičům, rodičům a mladé generaci) v období jejich mládí, a aby komparace byla relevantní.

Macek ve své publikaci *Adolescence* uvádí a výzkumně dokládá, že u mladých lidí vzrostla důležitost zábavy a relaxace. Tento fakt je možné obecně považovat za příznivý, avšak důležité je, jakou formu zábavy a relaxace dospívající preferují (Macek, 2003). Ministerstvo školství a tělovýchovy (MŠMT) uvedlo, že vývoj volnočasových aktivit dětí a mládeže směřuje k pasivitě a konzumnost a nenáročnost aktivit se spíše prohlubuje spolu s frekvencí těchto aktivit. Jedinou činností, kterou dospívající provozují denně, je sledování televize (MŠMT, 2002). Mnoho sociologů či filozofů, zabývajících se touto problematikou, souhlasí s tím, že rodiče hrají důležitou roli v tom, jak jejich potomci budou trávit svůj volný čas. Kromě toho, že jim předávají návyky spojené s trávením volného času, mohou s nimi o jednotlivých aktivitách a postojích diskutovat, což má do budoucna vliv na to, jak se svým volným časem naloží (Smékal, a další, 2004 str. 196).

Následující tabulka č. 4 prezentuje základní údaje o sedmi vybraných výzkumech, které byly základem pro sekundární a komparativní analýzu této diplomové práce. U každého výzkumu je uveden jeho oficiální název a označení zvolené autorkou, které bude používáno v textu, dále velikost zkoumaného vzorku se stručným zaměřením výzkumu a výzkumný nástroj (jedná se o dotazníkové šetření a rozhovory). Každý vybraný výzkum o problematice volného času je přiřazen k odpovídající zkoumané generaci této diplomové práce¹². Díky uvedenému roku uskutečnění výzkumů lze pozorovat vývoj trávení volného času.

Sekundární a komparativní analýza již uskutečněných výzkumů propojuje teoretickou a empirickou část, jejíž data jsou získána pomocí polostandardizovaných rozhovorů.

---

¹² Autorka práce tyto generace již popisovala v druhé kapitole této práce (viz str. 12). Tyto generace byly vybrány autorkou pro možnost časové komparace způsobu trávení volného času a zjištění mezigeneračního přenosu volnočasových aktivit z generace na generaci.

Tabulka 4 - Základní údaje o vybraných komparovaných výzkumech

NÁZEV VÝZKUMU	ROK	AUTOR (autoři)	ORGANIZACE	SBĚR DAT ¹³	VÝZKUMNÝ NÁSTROJ	ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU	GENERACE	OZNAČENÍ VÝZKUMU ¹⁴
Postoje české veřejnosti k hodnotě, funkci a náplni volného času	1973	Martin Cejp	Ústav pro výzkum kultury	1200 členů obyvatel starších 18 let v období od 6. 3. - 21. 3. 1973	Řízený rozhovor	Názory obyvatelstva na VČ jako hodnotu, funkci a jeho náplň a překážky.	Prarodiče	Postoje 1973 (Cejp, 1974)
Volný čas občanů	1975	Jaroslav Vrchota a Gabriela Nekolná	Kabinet pro výzkum veřejného mínění při FSÚ	1416 členů obyvatel starších 15 let v období 1. - 15. 9. 1975	Řízený rozhovor	Kvantita a nejčastější volnočasové aktivity a hodnota VČ	Prarodiče (a rodiče)	Občané (Vrchota, a další, 1975)
Názory mládeže na zaměření volného času a podmínky pro jeho trávení	1985	K. Rychtařík, B. Sebršulová, F. Szabó, J. Šubrt	Ústav pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu	2025 členů obyvatel ve věku 18 - 29 let v období 18. 11. - 29. 11. 1985	Standardizovaný rozhovor	Názory a výpovědi mladých občanů na VČ, náplň, hodnotu a podmínky VČ	Rodiče	Mládež (Rychtařík, a další, 1986)
Děti, mládež a volný čas	1997	Ondřej Jíra	Národní institut dětí a mládeže MŠMT ČR	Různé množství dotázaných ve věku 15 - 29 let od 1. 1. 1997 - 31. 12. 1997	Výsledky výzkumů a sond realizovaných Institutem	Rámcový pohled na VČ mladých lidí, na jeho množství a způsoby trávení včetně participace ostatních subjektů na VČ	Potomci	Děti a mládež (Jíra, 1997)
Trávení volného času	2004	Gabriela Šamanová	Sociologický ústav Akademie věd ČR	1071 respondentů starších 15 let v období od 29. 11. - 6. 12. 2004	Dotazník	Množství a způsob trávení VČ	Potomci	Šamanová 2004 (Šamanová, 2005)
Distinkce a hodnoty	2008	Libor Prudký, Milan Tuček a Jiří Šafr	Centrum sociálních a ekonomických analýz CESES UK a Sociologický ústav Akademie věd ČR	Reprezentativní výběr z kohorty mezi 30 až 34 roky a jejich rodiči zahrnovalo 1000 respondentů v období 24. 09. 2008 - 12. 11. 2008	Dotazník	Popis a analýza mezigenerační reprodukce životního stylu jako vlivu socializace na trávení volného času v dospělosti na reprezentativním vzorku populace ve věku 30 - 34 let	Prarodiče a rodiče	Rodiče a děti (Šafr, a další, 2008)
Volný čas	2009	Gabriela Šamanová	Sociologický ústav Akademie věd ČR	1082 respondentů starších 15 let v období od 2. 11. - 9. 11. 2009	Dotazník	Množství a způsob trávení VČ	Potomci	Šamanová 2009 (Šamanová, 2010)

Zdroj: Vlastní zpracování dat vybraných výzkumů (Cejp, 1974; Vrchota, a další, 1975; Rychtařík, a další, 1986; Jíra, 1997; Šamanová, 2005; Šamanová, 2010)

¹³ U výzkumů, které nezkoumají oblast volného času pouze o mladých občanech ČR do 29 let, byla vybrána data zabývající se pouze touto kategorií.

¹⁴ Autorka práce přiřadila ke každému výzkumu svůj zkrácený název z důvodu dlouhých názvů výzkumů.

Každý výzkum je specifický svým zaměřením a cílem. Shodují se však jednou stejnou zkoumanou oblastí, tj. primárně zkoumají náplň volného času. Proto autorka práce provedla sekundární analýzu dat z již zmiňovaných výzkumů, které následně komparuje a rozděluje na:

1) PRIMÁRNÍ OBLAST KOMPARACE

- Volnočasové aktivity – náplň volného času + časoprostorová komparace

2) SEKUNDÁRNÍ OBLAST KOMPARACE¹⁵

- Vnímání volného času¹⁶
- Překážky realizace volného času
- Množství volného času
- Vliv rodiny a okolí na trávení volného času

Primární oblast komparace zahrnuje a porovnává jednotlivá data ze všech vybraných výzkumů identifikujících náplň volného času, tj. způsoby trávení volného času. U výzkumů, které byly prováděny na území celé ČSR, byla vybrána pouze data získaná od občanů žijících na českém území republiky. Většina těchto výzkumů zahrnovala zkoumaný vzorek ve věku 15 let a více a byly prezentovány údaje za celou populaci. Proto se autorka snažila oddělit a analyzovat získaná data pouze u věkové kategorie 15 – 29 let. Tam, kde možnost třídění dle věkové kategorie nebylo možné, byly výsledky komparovány „celopopulačně“.

Sekundární oblast komparace se zaměřuje na analýzu většího množství proměnných s tím, že tyto proměnné nejsou zkoumané současně ve všech vybraných výzkumech, ale lze z nich získat kvalitní výstup. Tato oblast se zaměřuje na komparaci vnímání volného času jako hodnoty, na překážky bránící plnohodnotnému využití volného času, na množství volného času a na vliv rodiny a okolí v oblasti trávení volného času. Díky této sekundární oblasti komparace lze odhadnout vztah mezi oblíbeností a frekvencí jednotlivých aktivit, komparovat subjektivní pocity a názory zaměřující se na volný čas jako hodnotu, pocity

---

¹⁵ Jelikož se všechny výzkumy nezabývají těmito oblastmi, budou tyto oblasti doplňovat primární oblasti komparovaných výzkumů.

¹⁶ Subjektivní hodnocení výskytu vnímání volného času jako **hodnoty** ve zvolených výzkumech.

dostatku či nedostatku volného času a názory na to, kdo nebo co nejvíce ovlivňuje jejich způsoby trávení volného času.

Výzkum „*Postoje 1973*“ zkoumá názory obyvatelstva ČSR na volný čas a jeho využití a zaměřoval se především na názory obyvatelstva na volný čas jako hodnotu, na funkci volného času, náplň volného času, na názory týkající se nejčastějších překážek v realizaci činností volného času a na postoje obyvatelstva k některým kulturním zařízením a příležitostem poskytovaným společností. Cílem tohoto výzkumu bylo zjištění základních dat o názorech obyvatelstva na hodnotu, funkci a náplň volného času, zjištění názorů na hlavní překážky v realizaci činností volného času a zjištění globálních údajů o hodnocení kulturních zařízení. Získaná data o náplni volného času budou analyzována v primární oblasti komparace této části diplomové práce. Pro sekundární oblast komparace dat jsou stěžejní data o názorech obyvatelstva na volný čas jako hodnotu a názory týkající se překážek v realizaci činností volného času. Tento výzkum byl vybrán, protože ze získaných dat je možné získat kvalitativní výstup pro rozhovory s přehledem o tom, jak svůj volný čas trávila a vnímala generace „prarodičů“.

Výzkum „*Občané 1975*“ s tematikou volného času byl zahrnut do plánu výzkumného bloku „Životní prostředí a socialistický způsob života“ a volně navazuje na předešlý výzkum „*Postoje 1973*“. Taktéž se zaměřoval na subjektivní pocit dostatku či nedostatku volného času u různých skupin populace, podává přehled o nejoblíbenějších a nejčastěji provozovaných aktivitách ve volném čase a také se zaměřuje na vnímání volného času jako hodnoty. Největší změnou kolem roku 1975 bylo zavedení volných sobot, což podstatně změnilo proporce mezi volným časem a pracovními dny. Pro primární oblast komparace dat budou použita data o nejčastěji prováděných volnočasových aktivitách mladých lidí do 29 let. Pro sekundární oblast komparace dat budou využita data z oblasti vnímání volného času jako hodnoty a nejčastějších překážek v realizaci činností volného času. Tento výzkum byl vybrán, protože ze získaných dat je možné získat kvalitativní výstup pro rozhovory s přehledem o tom, jak svůj volný čas trávila a vnímala generace „prarodičů“.

Výzkum „*Mládež 1985*“ zjišťoval názory pouze mládeže ČSSR ve věku 15 – 29 let vztahující se k problematice volného času. Zkoumal, jakým způsobem trávila mládež svůj volný čas, kdo ovlivňoval nejvíce jejich náplň volného času, zjišťoval také vztah k zájmové vědeckotechnické činnosti a společensky nebezpečnému chování a informace

o překážkách bránících v plnohodnotném využití volného času. Výzkum se zaměřoval pouze na názory a výpovědi mladých občanů ČSSR (od 15 – 29 let) na problematiku volného času a zkoumal především obsahové zaměření volného času, realizované volnočasové aktivity (s vlastním podílem a s podílem jiných aktérů na těchto aktivitách) a podmínky trávení volného času. V tom byl tento výzkum jedinečný. Pro primární oblast komparace dat budou použita data způsobu využívání volného času mladých občanů do 29 let. Pro sekundární oblast komparace dat budou využita data z oblasti nejčastějších překážek v realizaci činností volného času a vlivu na jejich způsob trávení volného času. Tento výzkum byl vybrán, protože ze získaných dat je možné získat kvalitativní výstup pro rozhovory s přehledem o tom, jak svůj volný čas trávila a vnímala generace „rodičů“.

Výzkumy „*Děti a mládež 1997*“ a „*Šamanová 2004/2009*“ odpovídají zkoumané generaci „Potomků/Mladé generace“ této diplomové práce. Pro účel primární oblasti komparace sekundární analýzy dat budou vybrána data z oblasti způsobu trávení volného času dětí a mládeže (do 29 let) v letech 1992 – 2009. Studie „*Děti a mládež 1997*“ je specifická v tom, že se snaží na základě výsledků různých výzkumů a sond realizované Institutem dětí a mládeže a případně o výzkumy uskutečněné v rámci resortu v letech 1992 – 1996, poskytnout rámcový pohled na volný čas dětí a mladých lidí, na způsoby trávení a na jeho množství a hodnotu, což se týká sekundární oblasti komparace dat. Dalším velkým okruhem studie je participace na volném čase dětí a mládeže na poli rodiny, školy, občanských sdružení a státu, což bude také využito pro sekundární oblast komparace dat. Pro primární oblast komparace budou použita opět pouze data týkající se způsobu využívání volného času. Tyto výzkumy byly vybrány, protože ze získaných dat je možné získat kvalitativní výstupy pro rozhovory s přehledem o tom, jak svůj volný čas trávila a vnímala současná „mladá generace“ v období od roku 1997 – 2009.

Výzkumy „*Děti a mládež 1997*“, „*Šamanová 2004*“ a „*Šamanová 2009*“ patří mezi nejméně podrobné a rozsáhlé výzkumy ze všech sedmi sekundárně analyzovaných výzkumů. Zkoumají především způsoby využití volného času. Výzkum „*Šamanová 2009*“ je specifický v tom, že dotazovaní odhadovali jejich množství volného času ve všední dny a o víkendu a formou otevřené otázky poté vypovídali, jak svůj volný čas tráví. Zjišťovány byly také informace o tom, jak často se dotázaní věnují některým volnočasovým aktivitám, což bude také využito pro primární oblast komparace dat.

Zjištěné informace z těchto dat budou doplněny o poznatky z publikace „*Mechanismy mezigenerační reprodukce nerovnosti*“ Sociologického ústavu Akademie věd ČR od Jiřího Šafra (Šafr, a další, 2012), kde je popsána mezigenerační reprodukce životního stylu jako vlivu socializace na trávení volného času v dospělosti. Šafr zde popisuje a výzkumně dokládá, v jakém rozsahu se na trávení volného času v dospělosti podílí rodinné socializační činitelé v dětství a během dospívání. Dále sekundární analýza dat bude doplněna o informace z analýzy výzkumu „*Rodiče a děti 2008*“, který pokrývá jak oblasti volného času, tak kulturní spotřeby, hodnoty, výchovu a rodinné zázemí. Tento výzkum je jedinečný tím, že dotazuje jak reprezentativní vzorek populace dospělých ve věku 30 - 34 let, tak také rodiče těchto respondentů, z čehož je možné odhadnout vliv starší generace na generaci mladší v rámci přenosu hodnot a způsobu trávení volného času.

5.2. Primární oblast komparace

Pro primární oblast komparace zpracovala autorka této práce tabulky č. 5 a 6, které uvádí přehled nejoblíbenějších a nejčastějších volnočasových aktivit získaných z vybraných výzkumů z hlediska historie. Volnočasové aktivity jsou seřazeny podle oblíbenosti a četnosti, tj. nejoblíbenější nebo nejčastější volnočasové aktivity jsou umístěny nejvýše ve sloupci. Struktura buněk této tabulky byla sestavena tak, aby byla jednoznačně viditelná oblíbenost jednotlivých aktivit z historického hlediska a bylo tak možné komparovat tyto data.

5.2.1. Komparace nejoblíbenějších způsobů trávení volného času

Autorka práce záměrně roztřídila volnočasové aktivity do tabulky a vyznačila je odlišnou strukturou buněk tak, aby byla jednodušší orientace v tabulce pro časovou komparaci. Stejnou strukturou jsou označeny skupiny stejných nebo podobných způsobů trávení volného času. Tabulka č. 5 shrnuje analyzovaná data ze všech autorkou vybraných výzkumů.

Tabulka 5 - Komparace způsobu využití volného času podle období a oblíbenosti

1973	1975	1985	1997	2004	2009 ¹⁷
Chvilky s rodinou/s dětmi	Návštěva kina	Četba a sebevzdělávání	Sledování televize	Sledování televize	Sledování televize
Sledování televize	Výlety, turistika, procházky	Pracovní aktivity	Schůzka s partnerem	Čtení	Čtení
Chvilky s milými či přáteli	Četba románů, básní a povídek	Sledování televize, rozhlasu a poslech hudby	Turistika, výlety	Aktivní sport	Aktivní sport
Kutilství, výroba předmětů, údržba auta či motocyklu, modelářství, radio-amatérství, ženské ruční práce, chovatelství, zahrádkářství a jiné podobné činnosti	Posezení s rodinou	Posezení s přáteli	Tělovýchova, sport, turistika	Poslech hudby (CD, MAGNETOFON, GRAMOFON)	Chvilky s rodinou
Poslech rozhlasu	Sledování televize	Návštěva kina, kulturních akcí	Učení se jazykům	Posezení s přáteli a kamarády	Chvilky s rodinou
Procházky, výlety, vyjížďky autem nebo motocyklem, stanování, rybaření	Poslech rozhlasu	Tanec, disko	Návštěva kina	Procházky (i se psem)	Procházky (i se psem)
Četba	Poslech reprodukováné hudby	Přátelé, partner	Rodina	Posezení s přáteli	Rodina
Návštěva kina	Četba novin a časopisů	Koníčky	Četba novin a časopisů	Péče o domácnost	Počítač
Návštěva divadla	Návštěva divadla	Zájmová technická činnost	Poslech rozhlasu	Zahrádka	Počítač
Sport a turistika, pěší výlety, na kole apod.	Návštěva sportovních utkání	Procházky	Diskotéka, tanec	Odpočinek, relaxace, spánek	Odpočinek, relaxace a spánek
					Kino divadlo a výstavy

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Cejp, 1974; Vrchota, a další, 1975; Rychtařík, a další, 1986; Jira, 1997; Šamanová, 2005; Šamanová, 2010; Šafr, a další, 2008)

Z předchozí tabulky je možné vyčíst, že v popředí se většinou umísťují činnosti kulturně-duchovní spotřeby a to většinou skupinového či sociálního rázu. Většina občanů v období roku 1973 preferovala **skupinové trávení volného času**, nejlépe v okruhu svých blízkých a rodiny. Na to navazují **koníčky kulturně-duševní spotřeby** jednotlivce, jako je sledování televize, či poslech rozhlasu a procházky. Lze se domnívat, že toto opět probíhá v rodinném kruhu nejbližších. V žebříčku oblíbenosti následují volnočasové aktivity, které lze zařadit pod koníčky, činnosti manuální a praktické, kutilství a praktickou, manuální činnost. Občané ČSR let 60. a 70. minulého století rádi jezdili chatařit, muži rybařit s celou rodinou, ženy se s oblibou věnovali ručním pracím. Samo o sobě je chataření výhradně

¹⁷ Výzkumy Šamanová 2004 a Šamanová 2009 neumožnily autorce této práce rozčlenit volnočasové aktivity dle věkové kategorie. Zveřejněný výzkum umožňuje hodnotit volný čas z hlediska jeho trávení pouze celé populace ČR ve věku 15 let a více. Výzkum ale vycházel z toho, že nejčastěji provozované aktivity patří zároveň mezi nejoblíbenější aktivity.

českým unikátem, kdy srovnatelný rozmach druhého bydlení je možné sledovat snad jen v některých skandinávských zemích či v Rakousku. Mnoho občanů s oblibou zahrádkařilo a provozovalo své oblíbené manuální koníčky. Mezi oblíbené činnosti patřil poslech médií, koníčky praktického rázu a kulturní požitky převážně společenského rázu. Méně oblíbené byly volnočasové činnosti osobního rozvoje. Obyvatelstvo bylo spokojeno s dostupností aktivit volného času a to také s finanční dostupností. Je-li toto tvrzení odrazem dobové ideologie či skutečného stavu je obtížné z tehdejších pramenů zjistit.

Mladší věková kategorie mezi své nejoblíbenější volnočasové aktivity zařadila návštěvu kina, poslech gramofonu a magnetofonu. Mladší lidé mají také poněkud větší zájem o divadelní představení a koncerty. O sledování televize a rozhlasu je poněkud větší zájem mezi nejstaršími. Z ostatních činností je věk rozhodujícím faktorem hlavně u návštěv společenských a tanečních zábav, kde obliba těchto aktivit s vyšším věkem prudce klesá. Podobná tendence je v zájmu o návštěvu hostince či vinárny. O sportovní aktivity projevují zájem opět mladší věkové kategorie. Mladí lidé ve věku 18 – 24 let uvádějí také častěji oblibu návštěvy sportovních utkání a zájem o studium a naopak obliba času stráveného s rodinou je u této kategorie mnohem menší. (Cejp, 1974).

Porovná-li se data získaná z výzkumů „*Postoje 1973*“ a „*Občané 1975*“, je možné jednoznačně stanovit, že **obliba sledování televize klesla**. Při komparaci dat z výzkumů provedených v roce 1975 a 1985 bylo zjištěno, že mládež preferuje jiné volnočasové aktivity než v roce 1975. Striktní porovnání údajů o oblibě volnočasových aktivit s výzkumem „*Občané 1975*“ z roku 1975 není možné, protože nebyl použit stejný způsob dotazování. Přesto však lze porovnat pořadí oblíbenosti některých volnočasových aktivit. Zajímavostí určitě je fakt, že oproti roku 1975 stoupla obliba četby a sebevzdělávání, návštěva kina kulturních akcí a naopak kleslo posezení s rodinou a přáteli a samotné procházky. Nejvýraznější vzestup oblíbenosti zaznamenaly pracovní aktivity (práce okolo domu, chaty, zahrádky, rukodělná činnost apod.) a sledování televize, či poslech hudby (Rychtařík, a další, 1986).

Z výzkumu roku 1997 vyplývá, že spíše převažují **aktivní formy trávení** volného času nad pasivními formami, i když např. sledování televize patří mezi nejoblíbenější. Oproti předchozím letem vzrostla obliba turistiky, cestování a zájmu jazykové vzdělávání a naopak prudký pokles v oblíbenosti zaznamenala četba, která ovšem poté v roce

2004/2009 opět vzrostla na oblíbenost, ačkoli jak již autorka této práce zmiňovala, komparace posledních dvou výzkumů z let 2004 a 2009 není příliš reliabilní, protože autorka těchto výzkumů sledovala pouze četnost, kterou pojímala stejně jako oblíbenost. Autorka práce si myslí, že nejoblíbenější volnočasové aktivity mají značný podíl na nejčastěji provozovaných volnočasových aktivitách. Dokládají to i některé výzkumy, viz následující podkapitola č. 5.2.2.

5.2.2. Komparace nejčastějších způsobů trávení volného času

Tabulka 6 - Komparace způsobu využití volného času podle období a četnosti

1973 ¹⁸	1975	1985	1997	2004	2009
X	Sledování televize	Sledování televize	Sledování televize	Sledování televize	Sledování televize
X	Čtení	Čtení časopisů	Hudba	Čtení	Čtení
X	Turistika, výlety do přírody a procházky Rodina	Běžné domácí práce	Setkání s přáteli, kamarády či s partnerem	Aktivní sport	Aktivní sport
X	Kutilství, rukodělná činnost a sběratelství	Čtení knih	Procházky (i se psem)	Rodina	Setkání s přáteli, kamarády či s partnerem
X	Četba románů a básní Sport, tělovýchova	Procházky	Rodina	Setkání s přáteli, kamarády či s partnerem	Rodina
X	Návštěva kina	Schůzky s přáteli a blízkými Rodina	Čtení	Procházky (i se psem)	Procházky (i se psem)
X	Návštěva restaurace, vinárny a kavárny	Kutilství	Kutilství	Domácí práce, péče o domácnost	Počítač
X	Zahradkářství, chovatelství	Schůzky s partnerem	Výlety, cestování, dovolená	Počítač	Zahrádka
X	Návštěva sportovních utkání	Studium	Počítač	Zahrádka	Odpočinek, relaxace, spánek
X	Zájmová umělecká činnost, hra na nástroj	Zahradkářství, chovatelství	Návštěva hospod, baru a kavárny	Odpočinek, relaxace, spánek	Kino, divadlo, výstavy

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Cejp, 1974; Vrchota, a další, 1975; Rychtařík, a další, 1986; Jira, 1997; Šamanová, 2005; Šamanová, 2010; Šafr, a další, 2008)

Výzkum z roku 1975 dokládá, že dotazovaní ve svém volném čase provádějí nejčastěji zhruba ty aktivity, které také dělají nejraději. Jedná se např. o sledování televize, posezení s přáteli, či kutilství. Což také platí s malými odchylkami i pro následující roky. Z analýzy dat je možné vidět, že se společnost této doby nacházela ve stadiu překonávání třídní diference, protože se jednotlivé soubory dotázaných lišily především rozsahem svých

¹⁸ Výzkum „Postoje 1973“ zkoumal pouze oblíbenost jednotlivých činností v rámci náplně volného času.

zájmů. Všemi skupinami populace jsou zhruba se stejnou frekvencí provozovány tyto aktivity:

- Četba novin a časopisů
- Poslech hudby, rozhlasu
- Sledování televize
- Účast na brigádách a akci KSČ, SSM
- Posezení s rodinou a přáteli (Vrchota, a další, 1975)

Co se týče aktivit typických pro mladé generace od 15 – 29 let, tak těch se týkají aktivity, jako je sport a tělovýchova, kterou provozuje 38 % dotázaných denně – téměř denně. Dále se jedná o návštěvy hostinců a kaváren (32 % dotázaných), hru na hudební nástroj či uměleckou zájmovou činnost (20 - 28 % dotázaných), návštěvu kina, divadla, galerií a výstav. Četba románů, povídek a básní patří rovněž k velmi oblíbeným aktivitám (42 % dotazovaných čte alespoň 1x týdně), dále poslech hudby, turistika, brigády, společenské hry a návštěva sportovních utkání roste také na oblibě, což dokazuje fakt, že 81 % (z toho 52 % mládeže) dotázaných provozuje turistiku (Vrchota, a další, 1975).

V tabulce byl zaznamenán v roce 1985 četný nárůst běžných domácích prací oproti roku 1975 a to z důvodu založení rodiny. Bylo také zjišťováno, zda se mladí lidé zúčastňují brigád. Více než 4/10 uvedlo, že nejméně 1x měsíčně, 5 % nejméně 1x týdně.

Tento výzkum sledoval vliv věku na strukturu vykonávaných činností, rozlišují se zde **4 tendence:**

- 1) Se **zvyšujícím se věkem klesá** podíl dotázaných, kteří vypovídají, že nejméně 1x týdně čtou knihy, scházejí se s přáteli, sousedy, či známými, zabývají se studiem, tělovýchovou a sportem, navštěvují kino, sportovní utkání, chodí tancovat na diskotéky, vzdělávají se v rámci kurzů a přednášek, věnují se technické zájmové činnosti, sběratelství, zájmové branné činnosti, navštěvují koncerty populární hudby. Klesá rovněž procento těch, kteří uvádějí, že častěji **pocítují nudu**.
- 2) Se **zvyšujícím se věkem stoupá** ve zkoumané populaci podíl ženatých a vdaných a tudíž roste zastoupení těch, kteří nejméně 1x týdně provádějí běžné domácí práce, věnují se kutilství a rukodělné činnosti, zahrádkářství, údržbě domu či chaty, automobilu nebo motocyklu. S vyšším věkem narůstá zapojení do práce

společenských organizací. Zvyšuje se procento těch, kteří uvádějí, že si přivydělávají a mírný procentuální nárůst zaznamenává i návštěva divadel, koncertů a výstav.

- 3) Ve věkové **kategorii 19 – 24 let** je ve srovnání s ostatními sledovanými věkovými skupinami více těch, kteří se ve volném čase scházejí s partnerem, navštěvují restaurace, vinárny a kavárny, pěstují turistiku a výlety do přírody.
- 4) Na frekvenci vykonávání některých určitých aktivit **nemá věk výrazný vliv**. V tomto případě se konkrétně jedná o sledování televize, čtení časopisů, procházky a zájmovou uměleckou činnost (Rychtařík, a další, 1986).

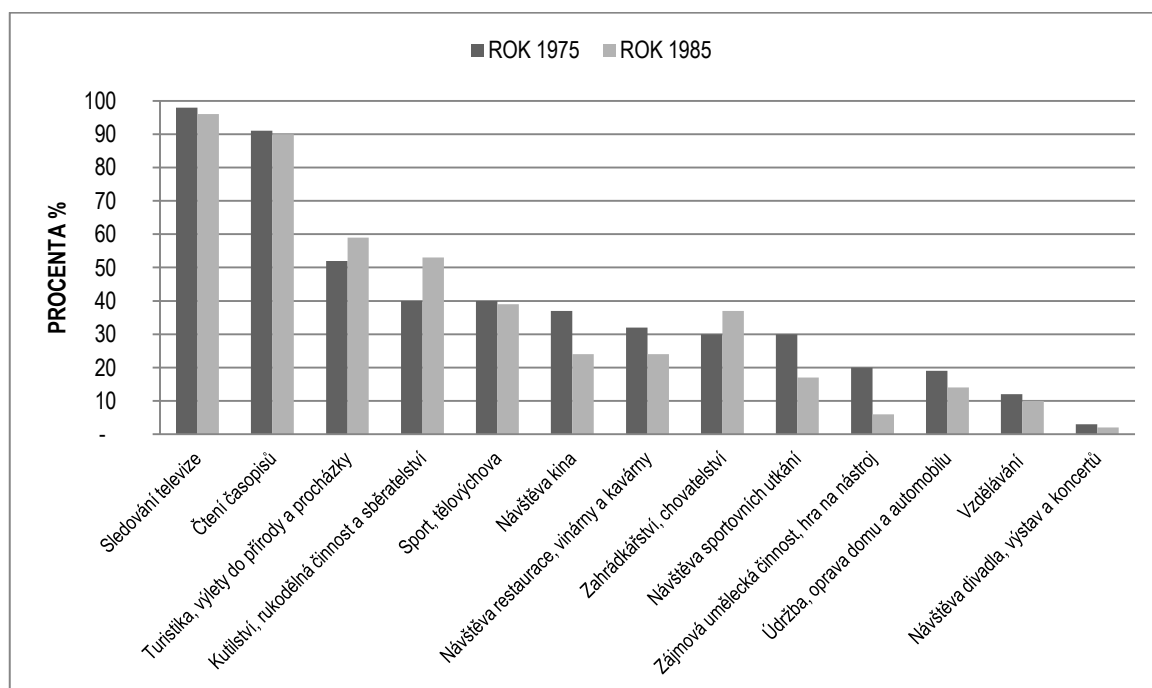
Věk a pohlaví jsou faktory, které působí v tomto případě na diferenciaci volnočasových aktivit souběžně. Rozdíly ve způsobu využívání volného času se prohlubují s věkem a s ním souvisejícími skutečnostmi. Ženy se obecně věnují více činností v domácnosti, zatímco muži si nechávají větší prostor pro aktivity mimo domov.

Věk a pohlaví jsou faktory, které působí v tomto případě na diferenciaci volnočasových aktivit souběžně. Rozdíly ve způsobu využívání volného času se prohlubují s věkem a s ním souvisejícími skutečnostmi. Ženy se obecně věnují více činností v domácnosti, zatímco muži si nechávají větší prostor pro aktivity mimo domov. Pokud jde o vliv vzdělání na volnočasové aktivity, je možné konstatovat, že s vyšším stupněm vzdělání souvisí vyšší frekvence četby, sebevzdělávání, návštěvy kulturních podniků, tělovýchovy, sportu, práce ve společenských organizacích a klesá naopak návštěva kin a pohostinství a mírně sledování televize. Ti, kteří mají technicky a manuálně zaměřené zaměstnání, patří nejčastěji návštěvníky restaurací a nejméně se věnují sebevzdělávání, návštěvě kultury a čtení knih.

Výsledky výzkumu naznačují vliv vzdělání rodičů na náplň volného času dětí. Dotazovaní, jejichž rodiče mají střední nebo vyšší vzdělání, se více než ostatní věnují kulturním způsobům využití volného času, častěji vypovídají, že pracují v SSM a méně často pocítují nudu. Na tuto skutečnost má také podstatný vliv členství v KSČ.

Z analýzy dat uskutečněných výzkumů v oblasti volnočasových aktivit prováděných 1x týdně z roku 1975 a 1985 jsou patrné rozdíly. Tyto rozdíly jsou znázorněny na následujícím grafu č. 2.

Graf 2 - Srovnání volnočasových aktivit vykonávaných nejméně 1x týdně 1975 - 1985

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Rychtařík, a další, 1986)

Z předešlého grafu je možné zjistit, že obliba sledování televize, čtení časopisů, sportovních aktivit a vzdělávání se během 10 let téměř nezměnila. Je nutné také podotknout, že z předešlých výzkumů vyplýval fakt, že mladí lidé však spíše preferují návštěvu kina, výlety a četbu, jen tu určitou činnost nevykonávají tak často, jako např. sledování televize. Proto je nutné vnímat tuto skutečnost se značným nadhledem. Během 10 let začali mladí lidé více provozovat turistiku, dále také kutilství a zahrádkářství. Naopak začali méně často navštěvovat kino, restaurace a kavárny, sportovní utkání, zájmové umělecké činnosti, méně často také dbali na údržbu a úpravu domu či automobilu a poklesla také návštěva divadla, výstav a koncertů.

Výzkum „*Mládež 1985*“ se také zabýval činnostmi, jimž se mládež věnovala o víkendech. Mezi nejčastější aktivity patřily pracovní aktivity (56 %); dále sledování televize, rozhlasu, poslech hudby (34 %); tělovýchova, sport, turistika a příroda (32 %); četba a sebevzdělávání (31 %); návštěva kina/kulturních akcí (14 %); přátelé či partner (13 %); tanec, diskotéka (12 %); rodina (11 %); procházky (10 %); nicnedělání (8 %). U věkové skupiny 15 – 18 let dominují na prvních dvou místech sledování televize, rozhlasu a poslech hudby (41 %); četba a vzdělávání (41 %); pracovní aktivity (38 %) a častěji také provozují tělovýchovu a sport (Rychtařík, a další, 1986).

K nejčastěji provozovaným aktivitám ve volném čase patří sledování televize, ačkoli četnost provozování této aktivity klesla. Tuto činnost provozuje více než 40 % dotázaných. Vedle sledování televize, sportování a četby tráví lidé svůj čas často s rodinou a přáteli a také procházkami a venčením psů. Častěji než dříve vyplňuje volný čas počítač, naopak na ústupu je zahrádkaření či kutilství. Nejvýznamnější změna byla zaznamenána u domácích prací, kterým se ještě v roce 2004 věnovalo ve svém volném čase 14 % dotázaných, v roce 2009 klesl tento podíl na 4 %. Otázkou je, zda skutečně poklesl objem domácích prací, které lidé vykonávají, či zda došlo k posunu ve vnímání toho, co je volný čas a zda do něho patří péče o domácnost.

Je zde možné sledovat určitý trend. U finančně méně náročných aktivit dochází k nárůstu, např. turistika, výlety do přírody a posezení v restauracích. Pokles četnosti zaznamenává naopak realizace náročnějších koníčků¹⁹ a čtení časopisů. Mezi zkoumanými formami trávení volného času u mládeže do 29 let je nejfrekventovanější četba časopisů, které se pravidelně aspoň jednou týdně věnuje 67 % populace starší 15 let, zatímco jen 3 % podle vlastního vyjádření časopisy nikdy nečtou. Četbou knih se mládež ve svém volném čase zabývá rovněž často, i když celkově méně, než četbou časopisů. Pravidelně aspoň jednou za týden čte knihy 41 % lidí, dalších 44 % tráví svůj volný čas četbou knih sporadičtěji, 15 % knihy nečte vůbec. 23 % občanů přitom aspoň jednou měsíčně chodí do veřejné knihovny, dalších 18 % využívá tuto službu méně často a 59 % knihovnu nenavštěvuje nikdy. Do kina ve svém volném čase alespoň občas zajdou téměř dvě třetiny (64 %) dotázaných, z toho 15 % jednou za měsíc nebo častěji. Jen o něco menší část populace (60 %) alespoň někdy věnuje svůj volný čas návštěvě divadla, i když pravidelných návštěvníků, kteří chodí alespoň na jedno představení za měsíc, je o něco méně (8 %). Sportu či cvičení se pravidelně jednou za týden nebo častěji věnuje třetina (33 %) respondentů našeho šetření, přibližně stejná část (34 %) naopak vůbec nesportuje. Naprostá většina lidí (s výjimkou 8 %) alespoň občas podniká výlety do přírody nebo turistické pochody, čtvrtina (26 %) tak činí každý týden nebo častěji (Šamanová, 2010).

---

¹⁹ Tuto skutečnost dokládají údaje o vývoji trhu se sportovním zbožím v ČR. 20 mld. trh klesá ročně o 4 %. Došlo např. k poklesu prodeje jízdních kol. Zákazníci na internetu vyhledávají nižší a střední cenové kategorie zboží. Průměrná domácnost u nás vynaloží na sportovní potřeby ročně 5000,- Kč, zatímco rakouské studie uvádějí až třináásobek (15 000,- Kč) (www.ceskatelevize.cz – Události 22.7.2012)

Výstupem primární oblasti komparace dat je následující graf, který znázorňuje prolínání nejoblíbenějších a zároveň nejčastějších volnočasových aktivit, které vyplývají z primární komparace sekundárních dat. Jednoznačně nejoblíbenější a zároveň nejčastější volnočasovou aktivitou je sledování televize, viz graf č. 3.

Graf 3 - Nejčastější a zároveň nejoblíbenější volnočasové aktivity

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

5.3. Sekundární oblast komparace

Sekundární oblast komparace analyzuje a porovnává větší množství proměnných zaměřených na problematiku volného času s tím, že tyto proměnné nejsou zkoumané současně ve všech vybraných výzkumech, ale lze z nich získat kvalitní výstup. Tato oblast se zaměřuje na komparaci vnímání volného času jako hodnoty, na překážky bránící plnohodnotnému využití volného času, na množství volného času a na vliv rodiny a okolí v oblasti trávení volného času. Díky této sekundární oblasti komparace lze nastínit vztah mezi oblibou a frekvencí jednotlivých aktivit, komparovat subjektivní pocity a názory zaměřující se na volný čas jako hodnotu, pocity dostatku či nedostatku volného času a názory na to, kdo nebo co nejvíce ovlivňuje způsob trávení volného času jedince. Většina výzkumů zkoumala tyto oblasti v rámci celé populace. Zkoumaná data z oblastí, které bylo možné komparovat v rámci mladé generace nebo studentů ČR do 29 let, jsou zaneseny ve

sloupci s „*“. Autorka si je vědoma nedokonalosti tohoto značení, ale nedokázala najít jiný vhodnější způsob.

5.3.1. Spokojenost s množstvím volného času

Následující tabulka srovnává data z oblasti spokojenosti s množstvím volného času získaná z vybraných výzkumů.

Tabulka 7 - Spokojenost s množstvím volného času

ROK VÝZKUMU	DOSTATEK	*	SPÍŠ DOSTATEK	*	SPÍŠ NEDOSTATEK	*	NEDOSTATEK	*
1973	22 %	28%	20 %	21%	37 %	34%	22 %	16%
1975	21%	24%	21 %	45%	36 %	28%	30 %	15%
1985								
1997*	24 % (41% 3-6h VČ)		28 % (49 % do 3 h VČ)		30 %	24%	18 %	
2004	18 (5-6h)		33 % (3-4h)		25 % (1-2h)		6 % (0 h)	
2009	18 (5-6h)		33 % (3-4h)		25 % (1-2h)		6 % (0 h)	

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Cejp, 1974; Vrchota, a další, 1975; Rychtařík, a další, 1986; Jíra, 1997; Šamanová, 2005; Šamanová, 2010; Šafir, a další, 2008)

Z výzkumu „*Postoje 1973*“ vyplývá, že významný vliv na volný čas a jeho trávení měla spokojenost v práci. Protože člověk, který byl na svém pracovišti nespokojen, vnímal více nedostatek volného času, než člověk, který byl se svou prací spokojen. Z údajů získaných z tohoto výzkumu vyplývá, že větší množství volného času měli nejvíce mladí lidé do 24 let a ženy v domácnosti. Ze získaných dat této studie vyplývá, že 52 % mladých občanů do 24 let nebylo spokojeno s množstvím volného času a uvedlo, že mají nedostatek volného času. Data z tohoto sledovaného výzkumu ukazují, že většina obyvatel spíše nespokojena s množstvím volného času, který měli k dispozici. V celé populaci byl poměr nespokojených ke spokojeným 60:40, přičemž 1/5 lidí uvedla, že volného času má naprostý dostatek. Spokojena byla také 1/2 příslušníků věkové skupiny 18 – 24 let (prarodiče).

Předpoklad, že větší pocit nespokojenosti v práci souvisí s větší nespokojeností s množstvím volného času, se plně potvrdil. Mezi lidmi, kteří jsou v práci spíše spokojeni, pociťuje nedostatek volného času více než 1/3 a mezi lidmi spokojenými s jejich prací hovoří o nedostatku volného času jen 17 %. Dle **charakteru zaměstnání** je možné sledovat také vliv únavy po práci na množství volného času. Z výzkumu vyplývá, že 61 % dotazovaných obyvatel, kteří odpověděli, že nemají dostatek volného času, ovlivňuje únava. Vliv **studia při zaměstnání** se významně neprojevil. Volného času by se nevzdalo

jen velmi malé procento lidí a svůj volný čas by byli ochotni lidé obětovat pouze pro stavbu či rekonstrukci svého obydlí. Ostatní okolnosti se projevovaly jako nevýznamné.

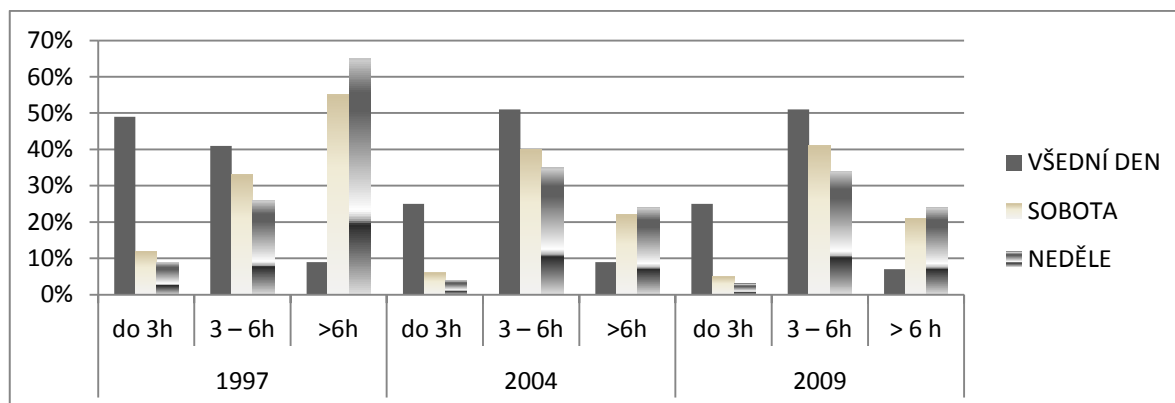
Výzkum „*Občané 1975*“ se zaměřoval na spokojenost občanů s množstvím volného času po zavedení volných sobot, podstatně změnilo proporcí mezi volným časem a pracovními dny. Na otázku, zda občané pocítují více volného času, než před zavedením volných sobot, odpovědělo 43 % občanů ČSSR kladně – mají více volného času než dříve, 31 % občanů neumí tuto skutečnost porovnat a 21 % obyvatel tvrdí, že má stejně volného času jako předtím. Důležitou roli zde hraje ta skutečnost, že se nároky na množství volného času zvyšovaly spolu s vzrůstající životní úrovní občanů. Na základě výpovědí dotázaných lze dále usoudit, že volná sobota byla populací zakalkulována do týdenního časového rozpočtu a v sobotu se provádějí některé činnosti, které dříve dotázaní byli nuceni stihnout během týdne. Proto značná část uvádí, že po zavedení volných sobot má stejně volného času, jako před jejich zavedením

Porovnáme-li spokojenost občanů s množstvím volného času v tomto výzkumu a výzkumu „*Postoje 1973*“, pak se mírně zvýšil počet občanů, kteří pocítují nedostatek volného času. Na nedostatek volného času si opět stěžují rolníci, což je dáno charakterem práce v zemědělství. Nejvíce volného času mají ženy v domácnosti, studenti a důchodci, kteří mají dokonce až nadbytek volného času.

Dle získaných dat ze všech vybraných výzkumů je patrné, že od roku 1973 výrazně klesl počet občanů a mladé generace s nedostatkem a s nespokojeností s množstvím volného času. Poslední dva výzkumy („*Šamanová 2005/2009*“) nezkoumaly spokojenost s množstvím volného času, ale pouze množství volného času během dne v udání počtu hodin. Proto autorka zanesla tyto hodnoty do tabulky ve formě volných hodin během pracovního dne, které zařadila do jednotlivých kategorií podle svého vlastního subjektivního názoru. Ve všední den zbývají jedné třetině dotázaných tři nebo čtyři hodiny volného času, jedné čtvrtině dotázaných jedna nebo dvě hodiny a jedna pětina dotázaných má ve všední den volno 5 až 6 hodin, což je dle názoru autorky více než dostačující. Rozložení volného času se od výzkumu „*Šamanová 2005*“ na stejné téma, který byl proveden v roce 2005, absolutně nezměnilo.

Autorka práce zanesla získaná data z výzkumů do grafu č. 4, který znázorňuje vývoj množství volného času mladé generace do 29 let. Z grafu je možné vyčíst, že množství volného času do 3 hodin všedního dne od roku 1997 kleslo (25 %), naopak se zvyšuje množství volného času 3 – 6 hodin všedního dne (51 %) a byl zaznamenán mírný pokles volného času mládeže, která má volného času více než 6 hodin denně (7 %). Co se týče volného času o víkendu, tak počet mládeže, která má volného času pouze do 3 hodin za den, klesá (3 – 5%), zároveň klesá množství mládeže, která má více než 6 hodin volného času denně o víkendu (21 – 24 %) a stoupá množství mládeže, která má 3 – 6 hodin volného času denně o víkendu. Porovnání s předešlými výzkumy z let 1973 – 1985 není možné, protože množství volného času v nich není vyčísleno a je popisováno pouze v rámci subjektivního názoru.

Graf 4 - Srovnání množství volného času v letech 1997 – 2009

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Jíra, 1997; Šamanová, 2005; Šamanová, 2010)

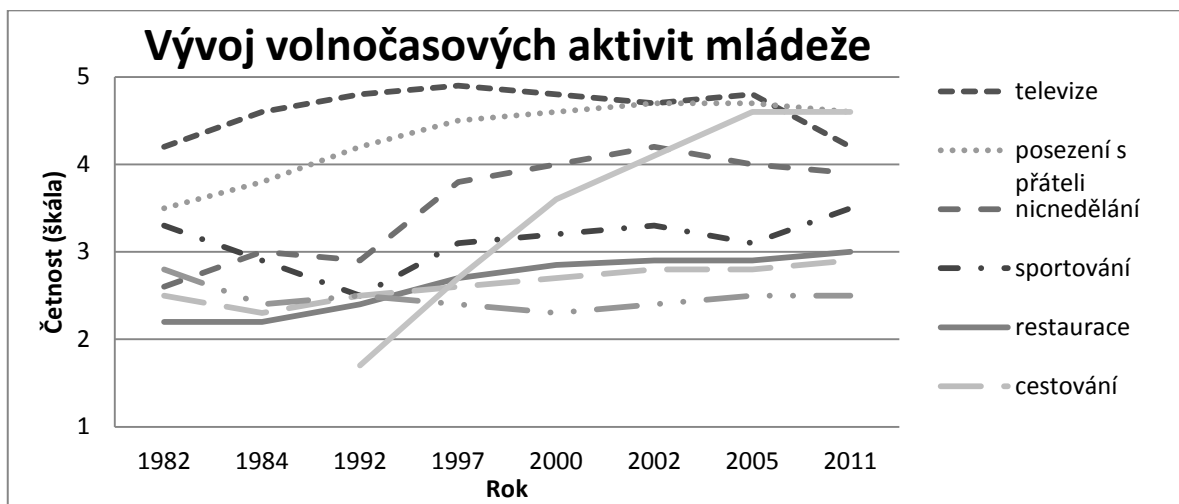
Ze zjištěných údajů lze předpokládat, že množství nespokojených občanů klesá. Ve výzkumu „*Postoje 1973*“ bylo uvedeno, že celkem 59 % obyvatel pociťuje nedostatek svého volného času (Cejp, 1974). Spolu se zavedením volných sobot, se zvýšila také spokojenost občanů s množstvím volného času a pouhých 36 % obyvatel pociťovalo nedostatek volného času (Vrchota, a další, 1975). V roce 1997 zjišťoval výzkum dětí a mládeže ve věku 10 – 29 let subjektivní množství volného času, kde 24 % dotazovaných mělo k dispozici velmi málo času (0 – 1 hodiny), 28 % ne zcela postačující množství (1 – 2 hodiny), 30 % jako všichni ostatní (2 – 3 hodiny) a 8 % dotazovaných pociťovalo, že mají spíše málo nebo málo času. U zbylých dvou výzkumů nebyl zkoumán subjektivní pocit dostatku volného času, ale z množství volných hodin během pracovního týdne je patrné, že

počet volných hodin stoupá, tudíž se dá předpokládat, že spokojenost s množstvím volného času roste také.

Následující graf č. 5 znázorňuje vývoj volnočasových aktivit mládeže od roku 1982 do roku 2011 ve věkové kategorii 15 – 18 let, kam spadá druhá generační kategorie této diplomové práce, tj. rodiče. Graf je zkonstruován z dat výzkumu realizovaného v rámci grantu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Škála na grafu 1 – 5 znázorňuje četnost provozování nejoblíbenějších volnočasových aktivit vybraných MŠMT:

- 1 = NIKDY
- 2 = VÝJIMEČNĚ
- 3 = MĚSÍČNĚ
- 4 = TÝDNĚ
- 5 = DENNĚ

Graf 5 - Vývoj nejoblíbenějších volnočasových aktivit 1982 - 2011

Zdroj: Vlastní zpracování dle: (Sak, a další, 2012)

Nejvýznamnějším zjištěním z tohoto grafu je strmý vzestup počítačových aktivit od roku 1992 a od roku 2005 následná stabilizace spolu s poklesem sledování televize v posledních letech. Po desetiletí dominovala televize a zaujímal podstatnou část volného času, v současné době toto místo zaujímá počítač. Nepoužívání počítače je dnes spojováno převážně s marginalizovanými, sociálně vyloučenými skupinami. Dle dat získaných z výzkumu pro MŠMT, aktivity spojené s počítačem úzce souvisí s věkem a generacemi. Čím mladší generace a věková skupina, tím je frekvence počítačových aktivit vyšší (Fazik, a další, 2013; Sak, a další, 2012).

5.3.2. Vnímání volného času jako hodnoty

Spolu s utvářením a definováním pojmu volného času se měnil i názorový přístup a chápání hodnoty VČ. Volnému času byl přiřkládán různý význam a jeho důležitost a společenská významnost byla různě chápána a proto lze z tohoto hlediska na volný čas nahlížet jako na hodnotu. V období 60. a 70. let přibližně do roku 1980 začala práce postupně ztrácet dominantní postavení. Aktivně činné zvyšující se množství obyvatelstva byla v 80. letech pracovní činnost chápána jako přechodné zaměstnání nezbytné pro zabezpečení živobytí. V centru nové koncepce a hodnocení volného času stojí skutečné prožívání a stupňování zážitků. Následující tabulka zahrnuje data z vybraných výzkumů, které kromě volnočasových aktivit zkoumaly vnímání volného času jako hodnoty.

Tabulka 8 - Porovnání volného času jako hodnoty

POŘADÍ	1973	1975	1985	1997	2004	2009
1		Rozšiřovat své znalosti a vzdělávat se		Práce, Přátelé	Rodina	
2		Mít děti a vychovávat z nich dobré občany		Peníze	Přátelé	
3		Mít dost času na odpočinek		Rodina	Práce	
4		Mít čas pro sebe, pro své zájmy a koníčky		Zdraví	Mít čas na sebe a svoje koníčky	
5		Mít dobře zařízený byt		Volný čas	Veřejná činnost, angažovanost, politika	

Zdroj: Vlastní zpracování dle (Vrchota, a další, 1975; Jíra, 1997; Červenka, 2005)

Cílem výzkumu „*Postoje 1973*“ nebylo pouhé zjištění názoru obyvatelstva na funkci a náplň volného času, ale také názoru na volný čas jako hodnotu. Hodnota volného času byla tehdy zjišťována subjektivním hodnocením dostatku či nedostatku volného času nebo volby „vzdát se volného času“ v relaci k výdělečné činnosti mimo hlavní pracovní úvazek nikoli formou hodnotového žebříčku. Dle tohoto výzkumu lze hodnotu volného času zařazovat na vysoké příčky hodnotového žebříčku. Schopnost jednotlivce vytvářet si a organizovat svůj volný čas je důležitým ukazatelem pro vztah k hodnotě volného času. Na druhé straně by se lidé za některých okolností volného času velmi snadno vzdali a to především z těchto důvodů:

- mimořádný přívýdělek
- rekonstrukce či stavba domu (ve skutečnosti stavělo dům 8 % obyvatelstva)
- možnost vykonávat velmi zajímavé povolání (Cejp, 1974)

Hodnota volného času byla zkoumána ve studii *“Občané 1975”*. Mladí občané ČSR do 29 let v tomto výzkumu zařadili volný čas na 3 – 5. místo²⁰ v hodnotovém žebříčku. Celkově označilo možnost „Mít čas pro sebe, pro své zájmy a koníčky“ 75 % obyvatel ČSR jako velmi důležitou hodnotu. Pro studenty bylo důležitější rozšiřování svých znalostí, vzdělávání se a založení rodiny. Studenti tedy nejvíce akcentují vzdělávání se a rozšiřování svých schopností, což je zcela pochopitelné vzhledem k jejich budoucímu zařazení do praxe (Vrchota, a další, 1975).

Hodnota volného času v minulosti byla a v dnešní době je vysoká. Studie z roku 2004 uvádí volný čas v hodnotovém žebříčku na 4. místě hned za hodnotami jako je rodina, přátelé či práce. Obecně je možné konstatovat, že největší význam mají pro většinu dotázaných jejich blízcí, ať už jde o rodinu nebo přátele. Prakticky všichni dotázaní považovali za velmi nebo spíše důležité pomáhat své rodině a přátelům, mít přátele, se kterými si rozumí a žít ve spokojené rodině, poté následovalo finanční zajištění sebe a rodiny spolu se zaměstnáním.

5.3.3. Překážky realizace volného času

K plnohodnotnému využití volného času se lidem často staví do cesty nejrůznější překážky. Následující tabulka znázorňuje 5 nejvíce zmiňovaných překážek v realizaci činností tvořících náplň volného času a srovnává data z oblasti překážek z historického pohledu obyvatel.

Tabulka 9 - Překážky realizace volnočasových aktivit

1973	1975	1985	1997
Únava po práci	Údržba (přestavba) domu, bytu	Mladí lidé se nedokážou zorientovat, nevědí, co by ve volném čase mohli dělat	Nedostatek zájmu a chuti mladých něco smysluplného dělat
Nedostatek peněz	Práce přesčas	Mladí lidé mají nedostatek zájmu a chuti dělat něco pořádného	Mladí lidé nevědí co a kde by mohli ve volném čase dělat
Rodinné povinnosti	Jiné	Mládež není těmi, kteří je vychovávají, dostatečně vedena k využívání volného času	Dospělí nevedou děti a mládež ke vhodnému využívání volného času
Zdravotní důvody	Péče o rodinu	Je málo lidí, kteří se starají o kvalitu naplnění volného času mládeže	Institucí, které se starají o kvalitní naplnění volného času mládeže, je málo
Nevhodné rozložení pracovní doby	Funkce ve spol. organizacích	To, co dělá SSM ²¹ , není pro mládež zajímavé	Ti, kteří se starají o volný čas mládeže, pořádají v této oblasti málo akcí

Zdroj: Vlastní zpracování dle: (Cejp, 1974; Vrchota, a další, 1975; Rychtařík, a další, 1986; Jíra, 1997)

²⁰ Na 3. místě byla možnost „Mít dost času na odpočinek“, na 4. místě „Mít čas pro sebe, pro své zájmy a koníčky. Autorka práce tyto možnosti zařazuje pod možnost „Mít volný čas“

²¹ Socialistický svaz mládeže

Nejčastější překážkou dotazovaných roku 1973 byla již zmiňovaná únava po práci. Další bránící překážkou v plném využití volného času uváděli dotazovaní nedostatek peněz. Pravděpodobně se jedná o nedostatek peněz pro některé potřeby rekreačního charakteru, protože sebevzdělávání, rozvoj schopností a znalostí, ale ani návštěva kulturních zařízení nebyly díky demokratizaci kultury v socialistickém Československu tak finančně nákladnými záležitostmi, aby nedostatek peněz bránil velkému množství obyvatelstva v jejich realizaci. Také nesouhlas jiných členů rodiny se ukázal jako závažný faktor bránící v plnohodnotném trávení volného času a je nejčastěji zastoupen ve věkové kategorii 18 – 24 let spolu s nedostatkem peněz, vlastním vybavením a studijními povinnostmi (Cejp, 1974).

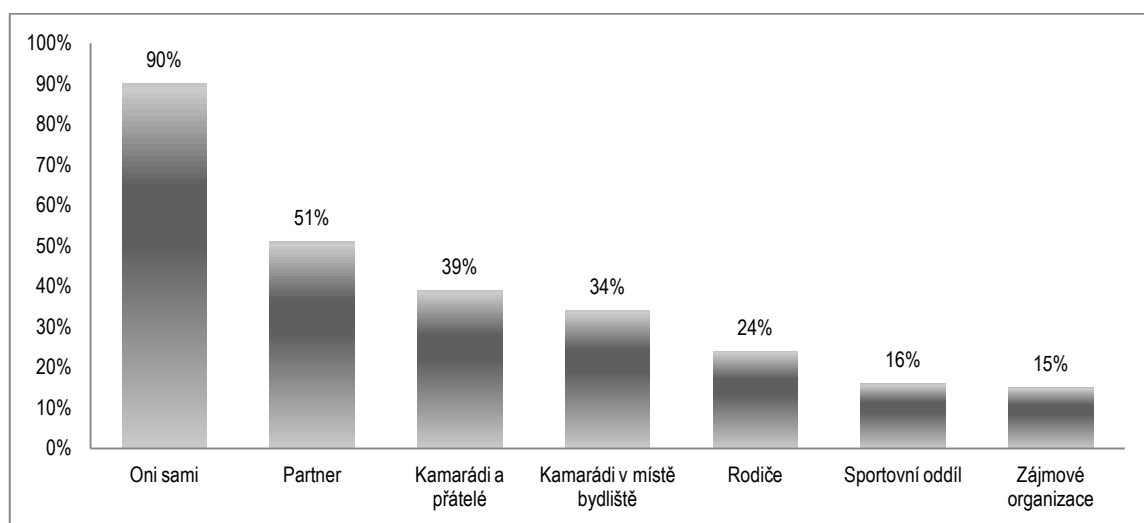
V roce 1975 únavu po práci, nedostatek peněz či rodinné povinnosti vystřídala v příčinách nedostatku volného času údržba (přestavba) domu či bytu a práce přesčas. V souvislosti s rostoucí ekonomikou a zvyšující se úrovní života obyvatel dali občané přednost zvelebování si svého obydlí a vydělávání peněz před volným časem. Jak již bylo zmiňováno ve výzkumu „*Postoje 1973*“, i tehdy by občané dali přednost stavbě domu před volným časem, ale neměli na to finanční prostředky (Vrchota, a další, 1975).

Komparaci výzkumů z let 1973 a 1975 s výzkumy z let 1985 a 1997 nelze účelně uskutečnit, protože otázky byly pokládány jiným způsobem, než ve starších výzkumech. Faktory bránící mládeži lépe využívat volný čas mají subjektivní i objektivní povahu. Je zajímavé, že mládež nepřisuzuje uvedeným hmotným podmínkám tak významný vliv, jako faktoru subjektivnímu – tj. především dostatku kvalifikovaných lidí, schopných zabezpečit kvalitní náplň volného času mládeže, ale též zájmu a chuti mládeže samé dělat ve volném čase něco pořádného a smysluplného. Značné rezervy jsou podle názoru dotázaných i ve výchovném působení. Pokud jde o materiální podmínky, je nejčastěji poukazováno na to, že hodnotné trávení volného času je finančně náročné. Více než 1/5 dotázaných mladých lidí uvedla u této položky rozhodný souhlas, tudíž se lze domnívat, že pro poměrně nemalou skupinu mládeže může hrát roli finanční otázka limitující roli ve způsobu trávení volného času. 15 – 18 letí více, než ostatní věkové skupiny v roce 1985, poukazovali na nedostatečné množství akcí SSM i výběr zboží v obchodech. Mládež v rozmezí 25 – 29 let častěji zastávala názor, že mladí lidé se nedokážou zorientovat a nevědí, co by mohli ve volném čase dělat, což potvrzuje i výzkum „*Děti a mládež 1997*“.

5.3.4. Vliv rodiny, okolí a financí na způsob trávení volného času

Výzkum „*Mládež 1985*“ kromě náplně volnočasových aktivit také zkoumal aktivizující činitele, tj. ty, kteří volnočasovou náplň mládeže nejvíce ovlivňovali. Naprostá většina mladých lidí uvedla, že si rozhoduje sama. Dále je pak ovlivňuje partner/partnerka, kamarádi a přátelé ze školy, kamarádi v místě bydliště, také jsou to rodiče dotazovaného nebo sportovní oddíly a různé zájmové organizace.

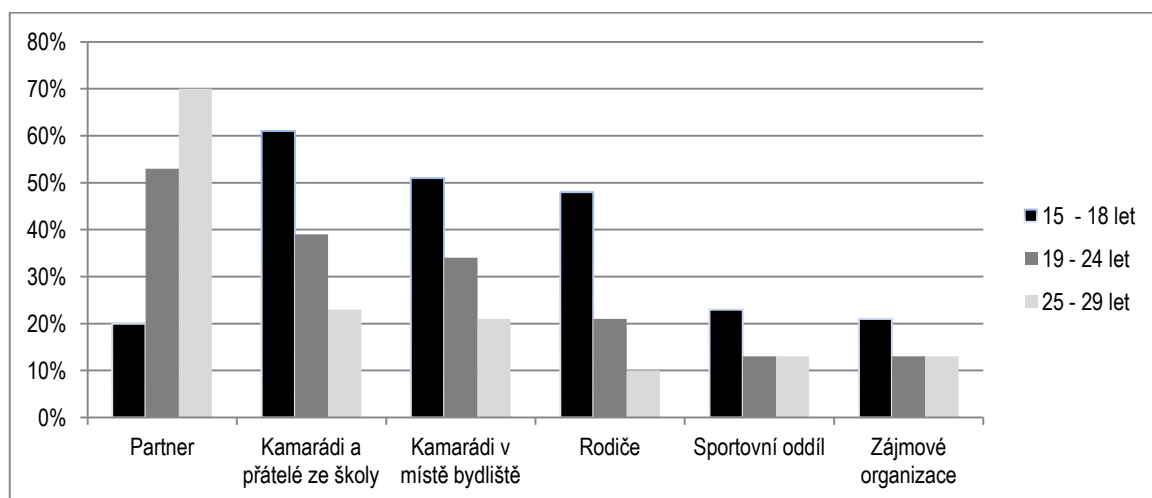
Graf 6 - Vliv na volnočasové aktivity 1985

Zdroj: Zpracováno dle (Rychtařík, a další, 1986)

Protože bylo zjištěno, že vliv uvedených subjektů je výrazně diferencován především věkem dotázaných, autorka této práce přenesla tyto rozdíly do následujícího grafu č. 7.

Graf 7 - Kdo ovlivňuje to, co dělá mládež ve volném čase (rozdělení dle věku)

Zdroj: Zpracováno dle (Rychtařík, a další, 1986)

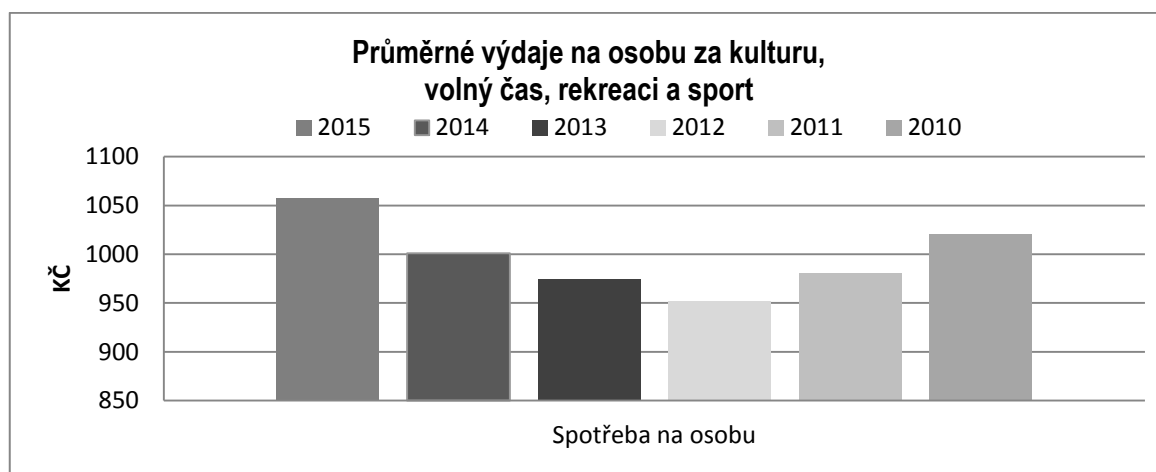

Z grafu je možné vyčíst, který aktivizující činitel má největší vliv na danou věkovou kategorii při volnočasových aktivitách. V rámci této diplomové práce autorku nejvíce zajímá vliv rodiny. Z grafu vyplývá, že největší vliv na volnočasové aktivity měla rodina v období od 15 – 18 let věku jejich potomka. Čím starší bylo jejich dítě, tím menší byl vliv rodičů na jejich trávení volného času a díky tomuto tvrzení lze předpokládat, že rodina má určitý vliv na přenos volnočasových aktivit v rámci mladší generace. Ženy však častěji než muži uvádějí vliv rodičů na jejich volnočasové aktivity (Rychtařík, a další, 1986).

5.3.4.1. Finanční výdaje

Z údajů ČSÚ vyplývá, že měsíční spotřeba peněžních prostředků na rekreaci, kulturu, volný čas a sport rok od roku roste (viz. Graf 8 - Vývoj průměrných výdajů na osobu). Průměrně každý člen rodiny zaplatí za kulturu, rekreaci či sport 1000 Kč. Nejméně je investováno do této oblasti u nezaměstnaných osob a u rodin s dětmi. Z prezentovaných dat vyplývá, že nedostatek prostředků na volný čas není výlučně záležitostí některé z věkových kategorií či sociálních skupin, ale jedná se o problém týkající se celé populace. Nejedná se o jednorázovou záležitost, což naznačuje také vývoj nákladů na kulturu, rekreaci, volný čas a sport v období 2010 – 2015, v rámci některých typů domácností (viz. Graf 8 - Vývoj průměrných výdajů na osobu). Výdaje na kulturu, rekreaci, volný čas a sport tvoří 10 % částky všech výdajů (Širmer, 2015).

Graf 8 - Vývoj průměrných výdajů na osobu

Zdroj: Vlastní zpracování dle ČSÚ

5.3.5. Vliv socializace na trávení volného času v dospělosti

Následující podkapitola doplňuje sekundární analýzu dat o informace z publikace *Mechanismy mezigenerační reprodukce nerovností a Distinkce a hodnoty* od Jiřího Šafra.

Rodina je jedním z nejdůležitějších socializačních činitelů nejen obecně, ale také pokud jde o volný čas. Zejména v raných fázích života se řada volnočasových aktivit odehrává v rámci rodiny. Přestože již v předškolním věku působí na jedince i ostatní socializační činitelé, jejichž vliv postupně vzrůstá, rodina stále významně ovlivňuje to, jak jedinec formuje své postoje k volnému času, vnímá jeho hodnotu a funkci a seznamuje se s jednotlivými volnočasovými aktivitami, což dokazuje také zjištění z předešlé sekundární analýzy výzkumů. Nejdůležitější je hodnocení role a vliv nejblíže osoby – matky, případně je upozorňováno na existenci určité specializace v socializaci v oblasti volného času a kultury mezi jednotlivými členy rodiny včetně prarodičů (Shannon, a další, 2008; Šafr, a další, 2012).

Volnočasová socializace je chápána jako průběžný, celoživotní proces, který se uskutečňuje v rámci určitých sociálních a kulturních mantinelů. Na socializačních okolnostech se podílí historický čas, odrážející určité epochy, v nichž se příležitost k trávení volného času mění, nejčastěji v závislosti na postupující modernizaci. Socializace i samotná náplň volného času je pochopitelně podmíněna také kulturním a politickým kontextem, což také vyplývá z analýzy dat. Dle Šafra, který se podílel v průběhu let na několika důležitých studiích v oblastech hodnot a volného času, ovlivňují především rodiče výběr volnočasových aktivit dětí, nejen s ohledem na smysluplné vyplnění volného času a eliminaci patologických jevů, ale také s ohledem na rozvoj a posílení určitých dovedností, rozvíjení tělesných, smyslových a mentálních dispozic svých dětí, osvojení si hodnot, které jsou považovány za užitečné pro jejich budoucí život (Šafr, a další, 2012). Což dokazuje také analýza a komparace dat v oblasti překážek bránících plnohodnotně využít volný čas mládeže. Toto působení rodičů se však značně liší v mnoha ohledech, přičemž hraje důležitou roli vzdělání a sociální postavení rodičů, které nebylo v rámci komparace dat sledováno, jelikož většina výzkumů se na tyto okolnosti nezaměřovala. Avšak dle Šafra podobně výsledky analýz mezigenerační reprodukce životního stylu v pěti bývalých socialistických státech ukázaly, že pro participaci na tzv. vysoké kultuře hrála v období socialistického režimu klíčovou roli úroveň kulturního kapitálu rodičů

(Šafr, a další, 2012). Rodiče působí na děti jak tím, co jim sdělují a jakou jim poskytují zpětnou vazbu, tak i svým vlastním chováním. Působení rodičů může být tedy záměrné i nezáměrné, kdy si ho rodiče ani nemusí být vědomi. Právě význam tohoto *nezáměrného* působení zdůrazňují Shannon a Shaw, které autorka zdůrazňovala v teoretické části této diplomové práce.

Způsob trávení volného času v dospělosti je tedy částečně determinován tím, jakým aktivitám se jedinec věnoval v adolescenci a do jaké míry v nich nacházel zalíbení. **Postoje a hodnoty rodičů ve vztahu k trávení volného času, vlastní volnočasovou participaci rodičů** a v neposlední řadě také **interakce rodičů a dítěte** lze považovat za hlavní faktory přispívající k socializaci volného času v adolescenci.

Výsledky regresních analýz volnočasových aktivit v publikaci *Mechanismy mezigenerační reprodukce nerovnosti; Distinkce a hodnoty 2008* umožňují rozčlenit tyto aktivity do tří odlišných skupin:

- **Skupina aktivit vytvářející vysoko-kulturní kapitál** – četba knih a návštěva kulturních podniků. Platí, že provozování těchto aktivit v dospělosti lze částečně vysvětlit strukturální pozicí rodiny původu, nicméně je zde třeba uvažovat i silný vliv kulturně-interakční socializace v rodině. Jedná nejspíše o vlivy, které jsou nezávislé na sociální struktuře. Společnou vlastností aktivit této skupiny je také to, že jsou do jisté míry diferencovány také podle **sociální pozice v dospělosti**.
- **Aktivity mimo domov**: návštěvy kaváren a restaurací, návštěvy diskoték, sportování/cvičení a také sledování televize. Lze je charakterizovat nízkou determinací na základě strukturální pozice rodiny původu. Tyto aktivity volného času formovala především podoba **kulturně-interakční socializace** v rodině. Z hlediska vlivů v dospělosti je pro ně určující především fáze životního cyklu, tj. to, zda respondent má děti a partnera.
- **Chození do restaurace na pivo** - tento způsob trávení volného času je typický výhradně pro muže. Nicméně platí, že častější je u potomků z rodin s nižším statusem a pasivnějším přístupem rodičů k výchově.

Reprodukce životního stylu v rámci způsobu trávení volného času prostřednictvím socializace v rodině je do určité míry spjata se sociálním statusem a jeho reprodukcí, ale

zároveň se jedná o výrazně autonomní dimenzi společenské diferenciacie. Bez ohledu na sociální zázemí rodiny tak vznikají rozdílné vzorce trávení volného času (Šafr, a další, 2012; Šafr, a další, 2008; Šafr, a další, 2010). Vlivy rodiny je možné v té nejobecnější rovině vymezit jako sociálně-psychologické a ekonomické. **Sociálně-psychologické faktory** se vztahují k primární socializaci, ve které rodiče uplatňují svůj vliv jak přímo, skrze cílené vedení dítěte k určitým aktivitám, zájmům a hodnotám, tak nepřímo, kdy dítě vnímá a osvojuje si nevědomky to, co rodiče dělají. **Ekonomické faktory** se vztahují k materiálním podmínkám života a jsou podmíněny ekonomickým kapitálem rodiny, který umožňuje participaci na některých náročnějších volnočasových aktivitách jak rodičů, tak také u dětí.

SHRNUTÍ KONKRÉTNÍCH POZNATKŮ ZE SEKUNDÁRNÍ ANALÝZY DAT

Závěrem lze říci, že k nejfrekventovanějším činnostem volného času patřilo u všech věkových kategorií sledování televize a čtení časopisů. U mládeže staré 15 – 18 let je na dalších místech studium, schůzky s přáteli a čtení knih. U 19 – 29letých jsou to běžné domácí práce, čtení knih a procházky. K nejméně rozšířeným volnočasovým aktivitám patří zájmová technická činnost, sběratelství, zájmová umělecká a branná činnost, jimiž se nejméně 1x týdně zabývá méně než 1/10 dotázané mládeže. I přes různorodost činností, které jsou ve volném čase vykonávány, pociťuje značná část mládeže ve volném čase nudu. Populace 15 – 29letých představuje značně diferencovaný soubor, pokud se jedná o trávení volného času, viz čtyři zmiňované tendence na str. 62.

Srovnání s výsledky výzkumu volného času z roku 1975 ukazuje na určité posuny v rozšířenosti některých aktivit mezi mládeží. Snížil se počet návštěvníků kin, pohostinství a sportovních utkání a naopak vzrostl počet těch, kteří se věnují turistice a výletům do přírody, kutilství a rukodělné práce, zahrádkářství či chovatelství. Získaná data poukazují na určitý rozpor mezi tím, co mládež dělá ve volném čase nejraději, a tím, čemu se v této době věnuje nejčastěji (sledování televize).

Souhrnné údaje o volném čase mladých lidí do 29 let umožňují stanovit celkové trendy v jeho trávení i množství. U finančně méně náročných aktivit dochází k nárůstu oblíbenosti, a to především u turistiky, výletů do přírody, posezení s přáteli nebo návštěvy

restauračních zařízení, čtení knih či aktivního sportování. Klesá obliba sledování televize, kterou nahradila práce s počítačem, zahrádkaření či kutilství a návštěva kina. Zatímco ještě počátkem devadesátých let minulého století navštěvovala kino alespoň jednou měsíčně třetina dotázaných, v roce 2009 se do kina se stejnou frekvencí vypraví pouze 16 % dotázaných. Získaná data také poukazují na určitý rozpor mezi tím, co mládež dělá ve volném čase nejraději, a tím, čemu se v této době věnuje nejčastěji (sledování televize). Podíl nespokojených občanů do 29 let v oblasti spokojenosti s množstvím volného času klesá. Hodnotu času lze zařazovat na vysoké příčky hodnotového žebříčku. Mladí lidé do 29 let řadí hodnotu volného času v průběhu cca 40 let na 3 – 5. místo hodnotového žebříčku a zařazují ho tak mezi velmi důležité součásti jejich života. Jak dokazují také data z Evropského výzkumu hodnot z roku 2008, téměř 47 % dotazovaných označilo „trávení volného času: dělat to, co chci“ za velmi důležitou hodnotu, trávení volného času z pohledu relaxace a uvolnění označilo za velmi důležitou hodnotu 53 % dotazovaných. Porovnájí-li se údaje o překážkách zabraňujících plnohodnotně využívat volný čas, je možné komparovat pouze výzkum z roku 1973 s výzkumem z roku 1975 a výzkum 1985 s výzkumem z roku 1997. Analýza překážek probíhala v letech 1973 a 1975 výzkumem celé populace bez rozčlenění do věkových kategorií, tudíž se lze pouze domnívat, zda se tyto překážky také týkaly mladých lidí. Překážky bránící v plnohodnotném využití volného času se objektivně komparovaly pouze v letech 1973 a 1975, kdy únavu po práci vystřídal nedostatek času kvůli rekonstrukci/stavbě domu a nedostatek peněz vystřídal práce přesčas, protože v tomto období byl zaznamenán růst životní úrovně obyvatel. V roce 1985 a 1997 byly zkoumány překážky ze subjektivního hlediska, kde se mladí lidé ztotožňovali s jednotlivými výroky. Jako největší překážku viděli v tom, že se nedokážou zorientovat a nevědí, co by mohli dělat ve volném čase, dále mají nedostatek zájmu a chuti dělat něco plnohodnotného a v neposlední řadě je ti, kteří je vychovávají, nedostatečně vedou k využívání volného času, s čímž se ztotožňuje také autorka této práce a myslí si, že tyto výroky platí i v současném období.

Vývojové trendy ve společnosti je možné sledovat na stejné generaci (stejně věkové skupině) v opakovaných výzkumech s časovým posunem nebo srovnáním odlišných věkových skupin. V druhém případě se však do změn promítají změny nejen vývojové, ale

také změny vyplývající ze specifík životních fází. Již nyní je možné zaznamenat trend přesun člověka z časoprostoru přirozeného světa k virtuálním aktivitám.

Největší vliv na volnočasové aktivity má rodina v období od 15 – 18 let věku jejich potomka. Čím starší bylo jejich dítě, tím menší byl vliv rodičů na jejich trávení volného času a díky tomuto tvrzení lze předpokládat, že rodina má určitý vliv na přenos volnočasových aktivit v rámci mladší generace. Vliv na trávení volného času má bez pochyby také partner/partnerka či kamarádi a přátelé ze školy a okolí, ale jak naprostá většina mladých lidí uvedla, o způsobu trávení volného času si rozhoduje sama. Zejména v raných fázích života se řada volnočasových aktivit odehrává v rámci rodiny. Přestože již v předškolním věku působí na jedince i ostatní socializační činitele, jejichž vliv postupně vzrůstá, rodina stále významně ovlivňuje to, jak jedinec formuje své postoje k volnému času, vnímá jeho hodnotu a funkci a seznamuje se s jednotlivými volnočasovými aktivitami, což dokazuje také zjištění z předešlé sekundární analýzy výzkumů. Nejvýznamněji je hodnocena role a vliv nejbližší osoby – matky. Z analýzy dat „*Distinkce a hodnoty 2008*“ vyplývá, že rodiče ovlivňují především výběr volnočasových aktivit dětí, nejen s ohledem na smysluplné vyplnění volného času a eliminaci patologických jevů, ale také s ohledem na rozvoj a posílení určitých dovedností, rozvíjení tělesných, smyslových a mentálních dispozic svých dětí, osvojení si hodnot, které jsou považovány za užitečné pro jejich budoucí život.

6. EMPIRICKÉ ŠETŘENÍ O ZPŮSOBECH TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU

Empirická část práce vychází z teoretické části práce, sekundární a komparativní analýzy dat z již uskutečněných výzkumů. Protože hlavním (primárním) cílem je porovnání významu, vnímání ale i způsobu trávení volného času vybraných tří generací byla vybrána výzkumná technika polostandardizovaného rozhovoru. Sekundárním cílem těchto rozhovorů je zjištění reprodukce trávení volného času ze starší generace na generaci mladší.

Rozhovory probíhaly v období prosinec 2015 – únor 2016 s cílem získat prohlubující kvalitativní materiál, který umožní časovou komparaci trávení volného času, jeho vnímání a mezigenerační vliv na přenos volnočasových aktivit.

Na oblasti, které se staly předmětem sekundární a komparativní analýzy, se zaměřují také polostandardizované rozhovory provedené pro účely empirické části této diplomové práce. Analýza těchto rozhovorů doplňuje závěry sekundární a komparativní analýzy. Rozhovory se zaměřují v první řadě na způsoby trávení, význam, a vnímání volného času každé generace (prarodiče, rodiče a jejich děti) v období před dětmi. Dále jsou rozhovory zaměřeny na oblast reprodukce životního stylu v rámci trávení volného času a to ze starší generace na generaci mladší. Obecně se rozhovory věnují zpětnému pohledu na prožité dospívání našich prarodičů a rodičů a současný pohled na způsob využití volného času generace narozené kolem devadesátých let 20. století.

6.1. Výzkumný vzorek a průběh terénního šetření

Pro rozhovory bylo zvoleno celkem 6 rodin ve věkovém intervalu 21 – 80 let, které byli rozděleni dle kritérií do tří již zmiňovaných kategorií:

- 1) **První kategorie (MLADÁ GENERACE)** = jedinci ve věku 21 - 30 let, tedy autorky vrstevníci ve věku studentů vysokých škol. Toto rozpětí bylo zvoleno tak, aby jedinci byli schopni reflektovat své dětství a dospívání s určitým odstupem.
- 2) **Druhá kategorie (RODIČE)** = jedinci ve věku autorky rodičů, tedy v intervalu 40 +- 50 let.
- 3) **Třetí kategorie (PRARODIČE)** = jedinci ve věku autorky prarodičů, tedy v intervalu 60 - 80 let.

Každá z výše vyjmenovaných skupin je dále rozdělena dle pohlaví a lokality bydliště. Každá generace žila v jiném období, a proto je nutné jednotlivé generace sledovat s posunem času až 7 let, protože dle autorky doba „dospívání“ našich babiček byla kratší než doba „dospívání“ současné generace. Lidé zakládali daleko dříve rodiny než v současnosti, ale také dříve umírali a celkově byl vývoj rodiny v určitém pohledu rychlejší než nyní. Rozhovorů se zúčastnili muži i ženy a to z jak rurálního, tak z urbánního prostředí České republiky. Z každé generace byl vybrán jeden zástupce, se kterým byl následně proveden rozhovor. Pokud daná generace žila v páru nebo se jednalo o přibližně staré sourozence, autorka se doptávala také partnerů/sourozenců respondentů pro získání hlubších a detailnějších informací o problematice volného času. Dalším kritériem byla podmínka existence tří generací v jedné rodině pro to, aby se mohl porovnat

způsob a vnímání volného času a zjistit, zda má starší generace vliv na tu mladší v rámci mezigeneračního přenosu způsobu trávení volného času.

Každý z dotazovaných je označen kombinací písmen a čísel²²:

- DP₁₋₆ = dotazovaný prarodič
- DR₁₋₆ = dotazovaný rodič
- DMG₁₋₆ = dotazovaná mladá generace

Celkem bylo uskutečněno 18 rozhovorů. Dotazovaní byli předem seznámeni s tématem, kterého se rozhovory týkaly, a byl jim předem objasněn účel rozhovoru. Zároveň byli všichni ujištěni o anonymitě celého procesu, tedy od pořízení rozhovoru až po jeho zpracování a následnou prezentaci. Polostandardizované rozhovory trvaly s každým respondentem průměrně 35 – 40 minut, délka analyzované části trvala přibližně 30 – 35 minut. Z každého rozhovoru byl pořízen tištěný záznam, který autorka této práce bezprostředně poté převedla do elektronické textové podoby (viz kapitola č. 9, Příloha 1)²³. Jak již bylo zmíněno, tak pokud byla možnost provést rozhovory současně s oběma partnery manželského páru či s podobně starými sourozenci, autorka této práce se sekundárně doptávala i jich. Důvodem byla snaha zachytit jejich vzájemnou interakci a různorodost názorů na trávení volného času. V tabulce č. 10 jsou uvedeny shrnující údaje o vybraných dotazovaných zahrnující označení jednotlivých členů skupiny generací, pohlaví, ročník a místo narození, celkovou délkou rozhovorů s délkou analyzované části rozhovorů.

---

²² Číslem „1-6“ autorka označila autorka této práce každou generační skupinu, tj. skupinu skládající se ze tří různých generací. Skupin je celkově šest, přičemž pokud byl z jedné generace zastoupen muž i žena, mají přiděleno vždy stejné číslo s označením pohlaví a lze tak odvodit, že patří k sobě.

²³ Záznamy všech rozhovorů jsou uloženy v archivu autorky této diplomové práce. Přepis analyzované části jedné generační skupiny je součástí kapitoly č. 9 – Přílohy.

Tabulka 10 - Základní údaje o vybraných dotazovaných

GENERACE	POHLAVÍ ²⁴	ROČNÍK NAROZENÍ	MÍSTO NAROZENÍ	CELKOVÁ DÉLKA ROZHOVORU ²⁵	DÉLKA ANALYZOVANÉ ČÁSTI	
1	DP ₁	Muž	1943	Jindřichův Hradec	40 min.	33 min.
	DR ₁	Žena	1969	Písek	37 min.	30 min.
	DMG ₁	Žena	1993	České Budějovice	33 min.	29 min.
2	DP ₂	Muž + žena	1943/1944	Praha	55 min.	39 min.
	DR ₂	Muž + žena	1970/1969	Praha	41 min.	38 min.
	DMG ₂	Žena	1991	Praha	37 min.	35 min.
3	DP ₃	Žena + muž	1945/1944	Praha	44 min.	39 min.
	DR ₃	Žena	1967	Praha	34 min.	29 min.
	DMG ₃	Muž	1993	Praha	35 min.	29 min.
4	DP ₄	Žena +muž	1944, 1942	Satalice	51 min.	39 min.
	DR ₄	Žena	1968	Satalice	36 min.	29 min.
	DMG ₄	Muž	1986	Satalice	35 min.	27min.
5	DP ₅	Žena + muž	1940	Rudná	46 min.	39 min.
	DR ₅	Žena	1968	Rudná	29 min.	22 min.
	DMG ₅	Muž	1988	Rudná	29 min.	25 min.
6	DP ₆	Muž + žena	1935	Hluboká nad Vltavou	47 min.	40 min.
	DR ₆	Žena	1971	České Budějovice	40 min.	32 min.
	DMG ₆	Žena + žena ²⁶	1995/1992	České Budějovice	29 min. + 32 min.	26 min. + 39 min.

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Všichni dotazovaní ochotně svolili s účastí na rozhovoru a všechny rozhovory proběhly bez komplikací. I přes to, že dotazovaní byli ujištěni o anonymitě rozhovoru a byli seznámeni s cílem těchto rozhovorů (zachytit právě jejich názory a pohledy na danou problematiku), byl znát značný ostych a nervozita a to především u mužského pohlaví, kdy bylo pro autorku této práce těžké tyty respondenty „rozmluvit“. Za podpory tzv. *sond*²⁷ všichni respondenti počáteční „nemluvnost“ překonali a zodpověděli všechny položené otázky. Protože dotazování tohoto typu je charakteristické velkou mírou volnosti, tazatelka nevstupuje s předem připravenými otázkami a hypotézami, ale otázky vytváří v průběhu konverzace na základě vyprávění respondenta.

²⁴ Autorka uvedla u některých generací více účastníků rozhovoru z důvodu zařazení partnerů/sourozenců jako „doplňujícího subjektu“ pro rozhovory.

²⁵ Hodnota zaokrouhlena na celé minuty nahoru.

²⁶ Sourozenci

²⁷ Sondy jsou zkoumavé otázky, které pobízejí dotazovaného k odpovídání a k upřesnění odpovědi (Hendl, 2005).

Autorka této práce začala vždy rozhovor úvodem do problematiky, představením cílů rozhovorů o problematice volného času a snažila všem dotazovaným položit v průběhu rozhovoru stejnou sadu **výzkumných otázek v různém pořadí**²⁸:

1. Co si představíte pod pojmem volný čas?²⁹
2. Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?
3. Co má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?
4. Kdo má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?

K otázkám 2 – 4 byla přiřazena témata související s oblastmi každé otázky (způsoby trávení volného času, vliv rodiny a okolí, mezigenerační přenos). Tato témata představují nejvýznamnější a nejčastější témata sekundární a komparativní analýzy již uskutečněných výzkumů (viz kapitola 5, str. 52), na jejímž základě byla vytvořena sada otázek pro polostandardizovaný rozhovor. V závislosti na kontextu tazatelka tohoto rozhovoru generovala patřičné otázky a určovala vývoj konverzace žádoucím směrem. Otázku č. 1 se snažila autorka položit hned na počátku rozhovorů s cílem zjistit představu dotazovaných o pojmu „volný čas“. U starší generace se následně autorka doptávala na vnímání volného času v jejich mládí, zda si takto představovali volný čas i tehdy. Tato otázka byla pokládána proto, že autorka chtěla získat ucelený pohled na vnímání volného času a to také v časoprostorové rovině. V otázce č. 2 byli dotazovaní směřováni k tématu nejčastějších a nejoblíbenějších volnočasových aktivit jejich mládí. Tato otázka zabírala poměrově nejvíce stráveného času na rozhovorech, jelikož odpovědi byly často značně rozsáhlé a někteří dotazovaní se rozpovídali také o svém dětství, automaticky porovnávali současnost s minulostí a prezentovali jejich pohled na současné trávení volného času, jeho množství a vnímání. Otázky č. 3 a 4 směřovali k tématu celkového vlivu na trávení volného času a mezigeneračnímu přenosu volnočasových aktivit ze starší generace na tu mladší. Většina respondentů při odpovídání na třetí otázku „*co nejvíce ovlivňovalo jejich trávení volného času*“ automaticky povídala o tom, „*kdo měl největší vliv na trávení*

---

²⁸ U generace prarodičů a rodičů byly otázky zaměřeny na období mládí (dospívání + období, kdy ještě neměli děti) a respondenti na to byli předem vždy upozorněni:

- 1) **Co si představíte pod pojmem volný čas?**
- 2) **Jakým způsobem jste trávil/a svůj volný čas v období mládí, tj. v období, kdy jste ještě neměl/a děti?**
- 3) **Co mělo tehdy největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?**
- 4) **Kdo měl tehdy největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?**

²⁹ Zde se také zavedením sondy autorka práce dotazovala u starší generace na představu volného času v jejich mládí.

volného času“. Respondenti zde popisovali jak vliv okolí, přátel a rodiny, ale také vliv jiných subjektů na jejich způsob trávení volného času. Někteří dotazovaní si pojem „vliv“ automaticky spojili také s překážkami k plnohodnotnému využití volného času, což autorka této práce tuto problematiku analyzovala v sekundární části diplomové práce.

Výpovědi všech dotazovaných byly následně komparovány s daty sekundární a komparativní analýzy dat z již uskutečněných výzkumů o problematice volného času. Graf č. 3 (viz str. 66), který prezentuje vybrané nejčastější způsoby trávení volného času ve zkoumaných oblastech, je využit i v následující analýze rozhovorů a je doplněn o schéma, kde se jednotlivé volnočasové aktivity prolínají. Polostandardizované rozhovory autorka uskutečnila ve třech krajích NUTS 3, tj. Hlavní město Praha (CZ010), Středočeský kraj (CZ020) a Jihočeský kraj (CZ031). Konkrétně se jedná o Prahu 3 – Žižkov, obec Rudná u Prahy – Střední Čechy a České Budějovice – Jižní Čechy.

6.2. Vnímání volného času

Pojem volný čas, může každý jedinec chápat rozdílně, ale všichni si pod ním zpravidla představí něco příjemného. Někdo si představí, že ve volném čase nemusí dělat nic, jiný si naopak vybaví mnoho oblíbených činností, které by ve svém volném čase chtěl dělat. V rozhovorech bylo vnímání volného času také různorodé, ale bylo nutné získat odpovědi na tuto otázku z každé generace, aby bylo možné komparovat vnímání volného času každé generace. Z analýzy rozhovorů vyplývá, že si respondenti pod tímto pojmem představí činnosti, které se běžně zahrnují pod pojmy odpočinek, zábava, rekreace, zájmové činnosti, sport či kulturní činnost nebo vše, co se netýká denních povinností, povinného vzdělávání či zaměstnání. Cílem bylo porovnat tři věkové generace v oblasti vnímání volného času. Obecně je možné říci, že v interpretaci volného času, je možné nalézt pouze minimální rozdíly a dotazovaní interpretují čas jako dobu volnosti, svobody, zábavy a nespoutanosti. Většina respondentů si pod pojmem volný čas představila jakýkoli čas strávený mimo školu nebo práci.

Nejstarší generace „prarodičů“ odpovídala nejčastěji, že VČ je pro ně celý důchod, např. MDP₃ odpovídal takto: „*Čas, kdy můžu dělat to, co chci já. Tak to bylo i v mém mládí. Ale přiznám se, že s tím časem je to daleko lepší v důchodu, to se máte na co těšit – jen mít ty peníze a vůbec důchod*“. Podobně odpovídal také MDP₂, MDP₄ nebo MDP₅. Z toho tedy

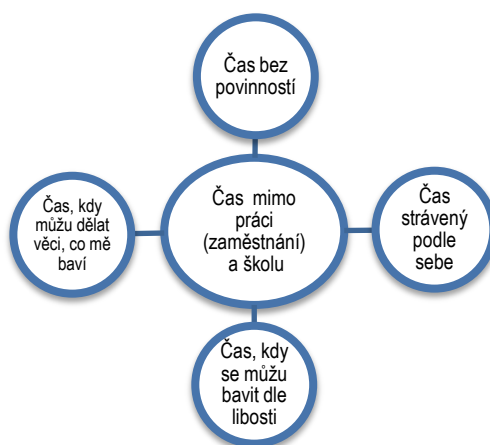
vyplývá, že nejstarší generace vnímá celý svůj důchod jako volný čas. Pokud se nejednalo o důchod, tak vyjmenovávali celé množství volnočasových aktivit, od háčkování, šití, pletení až po procházky či jízdu na kole. Např. pro ŽDP₄ volný čas „*znamená, že je to příjemně strávený čas se svými koníčky. Já ráda pletu, šiju, čtu si nebo luštím. A nebo jej trávím se svými přáteli a rodinou. Chodíme na výlety nebo grilujeme a hrajeme různé hry – to pro mě byl volný čas v mládí i teď ve stáří*“. Většina generace „prarodičů“ přímo srovnávala pojmání volného času v období mládí a stáří, např. ŽDP₅ odpovídala takto: „*Když jsem byla mladá, tak všechno kromě školy a práce. Teď moc ráda si pletu, čtu, procházím se a jezdím na kole, jsem taková aktivní bába a volný čas mám v podstatě pořád a už to nijak nerozlišuju na rozdíl od dob, co jsem byla mladá*“ na to její manžel odpověděl: „*Taky to tak mám jen s tím rozdílem, že nešiju, neháčkuju a nedělám tyhle blbiny, pro mě je volný čas důchod. Tehdy, když jsem byl mladej, tak to bylo hlavně kolo a sport*“. Nejstarší generace v tomto kontextu také často zmiňovala rodinu, sourozence a kamarády, prostor pro jejich vlastní záliby a koníčky a čas mimo pracovní povinnosti či zaměstnání, což se prolíná skrz všechny generace. Detailní pojmání volného času všech generací znázorňuje Tabulka 13 v Příloze č. 2.

Generace „rodičů“ odpovídala nejčastěji, že VČ je čas vymezený pro ně samé, pro zábavu a relaxaci, čas, kdy nemusí dělat žádné povinnosti. Např. ŽDR₄ odpověděla, že VČ je pro ni „*Když se může věnovat svým zálibám a koníčkům a nemusí dělat něco podle někoho jiného. Dělam prostě, co mě napadne a co chci*“. Opět zde někteří respondenti srovnávali pojmání volného času v dospělosti a v mládí. Vnímání volného času v těchto obdobích se lišil ve většině případů jen nepatrně s tím rozdílem, že se ve vymezení volného času objevoval často čas mimo práci či školu. Např. ŽDR₅ „*Když jsem byla mladá, tak to byly hlavně diskotéky, zábavy, plesy - prostě to, co byla zábava. Teď to taky tak mám, ale ještě se k tomu přidalo zahrádkaření na chatě a cestování*“. Další odpověď respondentky z generace „rodičů“ ŽDR₁ prolíná všechny odpovědi z této generace. Volní čas je „*naprosto nezbytný k „dobíjení baterek*“. *Prostor pro koníčky, relaxaci a zábavu, pro spokojený život nepostradatelný*“. Tato odpověď zároveň shrnuje všechny odpovědi generace „rodičů“ a udává jednotný pohled na pojem „volný čas“ této generace.

Mladá generace odpovídala různoroději oproti předešlým generacím. Objevily se zde intelektuálnější odpovědi jako např. odpověď respondenta MDG₁ „*Během volného času se*

stejně jako každý snažím načerpat energii a udržet se v biopsychosociální a duševní rovnováze, což je vlastně definice zdraví. Jsou to chvíle, kdy si mohu dovolit vypnout a nemyslet na každodenní povinnosti, případně aktuální problémy“ nebo podobné odpovědi jako u předešlých dvou generací. Sourozenci DMG₆ odpovídaly opět vymezením volného času takto „Když nemusím do školy nebo do práce a můžu relaxovat nebo dělat věci, co mě baví, Ž2DMG₆: Nikam nemuset jít v určitý čas, relax“. U této generace se nejčastěji vymezuje volný čas nechozením do práce, školy nebo dobou bez domácích či jiných povinností. Následující graf znázorňuje prolínání vnímání volného času všech generací. Uprostřed je nejčastěji zmiňovaná odpověď na představu o pojmu „volný čas“, v ostatních polích jsou znázorněny další velmi časté pojetí volného času všech tří generací.

Graf 9 - Vnímání pojmu volný čas

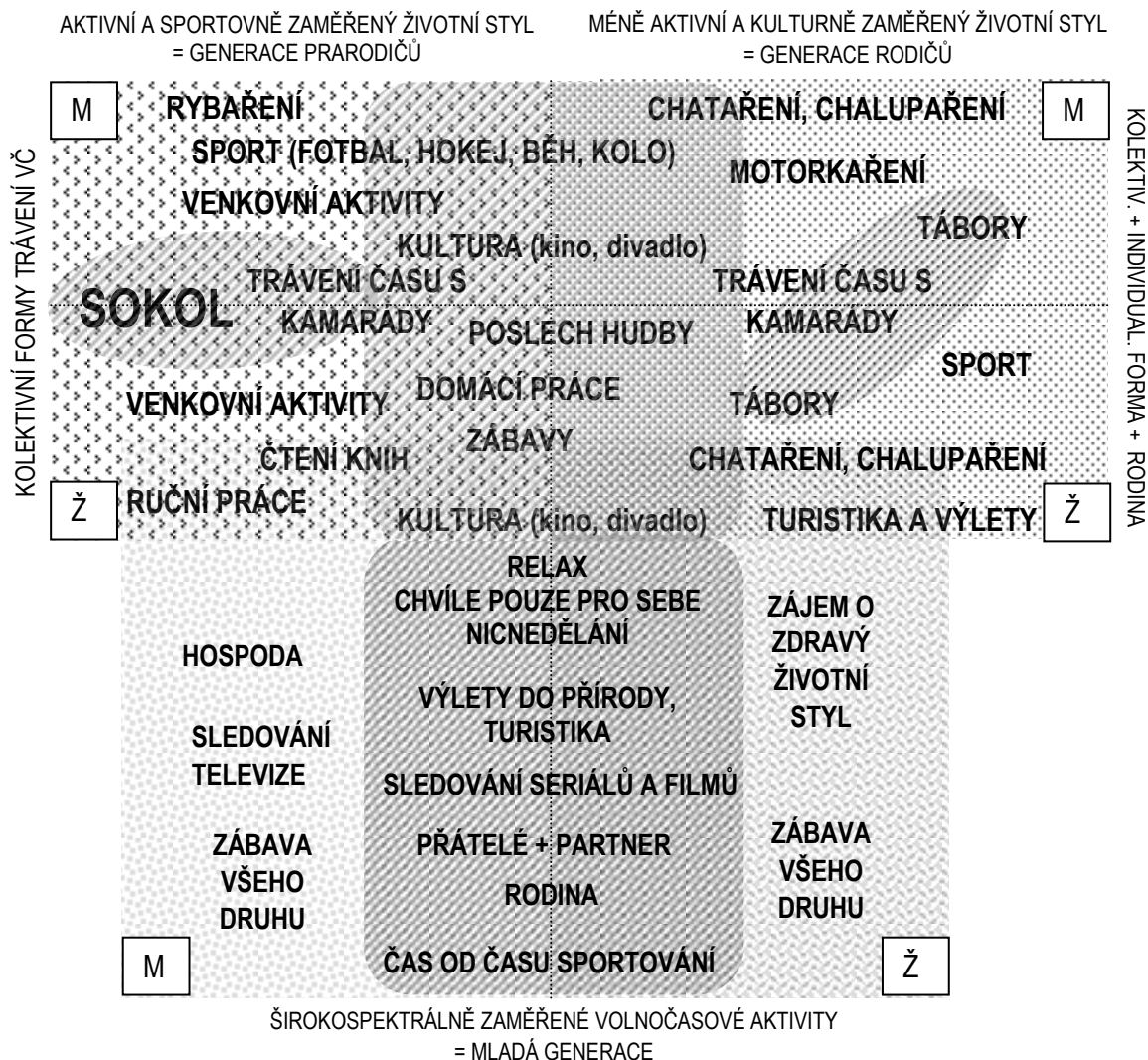
Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Z analýzy odpovědí na otázku „Co si představíte pod pojmem volný čas“ vyplývá, že se odpovědi často prolínají. Pod pojmem volný čas si každý představí čas mimo práci nebo školu, bez jiných povinností. Je to čas, který je možný věnovat pouze svým zálibám, čas pouze pro sebe samého, kdy jej každý může strávit dle své libosti. Nejčastější odpověď na tuto otázku se blíží prvnímu sociologickému pojetí VČ, tj. „**Volný čas je doba mezi dvěma časovými periodami výdělečné práce určené někým jiným než sami sebou**“. Tyto pojetí autorka popisuje v teoretické části této práce (str. 22). Za volný čas je tedy respondenty označována doba, která „zbyde“, když splní své pracovní, rodinné nebo společenské závazky a povinnosti.

6.3. Způsoby trávení volného času

Volný čas je významnou součástí našeho života. Způsobů trávení volného času je mnoho a každý jedinec preferuje různé formy využití volného času - ať už se jedná o aktivní či pasivní formu. Jak vyplývá ze sekundární a komparativní analýzy či analýzy odpovědí na otázku „*Co si představíte pod pojmem volný čas*“, ve volném čase se člověk věnuje činnostem, které si sám svobodně zvolil, vykonává je dobrovolně a dělá je primárně pro uspokojení z vlastního konání těchto činností. Není to tedy aktivita, která se „musí udělat“ nebo která by měla přinést bezprostřední užitek. Autorka zpracovala přehlednou tabulku odpovědí respondentů na otázku „*Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?*“ a odpovědi komparovala se sekundární analýzou této práce. Tabulku naleznete v Příloze č. 3 této diplomové práce. Odpovědi byly do tabulky upraveny tak, aby popisovaly pouze způsoby trávení volného času a byly smysluplně vytrženy ze zpracovaného záznamu rozhovorů pro možnost mezigenerační komparace odpovědí. Jak již autorka této práce zmiňovala, aby bylo možné komparovat způsoby trávení volného času všech tří generací, byla tato otázka pro generaci „prarodičů“ a „rodičů“ pokládána v minulém čase se zaměřením na období jejich mládí. Autorka práce vytvořila schéma (viz str. 89), ve kterém se prolínají volnočasové aktivity jednotlivých generací. Ze schématu lze vyčíst, jakým způsobem trávily jednotlivé generace svůj volný čas a které volnočasové aktivity měly stejné nebo podobné. Generace rodičů a prarodičů měly velice podobný způsob trávení volného času a jejich životní styl byl velice aktivní. Mladá generace má velice roztržštěné volnočasové zájmy a mezi jednotlivým pohlavím nejsou viditelné tak velké rozdíly jako u předešlých generací. Komparace způsobů trávení volného času každé generace je detailně popsána v podkapitole 6.3.1. Je třeba zmínit, že každá generace vyrůstala v odlišném období a měla jiné možnosti trávení volného času. Největší vliv na současnou generaci má moderní doba, novodobé technologie a početné množství informací.

Schéma 1 : Průnik způsobu trávení volnočasových aktivit třech zkoumaných generací

Zdroj: Vlastní zpracování

M = VÝPOVĚDI MUŽŮ

Ž = VÝPOVĚDI ŽEN

= PRŮNIK ODPOVĚDÍ

6.3.1. Způsob trávení volného času prarodičů a rodičů

Generace prarodičů měla dle názoru autorky této práce nejaktivnější a zároveň nejroznorodější způsob trávení volného času, což je znatelné také ze schématu na předešlé straně. Z rozhovorů vyplývá, že prarodičové nejčastěji trávili svůj volný čas především venkovními aktivitami. Daleko více byli s kamarády než s rodinou, takže volný čas trávili spíše mimo rodinu. Sledování televize nebylo často zmiňováno, ale pokud se tazatelka na tuto aktivitu přímo zeptala, tak odpověděli, že se na televizi dívají téměř každý den a to ve večerních hodinách, kdy vysílali zábavné pořady, ale pouze v tom případě, neměli-li lepší způsob trávení volného času. V období dospívání prarodičů sílilo prosazování kolektivních forem trávení volného času, odpočinku i organizovaného užívání volného času³⁰, což vyplývá také z uskutečněných rozhovorů. Tehdejší podmínky pro kolektivní trávení volného času byly kvalitní. Později, koncem 50. let, se začal objevovat konzumní přístup ve využívání volného času. Fenomén televizního vysílání rostl vysoce na oblibě, přestože programovou náplň v prvních letech formovaly výchovné snahy, proto mládež sledovala televizi především ve večerních hodinách, kdy televizi sledovala celá rodina. Jak vyplývá ze sekundární analýzy dat, sledování televize bylo sice nejčastější aktivitou, ale nebylo aktivitou nejoblíbenější.

Ačkoli **muži** trávili svůj volný čas nejčastěji sportem, **ženy** měly volnočasové aktivity daleko pestřejší. Nejčastěji zmiňovanou aktivitou mužů byl sport všeho druhu, jednalo se především o kopanou, hokej, jízdu na kole nebo sportovní aktivity v rámci českého tělovýchovného spolku Sokola. Role Sokola byla v jejich období dospívání velice důležitá. Z generace prarodičů a rodičů zmínilo celkem 5 respondentů, že často navštěvovalo Sokol. Muži také rádi rybařili, jezdili na motorce, trampovali nebo jezdili na výlety. Všichni dotazovaní muži odpovídali, že nejčastěji trávili svůj volný čas sportem a to jakýmkoli. Své sportovní aktivity popisují všichni dotazovaní muži nejčastěji jako MDP2: *„V mém mládí, jediné co bylo možné a smysluplné, bylo trávení času sportem. Vždy jsme si našli nějakou sportovní aktivitu ať už na hřišti nebo mimo něj. Nejčastěji to byla kopaná, taky jsem běhal. (...) Vždycky po škole jsme chodili s partou ze školy hrát stolní tenis nebo na*

---

³⁰ Občané využívali služeb ROH, kulturních domů a zařízení, nových masových organizací (ČSM, Československý svaz žen, Český svaz tělesné výchovy, Svaz pro spolupráci s armádou atp.).

hřiště odbíjenou...to byla taková klasika no....(...) Protože moje maminka byla vedoucí oddílu v Sokole, chodil jsem i tam často cvičit“.

Stejně jako ženy chodili průměrně jednou do týdne do kina. Stejně jako muži měly také ženy rády zábavy, „tancovačky“ a tzv. nedělní čaje³¹. Ženy se také více zmiňovaly o čtení knih a obecné pomoci v domácnosti. Často musely pomáhat v kuchyni, s nákupy a úklidem domácnosti. Některé ženy maminky učily ručním ženským pracím – učily se šít, plést nebo háčkovat.

Obrázek 1 - Rozdíl v trávení volného času generace prarodičů a rodičů

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Autorka práce vytvořila výřez vytvořeného schématu (viz Obrázek 1), ve kterém jsou umístěny volnočasové aktivity a je díky tomu možné jednodušeji znázornit způsob trávení volného času dvou generací (prarodiče a rodiče). **Generace rodičů** měla dle názoru autorky této práce druhý neaktivnější a nejrozmanitější způsob trávení volného času. Z rozhovorů vyplývá, že generace rodičů nejčastěji trávila svůj volný čas také venkovními aktivitami. Ženy zařadily do svých volnočasových aktivit více sportu, např. volejbal, ping-pong, plavání či aerobik a v zimě lyžování nebo běžky. Respondenti rodičů daleko více zmiňovali trávení volného času na chatách nebo chalupách. **Chataři** se častěji věnovali

³¹ Respondentka ŽDP₄ o těchto aktivitách vypráví následovně: „Později, když jsem začala pracovat v továrně, přihlásila jsem se do tanečního folklorního souboru. Tanec, jakýkoli mně hodně bavil a baví dodnes – jakmile můžu, tak tancuju. (...) Vystupovali jsme na kdejakých oslavách práce, zúčastňovali jsme se různých soutěží, jako jsou třeba Strážnické slavnosti. Dokonce jsme se souborem, a to Vás bude zajímat, dostali do NSR do Hannoveru na nějakou družbu a to tehdy bylo nico! (...) Každou neděli jsme chodili s holkama na odpolední čaje. To byla vlastně zábava s tancem a tam chodili i moji sourozenci - byli jsme taková hudebně a kulturně nadaná rodina“.

odpočinku, koupání, výletům nebo zahrádkaření s důrazem na rodinu a individuální trávení volného času, protože chaty byly umístěné nejčastěji někde v lese. Chalupáři, na rozdíl od chatařů, svůj volný čas tráví aktivněji, protože se vyskytují v intravilánu obcí a častěji tak navazují kontakty se sousedy a obyvateli lokality.

Oproti generaci prarodičů trávily ženy z generace rodičů více volného času sportem, čemuž odpovídá také sekundární a komparativní analýze dat, protože byl zaznamenán vzestup zájmu o sport (viz. Tabulka 5, rok 1985). Oblíbenost kolektivního trávení volného času zůstala přibližně stejná jako u předchozí generace. Opět byl kladen důraz na trávení času a zábavu s kamarády a vrstevníky, chození do kina nebo divadla, venkovní hry, ale začaly se také objevovat společné rodinné aktivity. Kromě chataření a chalupaření byla velká obliba v ježdění na tábory. Tuto aktivitu zmiňovali respondenti ŽDR₃, ŽDR₄ a ŽDR₅, která si kvůli táborům dokonce naučila hrát na kytaru a jezdila tam s celou její rodinou, žena to komentuje takto: *Naučila jsem se hrát na kytaru a jezdila každé léto na tábory i s našima. Později jsem tam dělala vedoucí a jezdila tam i s vlastníma dětma. Předávali jsme si vedení tábora jako takovou štafetu (směje se)*“. Autorka této práce z rozhovorů zaznamenala růst oblíbenosti poslechu hudby (magnetofonu, gramofonu). Do restaurací nebo kaváren či cukráren moc často nechodili a to především z finančních důvodů. Ženy „rodiče“ stejně jako ženy „prarodiče“ opět zmiňovaly domácí povinnosti. Musely pomáhat v domácnosti s úklidem, vařením a nákupy, někdy také obhospodařováním zahrádky, jak zmiňuje ŽDP₄ *„Mě maminka vedla od malička k hospodaření na zahrádce a k úctě k přírodě a ke všemu. Ale ten zájem o to vše propukl, až když jsem měla svůj vlastní barák. Jsem taková babka bylinkářka...“*.

Partneři manželek, kteří doplňovali rozhovory, zmiňovali také chataření a chalupaření jako součást jejich trávení volného času s celou rodinou. Rybaření a „motorkaření“ se taktéž stalo oblíbenou volnočasovou aktivitou.

Někteří respondenti srovnávali jejich volnočasové aktivity se současnou generací. Často zmiňovali jejich lenost či nechuť k jakékoli aktivitě. Z jejich výpovědí vyplývá, že se dříve volný čas trávil více ve společnosti a ve venkovním prostředí. Dnes zřejmě v důsledku technizace jsou všichni „otroci“ moderní doby. Např. MDP₁ zmínil toto: *„celá rodina jsme čas od času chodili na výlety a procházeli se po přírodě – to už dnešní děcka taky neužije“* a také MDP₂ vidí velký rozdíl v trávení volného času: *„Rozdíl v trávení volného času*

mladých lidí dnes a v minulosti je veliký, jeto dáno vývojem techniky (počítače, telefony, různá technika ještě nebyla) a vývojem doby, byly jiné priority, jiná společenská zařízení, jiná etapa technického pokroku a obecně bylo více fyzických aktivit“. S tímto tvrzení se ztotožňuje také autorka této diplomové práce.

Generace prarodičů měla v jejich mládí celkově aktivnější životní styl než generace rodičů. Většinou byl kombinován kulturně orientovaným a zdravým životním stylem s trávením volného času ve venkovním prostředí a sportováním. **Porovnáním sekundární analýzy** s rozhovory vyplývá, že se výsledky shodují nebo doplňují. Mezi 10 nejoblíbenějšími a nejčastějšími volnočasovými aktivitami těchto let byly umístěny všechny aktivity zjištěné z uskutečněných rozhovorů. Generace „rodičů“ měla v jejich mládí celkově také aktivní životní styl, avšak ne tolik, jako jejich rodiče. Opět byl kombinován kulturně orientovaný a zdravý životní styl s trávením volného času ve venkovním prostředí a sportováním. Častěji byl volný čas tráven v kruhu rodiny na chatách či chalupách a v létě se jezdilo na tábory. Porovnáním sekundární analýzy s rozhovory vyplývá, že se výsledky shodují nebo doplňují. Mezi 10 nejoblíbenějšími a nejčastějšími volnočasovými aktivitami těchto let byly umístěny všechny aktivity zjištěné z uskutečněných rozhovorů.

6.3.2. Způsob trávení volného času „mladé generace“

Nejčastěji podle svých slov tráví mladí lidé volný čas s přáteli nebo partnerem. To, kolik času mladí lidé tráví s partnerem, závisí na jejich věku a zda respondenti bydlí stále s rodiči či nikoli. S rostoucím věkem klesá podíl trávení času bez partnera. S rodiči tráví většina dotázaných volný čas především o víkendech. Mezi činnostmi, kterým se mladí lidé věnují nejčastěji, jednoznačně dominuje poslech hudby a sledování seriálů či filmů. Hudba a filmy jim pomáhají zapomenout na každodenní starosti a přijít na jiné myšlenky. Často také byl zmiňován pasivní odpočinek formou nicnedělání či práce s počítačem. U mladé generace roste také obliba turistiky a cestování. Naopak téměř nikdo nezmínil četbu knih a časopisů a práci s počítačem. Počítač mladá generace používá především ke sledování videí, filmů a seriálů a zřejmě místo čtení knih. Dle autorky této práci nahradily u mladé generace knihy a časopisy internetové blogy a články na internetu, což dokládá několik tvrzení respondentů. Autorka této práce opět vytvořila výřez schématu pro názornější porovnání způsobu trávení volného času (viz Obrázek 2).

Obrázek 2 - Trávení volného času mladé generace

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Ženy i muži mají širokospektrálně zaměřené volnočasové aktivity. Svůj volný čas tráví dle chuti a nálady, podle energie a podle možností. Nelze říci, že by ženy dělaly více určitou aktivitu a naopak. Z analýzy rozhovorů je možné potvrdit **třetí tendenci** vlivu věku na strukturu vykonávaných činností (autorka tuto problematiku popisovala v teoretické části práce, str. 62), tj. že ve věkové kategorii 19 – 24 let je více těch, kteří se ve volném čase scházejí s partnerem, navštěvují restaurace, vinárny a kavárny, provozují pěší turistiku a výlety do přírody. Zároveň je zde patrná tendence zdravého životního stylu, všechny dotazované ženy zmínily svůj zájem o zdravé vaření či vzdělávání v oblasti zdravého životního stylu a pohybem v přírodě.

Trávení volného času mladé generace umožňuje rozdělit způsob trávení na **pasivní** a **aktivní**. Většina respondentů popsala trávení volného času během pracovního týdne klidnější a pasivnější formou, např. ŽDMG₂ „Po práci mi mnoho času nezbývá a většinou už nemám ani náladu na nějaký plnohodnotnější trávení času, tak odpočívám. Nejčastěji se dívám na různé seriály nebo studuji různé blogy o zdravém životním stylu. Hodně se o to zajímám a myslím, že to má smysl. Každý večer relaxuju svou mysl u seriálu Ulice, který sledujeme společně s celou rodinou už v podstatě od počátku seriálu. Naučila jsem na to i svého přítele, se kterým už žiju pár let. Né, že by to bylo pravidelné, ale pokud můžeme, tak se díváme“. Dalo by se říci, že **pasivněji** svůj čas během pracovního týdne tráví všichni mladí a to bez ohledu na pohlaví, zaměstnání či studium. **Aktivní** způsob trávení volného času začíná s příchodem víkendu.

Respondenti se shodují na způsobu trávení volného času v období, kdy mají volno a nejčastěji provozují následující aktivity:

- 1) Relaxace, chvíle pouze pro sebe, nicnedělání či spánek
- 2) Pohyb nejlépe v přírodě, turistika a výlety, čas od času sport
- 3) Trávení času s partnerem, sledování seriálů
- 4) Procházky s rodinou a trávení času s přáteli

Předchozí volnočasové aktivity respondenti kombinují dle svého pocitu a možností jako např. MDMG₄: „Každý pátek večer jdu do hospy (hospody) s kamarádama a tam to táhneme až do noci. (...) O vikendu nějaký ten výlet, procházka nebo kolečkový brusle se ženou. (...) V týdnu moc volného času nemám, takže tak akorát po večeri nějaký ten pěkný film nebo nějaká vzdělávací soutěž v TV (milionář, AZ kvíz atp.), případně nějaká ta hra v PC“. Je třeba podotknout, že většina respondentů, kteří popisovali trávení volného času při studiu na vysoké škole, měli značný problém oddělit volný čas od školy a zaměstnání³². Z toho vyplývá, že kombinace studia a zaměstnání, může komplikovat zejména množství volného času a špatné zacházení s časem volna, což dokazuje také odpověď Ž₁DMG₆, která se přímo k tomuto problému přiznala: „Myslím si, že času mám relativně dost, ale neumím ho moc využívat, spíš ho tak nějak proflákám“.

Tabulka 11 - Porovnání nejčastějších způsobů trávení volného času v rámci tří generací

PRARODIČOVÉ		RODIČOVÉ		MLADÁ GENERACE	
PASIVNÍ ³³	AKTIVNÍ	PASIVNÍ	AKTIVNÍ	PASIVNÍ	AKTIVNÍ
ČTENÍ	VENKOVNÍ AKTIVITY S KAMARÁDY	ČTENÍ	VENKOVNÍ AKTIVITY S KAMARÁDY, ZÁBAVA	CHOZENÍ DO HOSPODY	ZÁBAVA VŠEHO DRUHU
ŠITÍ, PLETENÍ A VYŠÍVÁNÍ	SPORT, SOKOL	POSLECH HUDBY	TRÁVENÍ ČASU S RODINOU, KULTURA	SLEDOVÁNÍ TELEVIZE	SETKÁVÁNÍ S PŘÁTELI A TRÁVENÍ ČASU S RODINOU
POSLECH HUDBY	KULTURA	-----	JEŽDĚNÍ NA CHATY A CHALUPY	SLEDOVÁNÍ SERIÁLŮ A FILMŮ NA PC	VÝLETY DO PŘÍRODY A TURISTIKA
HRANÍ DOMÁCÍCH HER	ZÁBAVA	-----	DOMÁCÍ PRÁCE	RELAX	-----
-----	TRAMPING	-----	TÁBORY, SKAUTI	NICNEDĚLÁNÍ	-----
-----	VÝLETY A TRÁVENÍ ČASU S RODINOU	-----	TURISTIKA, SPORT A VÝLETY	INTERNET	-----
-----	DOMÁCÍ PRÁCE	-----	MOTORKAŘENÍ A RYBAŘENÍ		-----

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

³² Např. DMG₁ popisovala tuto situaci takto: „V průběhu studia na VŠ mám obecně vzato volného času více než dřív, ale záleží na okolnostech. (...) Aktuálně mohu říct, že mám volného času více než dost, ale může za to fakt, že momentálně nemám stálou brigádu. První 2 ročníky na VŠ jsem zažívala pravý opak a dostala jsem se do situace, kdy jsem za volný čas musela považovat dny trávené ve škole a noční spánek, což pro mne nebyla zrovna příjemná zkušenost. Nejvíce jsem postrádala čas pro sebe a přátele, kamarádky a rodinu, což šlo často na úkor školním povinnostem“.

³³ Autorka rozlišuje způsob trávení volného času na **pasivní** a **aktivní**. **Pasivní** způsob trávení volného času znamená podle autorky trávení času bez pohybové aktivity a nejedná se pouze o sledování televize či hraní PC her.

Autorka vytvořila souhrnnou tabulku (viz Tabulka 11, str. 95) nejčastěji zmiňovaných volnočasových aktivit všech tří generací, která vychází z analýzy rozhovorů. Aktivity jsou rozdělené na aktivní a pasivní způsob trávení volného času, aby byla jasněji stanovena tendence způsobu trávení volného času.

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že trávení volného času mladých lidí má **pasivnější ráz**, než u předešlých generací, protože tráví daleko méně svůj volný čas pohybovou aktivitou. Způsob trávení volného času z hlediska volnočasových aktivit nelze přímo a reliabilně komparovat s předešlými generacemi, jelikož mladá generace tráví svůj volný čas velice rozdílně. Podle názoru autorky je to dáno nejvíce vlivem technického pokroku a nároků kladených na dnešní mládež spolu s nespočetným množstvím informací, které mladá generace musí denně vstřebat a vypořádat se s nimi. Muži tráví více času v hospodách a podobných zařízeních, ale výrazný rozdíl pohlaví a trávení volného času mladých lidí autorka nezaznamenala. Autorka se přiklání k názoru této respondentky ŽDMG₁, která vyjádřila svůj názor na dnešní způsob trávení volného času mládeže takto: *„Mám pocit, že mladší generace je pasivnější, co se týká náplně volnočasových aktivit. (...) Může za to moderní komunikační technologie. Když si potřebuje člověk popovídat s kamarádkou či něco koupit nebo získat info, není **nucen překročit práh domova**. Dřív lidé museli vyvinout **větší aktivitu**. (...) Asi je pravděpodobné, že dřív nebyl volnočasovým aktivitám připisován takový význam, protože na prvním místě bylo uspokojit fyziologické potřeby a finanční zázemí rodiny. (...) V našich sociokulturních podmínkách žijeme prakticky všichni v relativní bezpečí a základní potřeby spojené s životem jsou uspokojeny, takže máme možnost se do větší míry zabývat hodnotami, jako je seberealizace, uznání, poznání, duševní hygiena, společenská sounáležitost atp.“*

Generace rodičů a prarodičů měla aktivnější způsob trávení volného času. Svůj čas prožívali především ve venkovním prostředí obklopeni kamarády. Svého času provozovali často sport. U generace prarodičů jej provozovali především muži, nebere-li se v potaz organizovaná činnost, jak např. návštěva SOKOLA. Ženy se začaly více věnovat sportu až v generaci rodičů. Z výpovědí respondentů vyplývá, že sledování televize nebylo považováno za volnočasovou aktivitu, neboť ji sledovali pouze večer v kruhu rodinném, kdy neměli lepší způsob trávení volného času. Spíše to brali jako povinnost.

Porovnájí-li se data získaná se sekundární a komparativní analýzy, mezi nejčastěji provozovanými aktivitami mladé generace, opět se objevují zmiňované aktivity respondentů, které znamenají pasivnější/klidnější způsob trávení volného času. Sportu se mladá generace moc často nevěnuje. Svůj pohled na dnešní mládež sdělila také respondentka ŽDR₆, která svou výpovědí odůvodnila soudobé trávení volného času mládeže, které vychází také z analýzy těchto rozhovorů: „*Více jsme si povídali s kamarády a trávili čas mimo domov, neměli jsme mobily a počítače, v televizi nebylo nic, na co bychom mohli spoléhat. Prostě jsme se uměli zabavit víc, než dnešní děti...více se četlo...Jako rodič bych dneska udělal spoustu věcí jinak, abych děti více přitahovala ke sportu*“. Tímto tvrzením přechází analýza rozhovorů k poslední analyzované části, tj. k vlivu rodiny a okolí na způsob trávení volného času.

6.4. Vliv rodiny a okolí na způsob trávení volného času

Protože většina respondentů při odpovídání na třetí otázku „*Co nejvíce ovlivňovalo jejich trávení volného času*“ zároveň automaticky povídala o tom, „*Kdo měl největší vliv na trávení volného času*“, analyzovala autorka této práce tyto odpovědi v jedné kapitole. Respondenti zde popisovali jak vliv okolí, přátel a rodiny, ale také vliv jiných subjektů na jejich způsob trávení volného času. Někteří dotazovaní si pojem „vliv“ automaticky spojili také s překážkami k plnohodnotnému využití volného času, které autorka této práce analyzovala v sekundární části diplomové práce. Zároveň se autorka této práce snažila do této části rozhovoru zahrnout otázky zaměřené na mezigenerační přenos volnočasových aktivit ze starší generace na tu mladší, protože prostřednictvím působení rodiny a v rámci vlivu rodinné socializace může docházet k procesu reprodukce určitého způsobu trávení volného času. Shrnutí odpovědí respondentů je autorkou přepsáno do přehledné tabulky, která je umístěna v Příloze č. 4. Tato část rozhovoru byla záměrně zpracována souhrnně za všechny tři generace, aby byl jasně vidět vývoj vlivů u každé generace, což znázorňuje Tabulka 12. Do tabulky byly zaneseny nejčastěji zmiňované vlivy ať už určitých osob (rodiny) nebo přátel a kamarádů či okolí a jsou seřazeny o nevlivnějších po méně vlivné.

Tabulka 12 - Vlivy subjektů a okolí

POŘADÍ	GENERACE PRARODIČŮ	GENERACE RODIČŮ	MLADÁ GENERACE
1	Kamarádi, přátelé, parta	Finance	Partner, přátelé a kamarádi
2	Možnosti a příležitosti	Rodina, kamarádi	Nálada a možnosti, Finance
3	Rodiče	Možnosti a příležitosti	Rodina
4	Finance	Povinnosti a nálada	Množství volného času

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Z rozhovorů vyplývá, že v každé generaci má největší podíl rodina a okolí kamarádů a přátel. Velkou roli hraje také množství financí, možnosti a příležitosti v místě bydliště. Každá generace je specifická tím, že ji ovlivňuje něco rozdílného nebo někdo rozdílný.

Z výpovědí prarodičů vyplývá, že největší vliv na jejich způsob trávení volného času měli kamarádi, přátelé a parta v jejich místě bydliště. Velkou roli hrály také možnosti a příležitosti v okolí bydliště. Určitý vliv hrála v jejich období rodina a méně finance. Autorka práce přisuzuje menší vliv financí na trávení volného času k velkému zastoupení volnočasových aktivit ve venkovním prostředí. Mladí lidé si tehdy vystačili s málem a dokázali se čímkoli zabavit. Doma byli minimálně, a proto je tolik ovlivňovaly možnosti a příležitosti v místě bydliště, což dokazuje také tvrzení DR_{1,6} „*Taky tam, kde jsem bydlel (na venkově), nebyly dobré možnosti a příležitosti k nějakému zajímavému trávení času. (...) Sice bylo za mého mládí vše jednodušší, levnější a dokázali jsme se sami se sebou více bavit bez finančních požadavků, ale víc možností bez peněz nebylo. (...) Dnes jsou možnosti pro mladé cenově náročnější, kroužky jsou drahé i sport je drahý, ale mladí se baví hlavně individuálně oproti nám*“ nebo „*Když nebyly peníze, tak jsme se přizpůsobili. Vždycky se to nějak udělalo a tehdy peníze k zábavě moc potřeba nebyly. K čemu byste venku peníze potřebovali? Stačilo Vám pár korun – 1 Kč na kino, pár halířů na zmrzku nebo limču. Děkala jsem, co ostatní z party*“

Generaci rodičů naopak nejvíce ovlivňovaly finance, rodina a kamarádi, možnosti a příležitosti v okolí. Objevil se zde zvýšený vliv nálady a povinností, který respondenti prarodičů zmiňovali jen málokdy, což zmiňuje například také DR₁: „*Rodiče (výchova) mě omezovali hlavně v tom, kdy jsem mohla jít ven, kdy jsem se měla vrátit a že jsem před tím musela udělat spoustu domácí práce. Samozřejmě, že jsem musela mít naklizeno a udělané úkoly, abych mohla jít ven, ale to bylo tak do půlky střední, pak se to zlepšilo. Připadalo mi, že žiju v letech mládí mých rodičů, že se ke mně chovají stejně jako jejich rodiče k nim.(....) Taky můj čas ovlivňovaly peníze a dost často moje nálada.(...) Ale jakmile jsem*

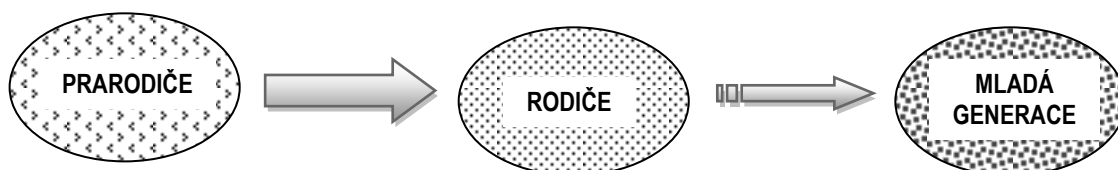

mohla být venku s partou, tak jsem byla“. Autorka tvrdí, že rodiče tolik své potomky neovlivňovali konkrétní „názornou ukázkou trávení volného času“ a vedením k určitým činnostem, ale spíše omezením, což dokazuje několik tvrzení. Např. DR₅: *„Rodiče mě ani moc neovlivňovali. (...) Peníze nejvíce a rodiče určitě mě spíš omezovali. Rodiče mi jasně dávali čas, v kolik jsem musela být doma a to bylo pro mě největší omezení kromě peněz. Když se na to podívám zpětně, ta na jednu stranu lituju té doby, do které jsem se narodila, protože jsem nemohla nikam vycestovat. V tu dobu jsem to moc nevnímala, ale čím jsem starší, tím si to víc uvědomuju. (...) Možnosti byly trochu omezený, ale za málo peněz se dokázalo udělat hodně zábavy i kvalitně stráveného času. Což mi přijde, že je v dnešní době nemožné“.* Rodiče tedy mohou být **vzorem** pro způsob trávení volného času jejich dětí a mezi generací se přenáší určitým modelem chování, který rozhoduje o tom, zda budu mít tendence trávit volný čas pasivně či aktivně.

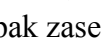
Mladou generaci opět nejvíce ovlivňovali přátelé a kamarádi, dále také možnosti a příležitosti v místě bydliště spolu s množstvím finančních prostředků k uspokojení jejich volnočasových potřeb. Určitou roli ve vlivu na způsob trávení volného času má opět rodina a objevil se zde vliv množství volného času, což potvrzuje tvrzení autorky, že spolu s uspěchanou a modernizovanou dobou se snižuje množství volného času, protože se vše odehrává v „technické době“ a možností trávení volného času je možná více než dost, jen je těžké se v nabídce zorientovat, což dosvědčuje také tvrzení DMG₂: *„Možností je dnes podle mě hodně, jen mi přijde, že jsou všichni líní se zorientovat v nabídce volnočasových aktivit. Naši rodiče to měli podle mě jednodušší a byli spokojení s tím, co měli a mohli být o volném čase venku. Dnešní doba je hodně náročná, plná a možná i přeplněná informací a nových technologií, které jsou i zbytečné“.*

Přenos formy a způsobu trávení volného času ze starší generace na mladší byl prokázán jen z části. Autorka práce se na zjištění reprodukce způsobu trávení volného času neptala konkrétní otázkou záměrně, protože si myslí, že každý respondent tuto problematiku hodnotí subjektivně a může tak mít zkreslený názor. Proto se autorka snažila tuto problematiku sledovat v průběhu jednotlivých rozhovorů, především v části, kdy se respondentů dotazovala na vliv rodiny na jejich způsob trávení volného času a jednotlivých způsobů trávení volného času s rodinou. Z rozhovorů bylo možné vypočítat určitou formu reprodukce způsobu trávení volného času ze starší generace na mladší.

Schéma 2 : Mezigenerační přenos způsobu trávení volného času

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Schéma 2 znázorňuje sílu mezigeneračního přenosu způsobu trávené volného času. Je patrné, že přenos z generace prarodičů na generaci rodičů byl silnější než reprodukce volnočasových aktivit rodičů na mladou generaci. Sílu přenosu znázorňují šipky mezi generacemi. První šipka ( ) znázorňuje silnější přenos způsobu trávení volného času a druhá šipka ( ) naopak zase slabší až téměř žádný přenos.

Většina generace **prarodičů** při rozhovoru o vlivech na jejich volný čas odpověděla, že je rodiče ovlivňovali pouze minimálně a na jejich volnočasových aktivitách se spíše nepodíleli, protože svůj volný čas trávili především venku s partou kamarádů. Naopak je podporovali, ať už finančně nebo poskytnutím možností. V jejich aktivitách je více podporovali, nežli se přímo podíleli. Přenos způsobu trávení volného času byl z generace prarodičů na rodiče prokázán částečně, ale zároveň nejvíce ze všech dotazovaných generací. Dokazuje to především **sezónní způsob** trávení volného času. Pokud generace rodičů trávila prázdniny ježděním na výlety, na kole, na hory, na chaty a chalupy, trávila také generace rodičů volný čas s jejich dětmi (mladá generace) podobným způsobem. Přenos sezónního způsobu trávení volného času byl zaznamenán v každé generaci, ale nejvíce přenosu z generace prarodičů na generaci rodičů. Reprodukci běžného (každodenního, týdenního) způsobu trávení volného času autorka práce zaznamenala nejvíce opět z generace prarodičů na generaci rodičů. Dokazuje to např. vyprávění ženy DR₁: „Do 18 let jsem s rodičema jezdila na venkov o víkendech – na chalupu k babičce. Pomáhala jsem tam při práci na zahradě i doma a s našima jsem trávila volný čas všude tam, kde byli oni (mimo to, že jsem byla venku s kamarádka) (...) Procházeli jsme se v lese, rybařili, stanovali, jezdili na vodu...Já sama ráda pracuji na zahradě a k tomu mě taky vedli naši....Pěstuju bylinky (**po vzoru rodičů**), mám zvířata (**vztah ke zvířatům dle vzoru otce**), kutilství a kreativní činnost při budování domova

(v dětství chalupaření s rodiči), záliba ve čtení (maminka hodně četla, vlastnila velkou knihovnu), kulturní akce, kino, divadlo (v dětství společně s rodiči). Moji zálibu v ručních pracích a kreativní tvořivost (šití, háčkování, pletení, výroba textilních hraček, výtvarná tvořivost atd.) jsem po matce nepodědila, ale dá se srovnat s velmi aktivní tvůrčí činností všeho druhu mého otce“. V tomto případě respondentka opět přejímala již zmiňovaný model chování, který částečně přejala od svých rodičů.

Reprodukce způsobu trávení volného času z generace rodičů na **mladou generaci** byla velice slabá. Opět zde autorka nejvíce zaznamenala přenos **sezónního** způsobu trávení volného času. Pokud rodiče jezdili se svými dětmi v zimě na hory a běžky nebo v létě na výlety, dovolenou, na kolo či na vodu apod., mladá generace tyto aktivity z velké části přejala. Nejméně přejala běžné volnočasové aktivity, které rodiče dělaly během dne nebo týdne. Generace rodičů chodila v jejich mládí velice často za kulturou (kino, divadlo), jezdila na chatu s celou rodinou, na tábory, chodila do lesa (na houby, borůvky...), provozovala během týdne sport a další podobné aktivity a organizovanou činnost (SKAUT, PIONÝŘI) a především také trávila svůj volný čas venku. S jejich rodinou také jezdili na tábory, na vodu a stanovat. Ačkoli vliv rodiny na trávení volného času u mladé generace vzrostl a mladá generace tráví větší množství volného času s rodiči než u předešlých generací, neproběhl zde tak silný přenos volnočasových aktivit, jako z generace prarodičů na generaci prarodičů. Autorka se domnívá, že je to především dáno rychlou modernizací doby, protože mezi obdobím dospívání rodičů a obdobím dospívání mladé generace se společnost změnila a „zmodernizovala“ a vývoj společnosti směřuje k uznávání jiných hodnot a k odlišnému životnímu stylu.

SOUHRN EMPIRICKÉHO ŠETŘENÍ

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že každá generace vnímá volný čas velice podobně. Pod pojmem volný čas si každý představí čas mimo práci nebo školu, bez jiných povinností. Je to čas, který je možný věnovat pouze svým zálibám, čas pouze pro sebe samého, kdy jej každý může strávit dle své libosti. Nejčastější odpověď na tuto otázku se blíží prvnímu sociologickému pojetí VČ, tj. „**Volný čas je doba mezi dvěma časovými periodami výdělečné práce určené někým jiným než sami sebou**“.

Generace prarodičů měla nejaktivnější a zároveň nejrozmanitější způsob trávení volného času co se pohlaví týče, což je zřejmé také ze Schématu 1. Prarodičové nejčastěji trávili svůj volný čas venkovními aktivitami a daleko více byli s kamarády než s rodinou. V období dospívání prarodičů sílilo prosazování kolektivních forem trávení volného času, odpočinku i organizovaného užívání volného času. Ačkoli **muži** trávili svůj volný čas nejčastěji sportem, rybařením, trampíngem a jízdou na motorce, **ženy** měly volnočasové aktivity daleko pestřejší. Více se zmiňovaly o čtení knih a obecné pomoci v domácnosti. Často musely pomáhat v kuchyni, s nákupy a úklidem domácnosti. Některé ženy maminky učily ručním ženským pracím – učily se šít, plést nebo háčkovat. Role Sokola byla pro obě pohlaví v jejich období dospívání velice důležitá³⁴. Generace prarodičů chodila průměrně jednou do týdne do kina a o víkendech na „tancovačky“ a tzv. nedělní čaje.

Z rozhovorů vyplývá, že generace rodičů měla druhý nejaktivnější a nejrozmanitější způsob trávení volného času. Generace rodičů nejčastěji trávila svůj volný čas také venkovními aktivitami. Ženy zařadily do svých volnočasových aktivit více individuálního sportu, např. volejbal, ping-pong, plavání či aerobik a v zimě lyžování nebo běžky. Respondenti rodičů daleko více zmiňovali trávení volného času na chatách nebo chalupách. **Chataři** se častěji věnovali odpočinku, koupání, výletům nebo zahrádkaření s důrazem na rodinu a individuální trávení volného času, protože chaty byly umístěné nejčastěji někde v lese. **Chalupáři**, na rozdíl od chatařů, svůj volný čas trávili aktivněji, protože se chalupy vyskytují v intravilánu obcí a častěji se tak navazují kontakty se sousedy a obyvateli lokality. Porovnájí-li se data **sekundární analýzy** s výsledky

---

³⁴ Z generace prarodičů i rodičů zmínilo celkem 5 respondentů, že často navštěvovalo Sokol.

rozhovorů, tak trend aktivnějšího způsobu trávení volného času stále odpovídá zjištěným výsledkům. Zjištěná analyzovaná data ze sekundární analýzy dat méně odpovídají výstupu z rozhovorů, avšak všechny volnočasové aktivity uvedené v sekundární analýze dat byly uvedeny respondenty v rozhovorech.

Jak již bylo zmíněno, oproti generaci prarodičů trávily ženy z generace rodičů více volného času sportem, čemuž odpovídá také sekundární a komparativní analýze dat, protože byl zaznamenán vzestup zájmu o sport (viz. Tabulka 5, rok 1985). Oblíbenost kolektivního trávení volného času zůstala přibližně stejná jako u předchozí generace. Opět byl kladen důraz na trávení času a zábavu s kamarády a vrstevníky, chození do kina nebo divadla, venkovní hry, ale začaly se také objevovat společné rodinné aktivity. Kromě chataření a chalupaření byla velká oblíba v ježdění na tábory. Tuto aktivitu zmiňovali respondenti ŽDR₃, ŽDR₄ a ŽDR₅. Autorka této práce z rozhovorů zaznamenala růst oblíbenosti poslechu hudby (magnetofonu, gramofonu). Do restaurací nebo kaváren či cukráren se opět často nechodilo a to především z finančních důvodů. Ženy „rodiče“ stejně jako ženy „prarodiče“ opět zmiňovaly domácí povinnosti. Musely pomáhat v domácnosti s úklidem, vařením a nákupy, někdy také obhospodařováním zahrádky. Partneři manželek, kteří doplňovali rozhovory, zmiňovali také chataření a chalupaření jako součást jejich trávení volného času s celou rodinou. Rybaření a „motorkaření“ se taktéž stalo oblíbenou volnočasovou aktivitou mužů „rodičů“

Generace prarodičů měla tedy v jejich mládí celkově aktivnější životní styl než generace rodičů. Většinou byl kombinován kulturně orientovaným a zdravým životním stylem s trávením volného času ve venkovním prostředí a sportováním. Generace „rodičů“ měla v jejich mládí celkově také aktivní životní styl, avšak ne tolik, jako jejich rodiče. Opět byl kombinován kulturně orientovaný a zdravý životní styl s trávením volného času ve venkovním prostředí a sportováním. Častěji byl volný čas tráven v kruhu rodiny na chatách či chalupách a v létě se jezdilo na tábory. **Porovnáním sekundární analýzy** s rozhovory vyplývá, že se výsledky shodují nebo doplňují. Mezi 10 nejoblíbenějšími a nejčastějšími volnočasovými aktivitami těchto let byly umístěny všechny aktivity zjištěné z uskutečněných rozhovorů. Výsledky se shodují s aktivní formou trávení volného času. Respondenti však nejvíce trávili svůj volný čas s kamarády, sportem a ve venkovním prostředí, což ze sekundární analýzy není příliš patrné, jelikož na prvních příčkách

volnočasových aktivit v sekundární analýze je spíše trávení času s rodinou, četbou, výlety a návštěvou kina, ale všechny volnočasové aktivity uvedené v sekundární analýze dat odpovídají výsledkům z uskutečněných rozhovorů.

Mladá generace svůj volný čas tráví nejčastěji s přáteli nebo partnerem. Bylo zaznamenáno větší množství trávení volného času s rodiči a to především v oblasti domácího prostředí. S rodiči tráví většina dotázaných volný čas především o víkendech. Mezi činnostmi, kterým se mladí lidé věnují nejčastěji, jednoznačně dominuje poslech hudby a sledování seriálů či filmů. Často také byl zmiňován pasivní odpočinek formou nicnedělání či práce s počítačem. Roste také obliba turistiky a cestování. Naopak téměř nikdo nezmínil četbu knih a časopisů a práci s počítačem, což v komparaci se **sekundární analýzou dat** je opět **v rozporu se zjištěnými výsledky**. Počítač mladá generace používá především ke sledování videí, filmů a seriálů a zřejmě místo čtení knih. Dle autorky této práci nahradily u mladé generace knihy a časopisy internetové blogy a články na internetu, což dokládá několik tvrzení respondentů.

Ženy i muži mají širokospektrálně zaměřené volnočasové aktivity. Svůj volný čas tráví dle chuti a nálady, podle energie a podle možností. Nelze říci, že by ženy dělaly více určitou aktivitu a naopak. Je zde patrná tendence zdravého životního stylu, protože všechny dotazované ženy zmínily svůj zájem o zdravé vaření či vzdělávání v oblasti zdravého životního stylu a pohybem v přírodě, ale byl zaznamenán ústup trávení volného času sportem a větší nárůst pasivního trávení volného času bez pohybových aktivit, což je **v rozporu s výsledky sekundární a komparativní analýzy**, kdy byl naopak zaznamenán nárůst oblíbenosti sportovních aktivit. Většina respondentů popsala trávení volného času během pracovního týdne klidnější a pasivnější formou a **aktivní** způsob trávení volného času začíná s příchodem víkendu.

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že trávení volného času mladých lidí má **pasivnější ráz**, než u předešlých dvou generací, protože tráví daleko méně svůj volný čas pohybovou aktivitou. Podle názoru autorky je to dáno nejvíce vlivem technického pokroku a nároků kladených na dnešní mládež spolu s nespočetným množstvím informací, které mladá generace musí denně vstřebat a vypořádat se s nimi. Muži tráví více času v hospodách než sportem. Současná mladá generace je tedy pasivnější, co se týká náplně volnočasových aktivit a naopak tráví více volného času spíše doma. Mladá generace za dob

prarodičů a rodičů vyvíjela daleko větší aktivitu a většinu svého volného času trávila ve venkovním prostředí s kamarády. Svého času provozovali často individuální sport a provozovali organizovanou činnost, jak např. návštěvu SOKOLA, SKAUTY, PIONÝŘI.

Porovnájí-li se data získaná se sekundární a komparativní analýzy, mezi nejčastěji provozovanými aktivitami mladé generace, opět se objevují zmiňované aktivity respondentů, které znamenají pasivnější/klidnější způsob trávení volného času. Sportu se mladá generace moc často nevěnuje.

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že v každé generaci má největší podíl na vlivu způsobu trávení volného času okolí kamarádů, přátel a rodina. Velkou roli hraje také množství financí, možnosti a příležitosti v místě bydliště. **Z výpovědí prarodičů** vyplývá, že největší vliv na jejich způsob trávení volného času měli kamarádi, přátelé a parta v jejich místě bydliště. Velkou roli hrály také možnosti a příležitosti v okolí bydliště. **Generaci rodičů** naopak nejvíce ovlivňovaly finance, rodina a kamarádi a také možnosti a příležitosti v okolí. Objevil se zde zvýšený vliv náklady a povinností, který respondenti prarodičů zmiňovali jen málokdy. Autorka tvrdí, že rodiče tolik své potomky neovlivňovali konkrétní „názornou ukázkou trávení volného času“ a vedením k určitým činnostem, ale spíše omezením, což dokazuje několik tvrzení. Rodiče mohou být **vzorem** pro způsob trávení volného času jejich dětí jak vedením k určitým volnočasovým aktivitám, tak také určitým **modelem chování**, který rozhoduje o tom, zda budu mít tendence trávit volný čas pasivně či aktivně.

Mladou generaci nejvíce ovlivňovali přátelé a kamarádi, dále také možnosti a příležitosti v místě bydliště spolu s množstvím finančních prostředků k uspokojení jejich volnočasových potřeb. Určitou roli ve vlivu na způsob trávení volného času má opět rodina a objevil se zde vliv množství volného času.

Je patrné, že **přenos způsobu trávení volného času z generace prarodičů ne generaci rodičů** byl silnější než reprodukce volnočasových aktivit rodičů na mladou generaci. Sílu přenosu znázornila autorka ve Schématu 2 pomocí šipek mezi generacemi. Většina dotazovaných z generace **prarodičů** při rozhovoru o vlivech na jejich volný čas odpověděla, že je rodiče ovlivňovali pouze minimálně a na jejich volnočasových aktivitách se spíše nepodíleli, naopak je spíše podporovali, ať už finančně nebo poskytnutím

možností. Přenos způsobu trávení volného času byl z generace prarodičů na rodiče prokázán částečně, ale zároveň nejvíce ze všech dotazovaných generací. Reprodukci běžného (každodenního, týdenního) způsobu trávení volného času autorka práce zaznamenala nejvíce z generace prarodičů na generaci rodičů. Reprodukce způsobu trávení volného času z generace rodičů na **mladou generaci** byla velice slabá. Nejméně přejala běžné volnočasové aktivity, které rodiče dělaly během dne nebo týdne nebo k nim byli od dětství vedeni. Ačkoli vliv rodiny na trávení volného času u mladé generace vzrostl a mladá generace tráví větší množství volného času s rodiči než u předešlých generací, neproběhl zde tak silný přenos volnočasových aktivit, jako z generace prarodičů na generaci prarodičů.

7. ZÁVĚR

Tato diplomová práce se věnovala tématu mezigenerační komparace vnímání a trávení volného času. Cílem této diplomové práce bylo porovnání trávení volného času tří generací, a dále zjištění, v čem se vnímání a způsob trávení volného času sledovaných generací nejvíce odlišuje, v čem se naopak podobají, co je pro kterou generaci typické a zjišťuje, zda a jakým způsobem starší generace ovlivňuje generaci mladší právě ve způsobu trávení volného času.

S pomocí studia odborné literatury, internetových zdrojů a analýzy vybraných výzkumů zaměřených na trávení volného času v českém prostředí provedla autorka této práce empirické šetření v podobě polostandardizovaných rozhovorů. Rozhovory probíhaly ve třech krajích České republiky – Praha, Středočeský a Jihočeský kraj.

Volný čas představuje fenomén, kterému je věnována pozornost teoretické a empirické sociologie více než půl století a zahraniční i čeští sociologové se podíleli na charakteristice podstatných stránek tohoto fenoménu. Pojem volný čas není pojmem novodobým, ale současná společnost se jím až nyní začíná více zabývat. Počátky formulace pojetí volného času nastaly před 2 tisíci lety, kdy jako první formuloval pojem „volný čas“ řecký filosof Aristoteles ve svém díle Etika Nikomachova. Dle Aristotela měl být tento čas věnován umění, vědě a filosofii. Centrem pozornosti se stal volný čas v 2. polovině 20. století, kdy byl pojat jako závažný a aktuální problém společnosti. V této době vznikla teoreticko-empirická **sociologie volného času**. Za průkopníka problematiky volného času je

považován francouzský sociolog Joffre Dumazedière, který poukázal na teoretické stránky volného času a jeho vlivu na kulturu, sociální vztahy a životní styl (Hodaň, 2002). Dumazedière definuje volný čas jako soubor činností, které vykonává člověk dobrovolně za účelem dosažení odpočinku, zábavy, rozšíření svých znalostí pod podmínkou osvobození se od svých pracovních, rodinných a společenských závazků, což je v dnešní uspěchané době velice těžké (Dumazedière, 1962). Při určování volného času postupuje nejprve tak, že vymezuje čas, který stojí v opozici proti volnému času. Nastínil také dvě základní podmínky, vlastnosti, funkce a kategorie volného času, které autorka blíže popisuje v teoretické části práce.

Volný čas dětí a mládeže a jeho naplňování aktivitami hraje významnou roli v utváření osobnosti mladého člověka a při jeho socializaci, protože způsob trávení volného času v dětství z velké části ovlivňuje způsob trávení volného času v dospívání a dospělosti v rámci společnosti. Rodina má však zcela dominantní postavení v osvojování aktivit ve volném čase. Ovlivňuje rodinné potomky nejen výchovou, ale také svým každodenním životem. V životě mládeže došlo v oblasti trávení volného času ke změnám a změnilo se taktéž institucionální zabezpečení volného času. Kultura a sport jsou zkomercializované, v současné době probíhá informační revoluce s nástupem informačních technologií. Kromě rodiny ovlivňují volný čas mládeže další faktory a instituce, jako je životní styl, socializace, hodnotová orientace, pracovní doba, vrstevníci, prostředí (veřejné organizace, střediska volného času, školy a školky, školní družiny), pedagogičtí pracovníci nebo hromadné sdělovací prostředky (MŠMT, 2002).

Dílčím krokem k uskutečnění kvalitativně laděného výzkumu prostřednictvím polostandardizovaných rozhovorů a propojením teoretické a empirické části byla sekundární a komparativní analýza dat z již uskutečněných sedmi výzkumů zabývajících se problematikou trávení volného času v České republice. Cílem sekundární a komparativní analýzy bylo porovnat trávení volného času tří generací, tedy prarodičů a rodičů a současné mladé generace „vysokoškoláků/mladých lidí“ (20 – 26 let). Byla zde také sledována proměna vnímání hodnoty volného času a v neposlední řadě množství volného času tehdy a dnes spolu s překážkami v trávení volného času.

Z komparativní analýzy vybraných výzkumů vyplývá, že u finančně méně náročných aktivit dochází k nárůstu oblíbenosti, a to především u turistiky, výletů do přírody,

posezení s přáteli nebo návštěvy restauračních zařízení, čtení knih či aktivního sportování. Klesá obliba sledování televize, kterou nahradila práce s počítačem, zahrádkaření či kutilství a návštěva kina. Získaná data také poukazují na určitý rozpor mezi tím, co mládež dělá ve volném čase nejraději, a tím, čemu se v této době věnuje nejčastěji (sledování televize). Podíl nespokojených občanů do 29 let v oblasti spokojenosti s množstvím volného času klesl. Hodnotu času lze zařazovat na vysoké příčky hodnotového žebříčku. Mladí lidé do 29 let řadí hodnotu volného času v průběhu cca 40 let na 3 – 5. místo hodnotového žebříčku a zařazují ho tak mezi velmi důležité součásti jejich života. Překážky bránící v plnohodnotném využití volného času se objektivně komparovaly pouze v letech 1973 a 1975, kdy únavu po práci vystřídal nedostatek času kvůli rekonstrukci/stavbě domu a nedostatek peněz vystřídala práce přesčas, protože v tomto období byl zaznamenán růst životní úrovně obyvatel. V roce 1985 a 1997 byly zkoumány překážky ze subjektivního hlediska, kde se mladí lidé ztotožňovali s jednotlivými výroky. Jako největší překážku viděli v tom, že se nedokážou zorientovat a nevědí, co by mohli dělat ve volném čase, dále mají nedostatek zájmu a chuti dělat něco plnohodnotného a v neposlední řadě je ti, kteří je vychovávají, nedostatečně vedou k využívání volného času, s čímž se ztotožňuje také autorka této práce a myslí si, že tyto výroky platí i v současném období.

Z komparativní analýzy vyplývá, že největší vliv na volnočasové aktivity má rodina v období od 15 – 18 let věku jejich potomka. Vliv na trávení volného času má bez pochyby také partner/partnerka či kamarádi a přátelé ze školy a okolí, ale jak naprostá většina mladých lidí uvedla, o způsobu trávení volného času si rozhoduje sama. Zejména v raných fázích života se řada volnočasových aktivit odehrává v rámci rodiny. Přestože již v předškolním věku působí na jedince i ostatní socializační činitelé, jejichž vliv postupně vzrůstá, rodina stále významně ovlivňuje to, jak jedinec formuje své postoje k volnému času, vnímá jeho hodnotu a funkci a seznamuje se s jednotlivými volnočasovými aktivitami. Rodiče ovlivňují především výběr volnočasových aktivit dětí, nejen s ohledem na smysluplné vyplnění volného času a eliminaci patologických jevů, ale také s ohledem na rozvoj a posílení určitých dovedností, rozvíjení tělesných, smyslových a mentálních dispozic svých dětí, osvojení si hodnot, které jsou považovány za užitečné pro jejich budoucí život.

Výsledky sekundární a komparativní analýzy byly základem pro empirické šetření pomocí polostandardizovaných rozhovorů, jejichž hlavním cílem bylo porovnat význam, vnímání a způsob trávení volného času vybraných tří generací (prarodiče, rodiče a jejich děti) a to v období, kdy ještě neměli děti. Sekundárním cílem těchto rozhovorů bylo zjištění reprodukce trávení volného času ze starší generace na generaci mladší. Bylo zvoleno celkem 6 rodin ve věkovém intervalu 21 – 81 let, které byli rozděleni do tří kategorií. Do první kategorie byli zařazeni jedinci ve věku 21 - 30 let, tedy autorky vrstevníci ve věku studentů vysokých škol, druhá kategorie byla složena z jedinců ve věku autorky rodičů, tedy 40 - 55 let, a třetí kategorie byla v intervalu 70 - 81 let.

Empirické šetření probíhalo pomocí kvalitativního výzkumného přístupu prostřednictvím polostandardizovaného rozhovoru, který zajistil vyšší validitu výzkumu, protože dotazovaný mohl podrobně odpovídat na kladené otázky bez výběru předem daných variant odpovědí. Celkem bylo provedeno 18 polostandardizovaných rozhovorů, z nichž 8 respondentů bylo mužského pohlaví a 15 respondentů bylo ženského pohlaví. Počet respondentů nekoresponduje s počtem rozhovorů, protože některé rozhovory byly prováděny v manželských nebo sourozeneckých párech. Odpovědi dotazovaných mezi sebou byly porovnány. Díky rozhovorům s dotazovanými ze starších věkových kategorií bylo zjištěno, jak trávili svůj volný čas v době, kdy ještě neměli děti, ale časově na tom byli podobně jako první výzkumný vzorek z mladší věkové kategorie a byl zjištěn mezigenerační přenos způsobů trávení volného času. Autorka diplomové práce si položila dvě výzkumné otázky *„zda současná mladá generace vnímá a tráví volný čas odlišným způsobem než jejich předci a svůj volný čas neumí dostatečně využít“* a *„zda má starší generace vliv na způsob trávení volného času generace mladší, ale její vliv se rychlou modernizací doby ztrácí“*. Výsledky z těchto rozhovorů byly komparovány s výsledky sekundární a komparativní analýzy výzkumů a ukazují, že, dochází k mezigeneračnímu přenosu způsobů trávení volného času a že každá generace vnímá volný čas velice podobně, což je zároveň odpověď na autorky první výzkumnou otázku. Každá generace vnímá volný čas jako období mimo práci nebo školu, bez jiných povinností. Je to čas, který je možný věnovat pouze svým zálibám, čas pouze pro sebe samého, kdy jej každý může strávit dle své libosti. Všechny tři generace zařazují volný čas mezi nejdůležitější součásti jejich života, protože dotazovaní interpretují volný čas jako období volnosti, svobody, zábavy, setkávání s přáteli a je také důležitou součástí jejich socializace.

Generace prarodičů měla **nejaktivnější a zároveň nejrozmanitější způsob trávení volného času** co se pohlaví týče. Prarodičové nejčastěji trávili svůj volný čas venkovními aktivitami a daleko více byli s kamarády než s rodinou. V období dospívání prarodičů sílilo prosazování kolektivních forem trávení volného času, odpočinku i organizovaného užívání volného času. Ačkoli muži trávili svůj volný čas nejčastěji sportem, rybařením, trampíngem a jízdou na motorce, ženy měly volnočasové aktivity pestřejší, více se zmiňovaly o čtení knih a obecné pomoci v domácnosti. **Z porovnání výsledků ze sekundární a komparativní analýzy** je možné souhlasit s aktivní formou trávení volného času. Respondenti však nejvíce trávili svůj volný čas s kamarády, sportem a ve venkovním prostředí, což ze sekundární analýzy není příliš patrné, jelikož na prvních příčkách volnočasových aktivit v sekundární analýze je spíše trávení času s rodinou, četbou, výlety a návštěvou kina, ale všechny volnočasové aktivity uvedené v sekundární analýze dat odpovídají výsledkům z uskutečněných rozhovorů.

Generace rodičů nejčastěji trávila svůj volný čas venkovními aktivitami. Ženy, oproti ženám prarodičů zařadily do svých volnočasových aktivit individuální sportovní aktivitu, např. volejbal, ping-pong, plavání či aerobik a v zimě lyžování nebo běžky. Respondenti generace rodičů zmiňovali trávení volného času na chatách nebo chalupách. Oblíbenost kolektivního trávení volného času zůstala přibližně stejná jako u předchozí generace a opět byl kladen důraz na trávení času a zábavu s kamarády a vrstevníky, chození do kina nebo divadla, venkovní hry, ale začaly se také objevovat společné rodinné aktivity. Kromě chataření a chalupaření byla velká obliba v ježdění na tábory. Autorka této práce z rozhovorů zaznamenala růst oblíbenosti poslechu hudby (magnetofonu, gramofonu). Porovná-li se data **sekundární analýzy** s výsledky rozhovorů, tak trend aktivnějšího způsobu trávení volného času stále odpovídá zjištěným výsledkům. Stejně jako u generace prarodičů data méně souhlasí s rozhovory, avšak všechny volnočasové aktivity uvedené v sekundární analýze dat souhlasí s výstupem z rozhovorů.

Současná mladá generace svůj volný čas tráví nejčastěji s přáteli nebo partnerem, s rodiči a to především v domácím prostředí. S rodiči tráví většina dotázaných volný čas především o víkendech. Mezi činnostmi, kterým se mladí lidé věnují nejčastěji, jednoznačně dominuje poslech hudby a sledování seriálů či filmů. Často také byl zmiňován pasivní odpočinek formou nicnedělání či práce s počítačem. Roste také obliba turistiky

a cestování. Naopak téměř nikdo nezmínil četbu knih a časopisů a práci s počítačem, což v komparaci se **sekundární analýzou dat** je opět **v rozporu se zjištěnými výsledky**. Autorka se domnívá, že respondenti čtou, ale ne knihy v tištěné formě, ale raději v elektronické podobě, proto jsou tato zjištění, tak rozdílná. Počítač mladá generace používá především ke sledování videí, filmů a seriálů a zřejmě místo čtení knih, kde jsou k dispozici internetové blogy a články, což bylo několikrát zmiňováno respondenty. Ženy i muži tráví svůj volný čas dle chuti a nálady, podle energie a podle možností, což bylo také několikrát zmiňováno v analýze rozhovorů.

Během dospívání tří různých generací byl zaznamenán ústup trávení volného času sportem a větší nárůst pasivního trávení volného času bez pohybových aktivit, což je **v rozporu s výsledky sekundární a komparativní analýzy**, kdy byl naopak zaznamenán nárůst oblíbenosti sportovních aktivit. Většina mladých dotazovaných popsala trávení volného času během pracovního týdne klidnější a pasivnější formou a aktivní způsob trávení volného času začíná s příchodem víkendu s tím, že se sportu sice věnují, ale nepravidelně.

Největší vliv na způsob trávení volného času prarodičů měli kamarádi a přátelé v jejich místě bydliště. Velkou roli hrály také možnosti a příležitosti v okolí bydliště. Generaci rodičů naopak nejvíce ovlivňovaly finance, rodina a kamarádi a také možnosti a příležitosti v okolí. Objevil se zde zvýšený vliv nálady a povinností. Mladou generaci nejvíce ovlivňovali přátelé, partneři a kamarádi, dále také možnosti a příležitosti v místě bydliště spolu s množstvím finančních prostředků k uspokojení jejich volnočasových potřeb a větší roli ve vlivu na způsob trávení volného času měla rodina, což je druhá odpověď na autorky výzkumnou otázku. Z rozhovorů vyplývá, že vliv rodiny na způsob trávení volného času se naopak zvyšuje, protože mladá generace tráví s rodinou více času a to především v období dětství a dospívání. Poprvé se zde u mladé generace objevil problém vlivu množství volného času. Rodiče, stejně jako v sekundární analýze, ovlivňují především výběr volnočasových aktivit dětí s ohledem na rozvoj a posílení určitých dovedností, rozvíjení tělesných, smyslových a mentálních dispozic svých dětí, osvojení si hodnot, které jsou považovány za užitečné pro jejich budoucí život.

Přenos způsobu trávení volného času z generace prarodičů na generaci rodičů byl silnější než reprodukce volnočasových aktivit rodičů na mladou generaci. Přenos způsobu trávení volného času byl z generace prarodičů na rodiče prokázán částečně, ale zároveň nejvíce ze

všech dotazovaných generací. Reprodukci běžného (každodenního, týdenního) způsobu trávení volného času autorka práce zaznamenala nejvíce z generace prarodičů na generaci rodičů. Reprodukce způsobu trávení volného času z generace rodičů na mladou generaci byla velice slabá. Nejméně přejala běžné volnočasové aktivity, které rodiče dělaly během dne nebo týdne nebo k nim byli od dětství vedeni. Ačkoli vliv rodiny na trávení volného času u mladé generace vzrostl a mladá generace tráví větší množství volného času s rodiči než u předešlých generací, neproběhl zde tak silný přenos volnočasových aktivit, jako z generace prarodičů na generaci prarodičů.

Obecně lze tedy shrnout, že vývoj způsobu trávení volného času směřuje spíše k pasivním formám trávení volného času s diferencovaným způsobem trávení volného času v pracovním týdnu a o víkend. Způsob trávení volného času bude stále ovlivňován rodinou, protože ze sekundární analýzy a z rozhovorů vyplývá, že vliv rodiny na způsob trávení volného času se v průběhu 40 let zvýšil. Přenos způsobu trávení volného času ztrácí na své síle, ale do budoucna je možné předpokládat opět změnu.

8. CITOVANÁ LITERATURA

Tištěné dokumenty

Alan, J. 1989. *Etapy života očima sociologie*. 1. vydání Pyramida. Praha : Panorama, 1989. 80-7038-044-6.

Bakalář, E. 1978. *Umění odpočívát*. 1. vydání. Praha : Astra, 1978. 24-103-78.

Bartoničková, K. a spol. 2011. *Občanský a společenskovední základ*. Brno : Compuer Press a.s., 2011. 978-80-251-2631-8.

Boredom and Social Meaning. **Barbalet, J.M. 2003.** 50, IONDON : The British Journal of Sociology, 2003, Sv. IV. 1468-4446.1999.00631.x.

Cathelat, B. 2008. *Panorama des styles de vie 1960-1990*. [autor knihy] Duffková J., L. Urban a J. Dubský. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Aleš Čeněk s.r.o., 2008.

Cejp, M. 1974. *Postoje české veřejnosti k hodnotě, funkci a náplni volného času*. Praha : Ústav pro výzkum kultury, 1974. 59-272-74.

Čačka, O. 1996. *Psychologie dítěte*. Tišnov : Sursum, 1996. 80-85931-95-8.

Disman, M. 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2011. 975-80-246-2619-2.

Duffková, J. a Urban, L. & Dubský, J. 2008. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 978-80-7380-123-6.

Dumazedière, J. 1962. *Vers civilisation du loisir?* 1. vydání. Paris : Editions de Seuil, 1962. 9782020006040.

Dumazedière, Joffre. 1966. *Volný čas*. *Sociologický časopis* 2. Praha : Nakl. Čsl. akademie věd, 1966. 3.

Elinor G. Barber. 1955. *The Bourgeoisie in 18th Century France*. Princeton : N.J., Princeton University Press, 1955. 9780691028019.

Eriksen, T.H. 2009. *Tyranie okamžiku*. Brno : Doplněk, 2009. 978-80-7239-238-4.

Erikson, Erik H. 1993. *Childhood and Society*. dotisk, nové vydání. New York : W. W. Norton, 1993. 9780393310689.

Fazik, A. a Štemberk, J. 2013. *Aktuální problémy volného času a cestovního ruchu*. Praha : VŠO, 2013. 978-80-86841-41-0.

Filipcová, B. 1965. *Člověk – práce – volný čas*. *Sociologický časopis*. Praha : Svoboda, 1965. 4.

- . 1967. Člověk, práce, volný čas. *Sociologický časopis*. Praha : Svoboda, 1967. 2.
- Geist, Bohumil. 1992.** *Sociologický slovník*. Praha : Victoria Publishing, 1992. 8085605287.
- Giddens, A. 1984.** *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Berkeley : University of California Press, 1984. 9780520057289.
- Hájek, B. 2007.** *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.
- Havlík, R., V., Halászová a Prokop, J. 1996.** *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha : Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1996. 80-86039-10-2.
- Hendl, J. 2005.** *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 2. vydání. Praha : Portál, 2005. 978-80-7367-485-4.
- Hewstone, Miles a Stroebe, Wolfgang. 2006.** *Sociální psychologie - Moderní učebnice sociální psychologie*. Praha : Portál, 2006. 80-7367-092-5.
- Hodaň, B. a Dohnal, T. 2005.** *Rekreologie*. 1. vydání. Olomouc : Hanex, 2005. 80-85783-48-7.
- Hodaň, B. 2002.** K vývoji názorů na volný čas: Od Aristotela k Dumazedierovi. *Volný čas a jeho současné problémy: sborník příspěvků přednesených na vědeckém sympoziu v Olomouci*. Olomouc : Hanex Olomouc, 2002. 8085783371.
- Hofbauer, B. 2004.** *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha : Portál, 2004. 80-7178-927-5.
- Hudečková, H. a Lošťák, M., Ševčíková, A. 2006.** *Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, PEF, 2006. 978-80-213-1413-9.
- Huláková, M. 1973.** Teoretické problémy volného času. *Sociologický časopis*. Praha : autor neznámý, 1973. 3.
- Jůva, V. 2001.** *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno : Paido - edice pedagogické literatury, 2001. 80-85931-95-8.
- Kaplánek, M. 2012.** *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. 1. vydání. Praha : Portál, 2012. 978-80-262-0450-3.
- Klofáč, J. a Tlustý, J. 1967.** *Soudobá sociologie*. Praha : Svoboda, 1967. 2512065.
- Knotová, D. 2011.** *Pedagogické dimenze volného času*. Brno : Paido, 2011. 978-80-7315-223-9.

- Kraus, B. a Poláčková, V. 2001.** *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno : Paido, 2001. 8073150042.
- Kubátová, H. 2010.** *Sociologie životního způsobu*. Praha : Grada Publishing, 2010. 978-80-247-2456-0.
- Lahire, B. 2005.** *"Distinctions culturelles et la lutte de soi contre soi: ,Détester la part populaire de soi., Hermès, La Revue. 42. místo neznámé : C.N.R.S. Editions, 2005. stránky 137 - 143. Hermès, La Revue.*
- Linhart, J. 1968.** Základní problémy volného času. *Kultura, způsob života a volný čas*. Alšovice : Československá sociologická společnost při ČSAV, 1968. 4.
- Lokajíčková, J. 1974.** Učební text vysokých škol. *Pedagogické problémy volného času*. Hradec Králové : Pedagogická fakulta Hradec Králové, 1974.
- Macek, P. 2003.** *Adolescence*. Praha : Portál, 2003. 80-7178-747-7.
- Matoušek, O., Koláčková, J. a Kodymová, P. 2010.** *Sociální práce v praxi. Specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha : Portál, 2010. 978-80-7367-818-0.
- Morris, Ch. W. 2008.** Varieties of Human Value. [autor knihy] J. Duffková, L. Urban a J. Dubský. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008.
- Nakonečný, M. 2003.** *Úvod do psychologie*. Praha : Academia, 2003. 80-200-0993-0.
- Naše společnost - Volný čas. Šumanová, G. 2010. I., Praha : Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2010, Sv. oz100114.*
- Pávková, J. a Hájek, B., Hofbauer, B., Hrdličková, V., Pavlíková A. 2002.** *Pedagogika volného času*. 3. vydání. Praha : Portál, 2002. 80-7178-295-5.
- Petrusek, M. a Linhart, J., Vodáková, A., Maříková, Hana. 1996.** *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996. 80-7184-310-5..
- Pospíšilová, H. 2010.** *Mládež, hodnoty a volný čas*. Olomouc : Hanex, 2010. 978-80-7409-036-3.
- Průcha, J. a Walterová, E., Mareš, J. 2001.** *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha : Portál, 2001. 80-7178-579-2..
- Rojek, C., Shaw, S., Veal, A. 2006.** *Handbook of Leisure Studies*. New York : Palgrave Macmillan UK, 2006. 978-0-230-62518-1.
- Sak, P. a Kolesárová, R. 2012.** *Sociologie stáří a seniorů*. Praha : Grada, 2012. 978-80-247-3850-5.
- Selucký, R. 1966.** *Člověk a jeho volný čas*. 1. vydání. Praha : Československý spisovatel, 1966. 22-167-66.

Slepičková, I. 2000. *Sport a volný čas*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2000. 9788024610399.

Smékal, V. a Lacinová, L., Kukla, L. 2004. *Dítě na prahu dospívání*. Brno : Barrister & Principal, 2004. 80-86598-84-5.

Spousta, V. 1994. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. 1. vydání. Brno : Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1994. 80-210-1007-X.

Šafr, J. a Bariekzahyová, T., Gorčíková, M., Häuberer, J., Patočková, V., Špaček, O. 2012. *Mechanismy mezigenerační reprodukce nerovností*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i., 2012. 978-80-7330-188-0.

Šerák, M. 2009. *Zájemové vzdělávání dospělých*. 1. vydání. Praha : Portál, 2009. 978-80-7367-551-6.

United Nations. 2004. Department of Economic and Social Affairs. *World Youth Report 2003: The global situation of young people*. New York : autor neznámý, 2004. 2-1-130228-5.

Vážanský, M. 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vydání. Brno : Print-Typia s.r.o., 2001. 80-86384-00-4.

Verdon, Jean. 2003. *Volný čas ve středověku*. Praha : Vyšehrad, 2003. 80-7021-543-7.

Veselá, J. 1999. *Základy sociologie volného času*. 1. vydání. Pardubice : Czechia: Univerzita Pardubice, 1999. 80-7194-187-5.

Werner, G. 2008. Soziale Lage und Lebensstil. [autor knihy] Duffková J., L. Urban a J. Dubský. *Sociologie životního stylu*. Plzeň : Aleš Čeněk, s.r.o., 2008.

Zeijl, Elke a Yolanda te Poel, Manuela du Bois-Reymond, Janita Ravesloot. 2014. *The Role of Parents and Peers in the Leisure Activities of Young Adolescents*. Netherlands : Journal of Leisure Research, 2014. 10/2012.

Elektronické dokumenty

Arnett, J.J. 1995. Broad and Narrow Socialization: The Family in the Context of a Cultural Theory. *Journal of Marriage and the Family*. [Online] Říjen. 30 1995. [Citace: 5. Leden 2016.] http://www.jeffreyarnett.com/Arnett_1995_JMF.pdf.

Bourdieu, Pierre. 1986. The forms of capital. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. [Online] Richardson, J. New York: Greenwood, 1986. [Citace: 15. Srpen 2015.] <http://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-formscapital.htm>.

- Červenka, J. 2005.** *Hodnotová orientace české veřejnosti, Tisková zpráva Soc. ústavu AV ČR.* [Online] CVVM SOU AV ČR, 15. leden 2005 [Citace: 15. Leden 2016.] http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3942/f11/100044s_cervenka-hodnoty.pdf
- ČSÚ. 2014.** *Statistiky. Seniori.* [Online] Eurostat, 31. Prosinec 2014. [Citace: 12. Leden 2016.] <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori>.
- , **2015.** *Statistiky. Obecná míra nezaměstnanosti.* [Online] 31. Prosinec 2015. [Citace: 29. Leden 2016.] https://www.czso.cz/csu/czso/obecna_mira_nezamestnanosti_v_cr_a_krajich.
- Gola, P. 2007.** *Délka pracovní doby se v zemích OECD liší až o desítky hodin týdně. Měšec.cz.* [Online] 31. Červenec 2007. [Citace: 14. Listopad 2015.] <http://www.mesec.cz/clanky/delka-pracovni-doby-se-v-zemich-oecd-lisi>.
- , **2012.** *Nejméně hodin v práci tráví Nizozemci. FinExpert.cz.* [Online] 12. Prosinec 2012. [Citace: 14. Listopad 2015.] <http://finexpert.e15.cz/nejmene-hodin-v-praci-travi-nizozemci>.
- Jíra, Ondřej. 1997.** *Výzkum - mládež. Děti, mládež a volný čas.* [Online] 1997. [Citace: 5. Únor 2016.] <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1157352599.pdf>.
- Keller, Albert Galloway. 1947/2013.** *Societal Evolution, a Study of the Evolutionary Basis of the Science of Society.* New Haven : Yale University Press, Hard Press, 1947/2013. 1313829552.
- Kodl, Petr. 2013.** *Mládež a mobilní telefony: Kdy je ten pravý čas pro pořízení smartphonu vašemu dítěti? cdr.cz.* [Online] 26. Září 2013. [Citace: 5. Leden 2016.] <http://cdr.cz/clanek/uvaha-mladez-a-chytre-mobilni-telefony>.
- Kožnar, Miroslav. 2006.** *Zacházení s časem volna v historickém pohledu. is.muni.cz.* [Online] 2006. [Citace: 12. Prosinec 2015.] http://is.muni.cz/th/74720/ff_b/BC.M._Koznar_Volny_cas_Word.pdf.
- Luv. 2011.** *Výzkum Mediaresearch: Děti a konzumace médií. Marketing a Media.* [Online] 20. Prosinec 2011. [Citace: 5. Leden 2016.] <http://mam.ihned.cz/c1-54252350-vyzkum-mediaresearch-deti-a-konzumace-medii>.
- Media Projekt. 2015.** *Tisková zpráva Unie vydavatelů. UNIE VYDAVATELŮ ASOCIACE KOMUNIKAČNÍCH AGENTUR, ARA'S, SKMO.* [Online] 30. Září 2015. [Citace: 10. Leden 2016.] http://www.unievydavatelu.cz/gallery/files/Media%20projekt%202_%20a%203_%20%C4%8Dtvrtlet%C3%AD%202015%20v%C3%BDsledky.pdf.
- Mira, Miroslav. 2009.** *Severská chůze. Původ Nordic walking.* [Online] 4. Únor 2009. [Citace: 1. Listopad 2015.] <http://www.severskachuze.cz/wiki/doku.php/chuze/puvod>.

Mohr, John a DiMaggio, Paul. 1995. The Intergenerational Transmission of Cultural Capital.“ Social Stratification and Mobility. [Online] 1995. [Citace: 13. Prosinec 2015.] <http://www.soc.ucsb.edu/ct/pages/JWM/papers.html>.

MŠMT ČR. Zájmové a neformální vzdělávání. *Mládež*. [Online] [Citace: 12. Leden 2016.] <http://www.msmt.cz/mladez/zajmove-a-neformalni-vzdelavani>.

MŠMT. 2002. MŠMT ČR. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. [Online] 2002. [Citace: 5. Listopad 2015.] http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:x9pU1BirLFsJ:www.msmt.cz/file/7327_1_1/download/+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.

MPSV ČR. 2015. Statistiky nezaměstnanosti. *Měsíční statistika nezaměstnanosti*. [Online] 31. Prosinec 2015. [Citace: 29. Leden 2016.] <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/mes>.

Rychtařík, K. a Sabršúlová, B., Szabó, F., Šubrt, J. 1986. Názory mládeže na zaměření volného času a podmínky jeho trávení. *ČSDA*. [Online] 31. Srpen 1986. [Citace: 5. Únor 2016.] <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F147.231.52.118%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FCSDA00108&node=0&mode=download&v=2&analysismode=table&top=yes&language=en>.

Scott, D., Willits, F. K. 1998. Adolescent and Adult Leisure Patterns: A Reassessment. *Journal of Leisure Research*. [Online] 1998. [Citace: 10. Leden 2016.] <http://people.tamu.edu/~dscott/601/Musings%20Folder/1998%20JLR%20Continuity.pdf>.

Shannon, Charlene S. a Shaw, Susan M. 2008. Leisure Sciences. *Mothers and Daughters: Teaching and Learning about Leisure*. [Online] 18. Leden 2008. [Citace: 15. Prosinec 2015.] <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01490400701544659>.

Šafr, J. a Tuček, M., Vojtíšková, K., Bayer, I. 2008. Distinkce a hodnoty 2008 – výzkum sociální diferenciac a hodnotových struktur. „*Distinkce a hodnoty 2008“: Model vztahů a konceptualizace reprezentativního sociologického výzkumu*. [Online] 22. Květen 2008. [Citace: 2. Únor 2016.] <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index/en/nesstar/-SDA.c.nesstar/-esky.d.1/V-zkumy-rodiny.d.54/Distinkce-a-hodnoty-2008-soubor-rodie-/fStudy/CSDA00107>.

Šafr, J. a V., Patočková. 2010. Naše společnost. *Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi*. [Online] 1. Únor 2010. [Citace: 5. Únor 2016.] <http://cvvm.soc.cas.cz/2010-2/traveni-volneho-casu-v-ceske-republice-ve-srovnani-s-evropskymi-zememi>.

Šamanová, G. 2005. Naše společnost. *Trávení volného času*. [Online] 6. Prosinec 2005. [Citace: 5. Únor 2016.] http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3165/f3/100435s_oz50113.pdf.

—. 2010. Naše společnost. *Volný čas*. [Online] 2009. Listopad 2010. [Citace: 6. Únor 2016.] http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3718/f3/100994s_OZ100114.pdf.

—. 2010. Trávení volného času. *Centrum pro výzkum veřejného mínění - Tisková zpráva*. [Online] 13. Leden 2010. [Citace: 20. Leden 2015.] http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a3165/f3/100435s_oz50113.pdf.

Širmer, P. 2015. Český statistický úřad. *Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů*. [Online] 31. Prosinec 2015. [Citace: 30. Leden 2016.] <https://www.czso.cz/csu/czso/vydani-a-spotreba-domacnosti-statistiky-rodinnych-uctu-3-ctvrtleti-2015>.

Vrchota, J. a G., Nekolná. 1975. Volný čas občanů. *ČSDA*. [Online] 15. Září 1975. [Citace: 5. Únor 2016.] <http://nesstar.soc.cas.cz/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F147.231.52.118%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FCSDA00108&node=0&mode=download&v=2&analysismode=table&top=yes&language=en>.

9. PŘÍLOHY

Příloha 1: Přepis analyzované části rozhovorů jedné generační skupiny (DP₆, DR₆ a DMG₆):

1) DP₆

T³⁵: Moje první otázka se týká vnímání volného času. Co si představíte pod pojmem volný čas?

RŽ³⁶: Když jsem byla mladá, tak všechno kromě školy a práce...

T: A jak ho vnímáte teď?

RŽ: Teď moc ráda pletu, čtu, procházím se a jezdím na kole...

T: A co vy? Jak to vidíte?

RM: No! Taky to tak mám jen s tím rozdílem, že nešiju, neháčkuju a nedělám tyhle blbiny, pro mě je volný čas důchod. Tehdy, když jsem byl mladej, tak to bylo hlavně kolo a sport.

T: Změnil se tedy Váš pohled na volný čas, myslím to tak, když to vidíte teď zpětně?

RŽ: Vidím to tak, že tehdy byla jen škola nebo práce, povinnosti a volný čas. Teď už je v podstatě všechno pro mě volný čas, vid' (pokynula hlavou na manžela)

RM: Jojo, vidíme to stejně. Cokoli se netýkalo práce, školy nebo povinností, to byl pro mě volný čas, já ho trávil hlavně sportem....

T: Dobře, teď jste mi hezky nahrál na další otázku. Jak jste tehdy v mládí trávili svůj volný čas?

RŽ: No.... Já hrála na piano .... vystupovala jsem a hrála jsem šestiruční polku (Smích) Pak jsem hodně chodila ven do staré obory na Hlubokou.

T: A co tam?

RŽ: Moc ráda jsem s kamarádama pozorovala jeleny, lišky, kance a daňky.

T: A kromě toho, co jste ještě ráda dělala?

RŽ: Já jsem hodně chodila do Sokola a pak jsem tam vedla i skupinu dětí. Trošku jsem taky trénovala herectví – hrála jsem v Pyšné princezně (Smích). Děda (manžel) zase hrál ve Stříbrném větru, vid' dědo? (začala vyprávět o tom, jak to probíhalo) Pak jsme s partou chodili „lízat plátno“ do kina – tak určitě jednou do týdne.

T: Lízat plátno? Tím myslíte jako chození do kina? ☺

RŽ: Jo! A s partou jsme prolezali kanálama a pohybovali se všude možné kolem Hluboký, kde jsme randili a chodili na procházky. (To ale neříkejte v té diplomce) V zimě na zámku

---

³⁵ T = tazatelka

³⁶ R = respondent, RM = respondent muž, RŽ = respondent žena

jsme sáňkovali na schwarzenberských velkých saních, to jsme se hodně vyblbli. (popisovala, kde všude jezdili)

T: A co vy?

RM: Věnoval jsem se hlavně sportu. Miloval jsem Malši a jezdíval jsem k tetě do Doudleb. S ní jsem trávil více času než s rodiči. (komplikované dětvi) No a s kamarádama jsem hodně pořádal klubovky, hráli jsme hry venku i doma. U tety jsem hrál kriket. (krátká odmlka a zamyšlení) Tehdy byly tuhé zimy, tak jsem bruslil na Malši – to bylo něco! Hráli jsme na ní hokej od rána do večera a pořádali turnaje. Byl jsem prostě sportůák tělem i duší.

T: A co nějaké aktivity s rodinou?

RŽ: Doma jsem skoro nebyla – jen z nutnosti. Hrávali jsme si u sousedů na shovku – to už dnes žádné děti nedělaj. Jo a v zimě jsem na Podskalskej bruslila a v létě jsme se chodívali koupat na Munický rybník, kvetly tam kotvice, my jsme je malovali a pak prodávali, abysme měli nějakou tu korunu navíc. To víš, že jsme taky dělali bórdel, ale to ti nebudu říkat.

T: A to jste dělala celá rodina?

RŽ: Jistě. V létě jsme taky často chodili na borůvky a brusinky, těch je rok od roku méně. Nejraději jsem pletla, chodila do lesa na houby nebo borůvky a jen tak...jo borůvky a houby...to jsem měla nejraději s maminkou. Pak jsme taky chodili do kina, to bylo za kačku!

RM: No ale programy v Budějčích tenkrát moc nebyly. Já na rozdíl od báby randil jen s ní.

T: Jaký sport jste nejraději dělal?

RM: Ve škole na gymnasiu, to byl rok 1948, se gymnasiu zlikvidoval a stala se z něj střední škola – tam jsme měli dobrou partu, hokejový a fotbalový tým. No a pak jsem se přestěhoval z Budějč do Písku na strojárnu, tam jsem bydlel chvíli na kolejích a pak jsem se přestěhoval do podnájmu. Hrál jsem ve fotbalovém klubu za Písek, to spolklo hodně mého času a bavilo mě to, žil jsem pro to.

T: Takže hlavně fotbal a hokej?

RM: Hm (přikývl). Po maturitě jsem byl narukován na vojnu do Chebu s vidinou toho, že mě převedlí někam na jih Čech. To se taky stalo, odvedli mě do Tábora. Na vojně jsem si zranil koleno, tak jsem byl propuštěn, pak jsem si našel zaměstnání. V Budějčích jsem dělal v dřevařských závodech, měl jsem hodně kamarádů z Hluboký, tam jsem zase začal hrát v hokejovém a fotbalovém klubu, kde jsem zakopl o jednu holku, která mě chtěla dát dohromady s nějakou jinou, ale nakonec jsem s ní 55 let (začali se oba smát).

T: Ráda bych se Vás zeptala ještě na další otázku, Můžeme pokračovat?

RM+ŽM: Ptejte se na cokoli!

T: Co tehdy mělo největší vliv na plnohodnotné trávení volného času? (Co Vás nejvíce ovlivňovalo v trávení bolného času?)

RŽ: Když nebyly peníze, tak jsme se přizpůsobili. Vždycky se to nějak udělalo a tehdy **peníze** k zábavě moc potřeba nebyly. K čemu byste venku peníze potřebovali? Stačilo Vám pár korun – 1 Kč na kino, pár halířů na zmrzku nebo limču. Dělala jsem, co ostatní z party (začala vyprávět). Dělala jsem, co jsem chtěla, ale musela jsem mít uklizeno! To jako chraň pánbůh, pokud by nebylo!

T: Takže Vás omezovaly domácí práce?

RŽ: Tak nějak trochu jo, ven jsem jít mohla, jen když bylo doma vše hotovo. Maminka mě hodně úkolovala.

T: Takže měli na Vás vliv i rodiče?

RŽ: Nooooo, **rodiče** mě moc neovlivňovali. Jen v tom, že jsme chodili do lesa na borůvky, brusinky a houby. Maminka mě učila domácím pracem, tatínek ten asi nijak. Jako rodina jsme jezdili všichni na kole a v létě jsme se koupali v hlubockých rybníkách.

T: Jak vidíte vliv Vás jako rodičů na děti?

RŽ: S našima dětma jsme taky sportovali, muž ten jezdil s Haninou na běžky a stanovali jsme. Nevím, estli se tomu dá říkat vliv, ale takhle jsme trávili společně čas a oni takhle taky se svýma dětma.

T: A jak to vidíte vy?

RM: Já to mám podobně jako žena, ale s tím rozdílem, že mě víc ovlivňovala teta z Doudleb než rodiče. Měl jsem komplikovaný dětství, tak jsem hodně jezdil za tetou a za kamarádama. Tenkrát se většina času trávila s partou venku a já sportoval.

T: Jo, to jste mi vyprávěl. Byl jste sporták.

RM: Hodně jsem sportoval, ovlivňoval mě fotbalový a hokejový tým, takže zase parta. Noooo a děti už zmínila žena. Podíleli jsme se rovnoměrně, já hlavně přes sport – lyže, běžky, společně s ženou kolo a v zimě brusle na rybníku.

2) DR₆

T: Ráda bych se Vás zeptala na první otázku k tomuto tématu. Týká se vnímání volného času. Co si představíte pod pojmem volný čas?

R: Představím si zábavu, odpočinek, relax...spousta času pro zábavu, kterou jsem vždy žila a žiju i teď a k tomu se navíc snažím turistikovat. (Čím jsem starší, tím mě to láká víc) Představím si toho hodně, ale tohle je takové stěžejní.

T: Klidně mi o tom povězte.

R: Vybaví se mi dětství a dospívání, co jsem dělala s našima a s kámošema...Zažila jsem nejvíc zážitků venku –

T: Já Vás přeruším, protože s tímhle souvisí moje další otázka. Jak jste tehdy v mládí trávili svůj volný čas?

R: Já moc volnýho času neměla, hodně jsem studovala a stavárna byla těžký obor.

T: A co kamarádi?

R: Nejčastěji jsem trávila volný čas s přáteli. Od malička jsem hodně aktivní, asi po mámě, a sportuju. Dělal jsem Taekwondo – i profesionálně. Chodila jsem tam se synovcem. Uklidňuje mě čtení knížek a vždycky jsem hodně četla.

T: ...a kultura?

R: Do kina jsem chodila s partou ze školy každý týden, taky jsme chodili na zábavy a hodně času jsem trávila i s rodiči. Měli jsme opravdu dobrý vztah a pořád máme. (začala vyprávět a její mamince)

T: ...a co nějaká organizovaná zábava nebo něco takového?

R: Strašně ráda jsem chodila do Pionýrů a Skautů a atletika mi zabrala velké množství času, takže jsem od narození sportovní typ.

T: Takže jako Váš otec?

R: Táta moc aktivní není, kromě kola...to taky jezdím

T: Vyprávěl mi, jak žil v mládí jen sportem, hlavně fotbalem a hokejem....

R: Joooo tak to joooo, já si vybavuju, že se mnou jezdil na běžky, protože mamka na to nebyla. Celá rodina jsme jezdili pod stan, na chatě jsme spali pod širákem. To bylo fajn.

T: Takže kole patří taky mezi Vaše oblíbené aktivity?

R: Určitě. Často jsem taky běhala kromě jízdy na kole, s našima jsme jezdili na výlety do přírody a občas když byly peníze, tak do levné hospody.

T: ...co nějaké aktivity doma?

R: Hráli jsme kanastu nebo žolíky u televize.

T: Dívala jste se taky na televizi ráda?

R: Televizi jsem moc nesledovala, protože tam pro mládež nic moc nedávali. Víkendy a dovolené patřily společným aktivitám, jezdili jsme na chatu, lyže, běžky, na vodu....

T: Dobře. Co tehdy mělo největší vliv na plnohodnotné trávení volného času? (Co Vás nejvíce ovlivňovalo v trávení bolného času?)

R: Pokojík jsem měla společnej s bráchou, což bych řekla, že mělo velký vliv a asi bych se chovala jinak. Řekla bych, že to byl i **nedostatek volného času i kvůli škole. Naši s náma často někam jezdili a podporovali nás ve všem možným.** Měla jsem náročnou školu, tak jsem byla buď s rodinou, anebo s kamarádama, nic mezi tím nebylo. S maminkou jsme měly takové čtecí večery o víkendu a to mi zůstalo do teď – moc ráda čtu a hlavně před spaním.

T: A kamarádi?

R: Občas jsme zašli do kina za 1-2 koruny a běhali jsme venku. Jezdění na kole a hra s kamarády, společné výlety do přírody, občas levná hospoda v dospělosti. Takže rodina kamarádi, to mělo asi největší vliv. Kromě mě samé.

T: Ovlivňovala Vás nějaké organizace?

R: Tehdy tolik organizací nebylo. Já chodila do Scautů, ale to už jsem říkala. Dnes je všude spousta organizací a kroužků pro děti, lákadel typu PC a TV, vesměs finančně náročné. Rodiče byli často součástí zejména o víkendech a vedli mě ke sportu a pohybu a trávení času se svými dětmi.

T: Takže byli, dalo by se říci, vzorem?

R: Nemyslím, že mi byli přímo vzorem, ale hodně jsem odkoukala a dávala dále svým dětem. Já se snažím více bavit s dětmi, než se se mnou bavili moji rodiče.

T: Dobře a co o víkendu? Co jste dělala?

R: Víkendy a dovolené patřili společným aktivitám. Chata, lyže, společné návštěvy u přátel, voda. Účast na skautských akcích a aktivní pomoc při náročnějších pracech v klubech. Společné návštěvy dětských akcí, karnevalů atd. Kino, sportovní aktivity (kolo, brusle, lyže), čtení knížek a později i hospody a společenské akce.

T: Pochytily pod Vás i holky to, co děláte nejraději?

R: Holky moc rády nechtou, ale objevuje se aspoň u jedné z nich chuť do sportu a obě rády cestujou, za což jsem moc ráda. Ale měla jsem je ještě víc vést k tomu sportovnímu životnímu stylu. Teď vidím, jak je to důležité, protože všude se dnes sedí nebo leží.

3) DMG₆

T: Holky, moje první otázka se týká vnímání volného času. C osi představíte pod tím pojmem volný čas?

Ž₁: Když nemusím do školy nebo do práce a můžu relaxovat nebo dělat věci, co mě baví.

T: To bylo stručné a jasné. A co ty?

Ž₂: Když nikam nemusím jít v určitý čas. Když mám volno přes den a pak musím někam jít, tak mě to hrozně omezuje a ten volný čas v podstatě nemám. No a pak je to hlavně relax a nemuset nic dělat.

T: Takže musíš mít volný celý den, aby to pro tebe znamenalo, že máš volno?

Ž₂: Jo, tak to mám.

T: Když máte volno, co tedy děláte?

Ž₁: Během týdne chodím plavat, často taky chodím do čajovny – jen tak na uklidnění po škole. Je to pro mě takový relax. Když nemám nic do školy, tak se válím doma nebo něco dobrého uvařím, protože mamka chodí pozdě domů.

T: Takže vaříš doma ráda?

Ž₁: Jo, ale spíš taková lehčí a zdravější jídla nebo peču a zkouším nové recepty.

T: A co o víkendu, to je dost času, jak to máš?

Ž₁: O víkendu sleduju filmy nebo seriály, když je hezky, tak vyrazím někam na výlet ať už s někým z rodiny nebo s kámošema.

T: Takže sleduješ i televizi?

Ž₁: Často se dívám na televizi nebo různé filmy na notebooku, ale to už nemám fakt co na práci.

T: Takže máš raději klidnější víkend nebo jsi taky někdy akčnější jako mamka?

Ž₁: Samozřejmě podnikám taky různé akce, diskotéky nebo posezení někde v restauraci. Od té doby, co máme psy, tak ráda chodím na procházky i s nima.

T: Sportuješ taky?

Ž₁: V zimě jedu s mamkou na lyže, někdy jedeme i celá rodina a v létě se snažíme jezdit někam na dovču – díky mamce čím dál aktivnější. (usmívá se)

T: Takže tě aktivita tvojí mamky ovlivňuje?

Ž₁: To určitě, ona mě pořád vyburcovává a já se snažím na sobě díky tomu makat.

T: A co ty? (Otáčím se k druhé respondentce)

Ž₂: Přes týden se koukám na taky seriály, a protože bydlím na koleji, tak jsem závislá i nich. Často to to prostředí ovlivňuje i negativně, protože pořádají „chlastací“ večery a těm se prostě nejde vyhnout. (...) Taky chodím do hospody a sem tam si zasportuju.

T: A co máš ráda za sport?

Ž₂: Nějaký aerobik nebo něco na ten způsob.

T: A jak to máš o víkendu? Jsi u VAŠICH?

Ž₂: Většinou jsem u našich. Chodíme společně venčit psy. Jsem moc ráda doma, mám tam svůj klid. Taky se jen tak válím a odpočívám, někdy si i čtu, dívám se na televizi a spím (smích).

T: Takže trávíš dost času i vašima a děláte nějaké aktivity společně?

Ž₂: Času mám relativně dost, ale neumím ho moc využívat a spíš ho proflákám. Ale když se do toho vloží mamina, tak pořád někde trajdáme. Ona se snaží v nás aktivovat chuť k aktivnímu trávení času.

Ž₁: To jako naprosto souhlasím, protože nebýt jí, tak mě to k tomu sportu asi moc neláká. Táta totiž žádné záliby nemá, kromě držení lahváče v ruce.

Ž₂: Vlastně jo, má! V létě se hodně věnuje zahradě a skleníku přeci – pěstuje zeleninu a je na to pyšnej!

Příloha 2: Interpretace odpovědí na otázku „Co si představíte pod pojmem volný čas?“

Tabulka 13 - Interpretace odpovědí na otázku „Co si představíte pod pojmem volný čas?“

GENERACE ³⁷	ODPOVĚĎ NA OTÁZKU „Co si představíte pod pojmem volný čas?“
DP ₁ (M)	Věnovat se svým zálibám nebo rodině a sourozencům. Tak to vidím i teď ve stáří.
DR ₁ (Ž)	Naprostě nezbytný k „dobíjení baterek“. Prostor pro koníčky, relaxaci a zábavu, pro spokojený život nepostradatelný.
DMG ₁ (Ž)	Během volného času se stejně jako každý snažím načerpat energii a udržet se v biopsychosociální a duševní rovnováze, což je vlastně definice zdraví. Jsou to chvíle, kdy si mohu dovolit vypnout a nemyslet na každodenní povinnosti, případně aktuální problémy.
DP ₂ (M+Ž)	MDP ₂ : Prostor pro moje zájmy a aktivity, teď v důchodu mám toho času až moc, ale jsem líný zase. ŽDP ₂ : Vše mimo školu nebo práci a domácí povinnosti, ale možná i to někdy беру jako součást volného času.
DR ₂ (M+Ž)	ŽDP ₂ : Časově neomezenou zábavu dle svých chutí a možností, MDP ₃ : Je to čas, kdy nemusím dělat žádné povinnosti
DMG ₂ (Ž)	Volný čas pro mne znamená dobu, kdy si mohu dělat, co chci. Orientovat se pouze na své zájmy a nestresovat se.
DP ₃ (Ž+M)	ŽDP ₃ : Čas, kdy nemám pracovní nebo domácí povinnosti – čas pouze pro mě a podle mě, MDP ₃ : Čas, kdy můžu dělat to, co chci já. Tak to bylo i v mém mládí. Ale přiznám se, že s tím časem je to daleko lepší v důchodu, to se máte na co těšit – jen mít ty peníze a vůbec důchod ☺
DR ₃ (Ž)	Čas, kdy můžu myslet jen na sebe.
DMG ₃ (M)	Čas, který trávím tak, jak chci já. Nejsem na danou činnost vázán žádnou povinností, nic mě do toho netlačí, ale dělám jí proto, že na ní mám náladu.
DP ₄ (Ž+M)	ŽDP ₄ : Volný čas pro mě znamená, že je to příjemně strávený čas se svými koníčky. Já ráda pletu, šiji, čtu si nebo luštím. A nebo jej trávím se svými přáteli a rodinou. Chodíme na výlety nebo grilujeme a hrajeme různé hry – to pro mě byl volný čas v mládí i teď ve stáří. MDP ₄ : Přes týden hlavně v kruhu kamarádů a hlavně venku. Čas jsem v mládí rozdělával na školu, práci a volný čas a cokoli se netýkalo školy nebo práce, tak to byl pro mě volný čas. Teď jsem v důchodu, tak mám volno v podstatě pořád a vše беру jako volný čas.
DR ₄ (Ž)	Když se můžu věnovat svým zálibám a koníčkům a nemusím dělat něco podle někoho jiného. Dělán prostě co mě napadne a co chci.
DMG ₄ (M)	To je čas kdy nemusím do práce a můžu se bavit dle libosti.
DP ₅ (Ž+M)	ŽDP ₅ : Volný čas je a byl pro mě všechno kromě školy a později práce. Hodně šiji, vyplňuju křížovky, procházím se... MDP ₅ : Celý důchod mám volný čas. Dělán na zahrádce, někdy uvařím místo babky, ale hlavně se dívám na televizi. V mládí to bylo vše kromě školy a pracovních povinností.
DR ₅ (Ž)	Když jsem byla mladá, tak to byly hlavně diskotéky, zábavy, plesy - prostě to, co byla zábava. Teď to taky tak mám, ale ještě se k tomu přidalo zahrádkaření na chatě a cestování.
DMG ₅ (M)	Stručně, jasně a výstižně – že nejsem v práci.
DP ₆ (M+Ž)	ŽDP ₆ : Když jsem byla mladá, tak všechno kromě školy a práce. Moc ráda, pletu si, čtu, procházím se a jezdím na kole. MDP ₆ : Taky to tak mám jen s tím rozdílem, že nešiji, neháčkuju a nedělám tyhle blbiny, pro mě je volný čas důchod. Tehdy, když jsem byl mladej, tak to bylo hlavně kolo a sport.
DR ₆ (Ž)	Zábava, relax a spousta času pro zábavu, kterou jsem žila a žiju i teď a k tomu se navíc snažím turistikovat.
DMG ₆ (Ž1+Ž2)	Ž1DMG ₆ : Když nemusím do školy nebo do práce a můžu relaxovat nebo dělat věci, co mě baví. Ž2DMG ₆ : Nikam nemuset jít v určitý čas, relax.

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

³⁷ Písmena „Ž“ nebo „M“ jsou zkratkami pro jednotlivá pohlaví. Ž = žena, M = muž. U jednotlivých generací je toto písmeno případně uvedeno před zkratkou každé generace, např. MDP₂ = muž z druhé generační kategorie prarodičů.

Příloha 3: Interpretace odpovědí na otázku „Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?“

Tabulka 14 – Interpretace odpovědí na otázku „Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?“

GENERACE ³⁸	ODPOVĚĎ NA OTÁZKU „Jakým způsobem trávíte svůj volný čas?“
DP ₁ (M)	<i>Když jsem byl mladý, jako vy, tak už jsem měl děti. Od té doby se to hodně posunulo no....ale zpět k otázce. Když jsem ještě neměl děti, jediné, co pro mě existovalo a pro co jsem žil, byl sport. Sport jakéhokoli typu – nejčastěji samozřejmě fotbal a v zimě hokej. Takže nejvíce času jsem strávil s partou – to víc než s rodinou. (...) Domů jsem se chodil v podstatě jen najíst a přespat. (...) S tátou jsem chodil často na ryby, matka na to moc nebyla, ta byla spíš taková domácí. Celá rodina jsme čas od času chodili na výlety a procházeli se po přírodě – to už dnešní děcka taky neužije. (...) Samozřejmě jsem taky pomáhal v domácnosti. Musel jsem mít naklizený pokojík, který jsem sdílel s dalšími třemi sourozenci. Když už jsem byl starší, tak jsme se dívali taky na televizi, každý den. My jsme byla taková divadelní rodina, tak jsme taky často chodili do divadla – několikrát do měsíce. (...) Často jsem hrál taky karty s partou v klubovně a venku jsem trávil většinu času – hráli jsme pořád nějaké hry – ale to mi bylo tak do 15 let. (...) Když jsem studoval, tak mě zabavoval hlavně sport.</i>
DR ₁ (Ž)	<i>V mládí jsem hledala zábavu mezi vrstevníky a s nima jsem taky trávila většinu času. Každý týden jsme chodili na něco do kina, to byla taková nejčastější činnost, taky jsme chodili do divadla a sem tam jsme si šli zaplavat nebo jsme hráli venku s partou hry. (...) Když jsem byla starší, tak z kolektivního trávení volného času jsem se přesunula na individuální. To mi víc vyhovovalo, už jsem byla taková vyřádná a měla jsem pocit, že potřebuju najít sebe sama. To jsem se hodně věnovala tvořivý činnost, byla jsem taková jiná.....(...) – dala jsem se na šití, pletení, háčkování a taky jsem moc ráda malovala a tím jsem si i přivydělávala. (...) Od malička jsem byla vedena ke čtení knih a mně knížky bavily. Taky jsem se zamílovala do poslechu hudby - to byly Olympici, Queeni, Beatlesi, pak Pink Floyd, ABBA, Lucie – to byla prostě klasika. Jooo a ještě bych zapoměla na AC/DC, to jdu dokonce na jejich koncert tady v Letňanech. (...) Samozřejmě, že jsme taky chodili do restaurací a cukráren, ale to jsem musela mít našetřeno víc peněz to se moc nepoštěstilo.</i>
DMG ₁ (Ž)	<i>Trávit společné chvíle s rodinou, přítelem, kamarády, kdy na činnosti v podstatě nezáleží. (...) Relax pro mě znamená: samota - čas, který trávím libovolnou činností, ale o samotě, kdy nemusím nic řešit a ani se s nikým bavit. Jsem introvertní typ a nemusím být neustále v přítomnosti někoho druhého. Naopak velmi oceňuju (potřebuju) chvíle, které mám pouze pro sebe. (...) Nakupování s mamkou (smích) - je jedno co (od potravin přes oblečení, po stavební potřeby). (...) Internet – prohlížení oblíbených blogů zaměřených zejména na zdravý životní styl, cestování, beauty (kosmetika, moda), umění a inspirace. Často taky sleduju videa a seriály nebo si jen tak prohlížím e-shopy a spojuju to s nakupováním. (...) Pohyb - nejlépe v přírodě. Nejraději bruslím, běhám – samozřejmě že sama, chodím na procházky i s rodinou v tomto případě a sem tam si zahraju badminton – ten už hrát sama nemůžu, takže buď dvojhra nebo čtyřhra... (...) Taky hodně ráda spím a o víkendu mi nedělá problém spát až do oběda. S celou rodinou rádi cestujeme a ještě jsem zapoměla říct, že s mamkou taky zkoušíme různé zdravé recepty...</i>
DP ₂ (M+Ž) (manželé)	<i>MUŽ: V mém mládí, jediné co bylo možné a smysluplné, bylo trávení času sportem. Vždy jsme si našli nějakou sportovní aktivitu ať už na hřišti nebo mimo něj. Nejčastěji to byla kopaná, taky jsem běhal. (...) Vždycky po škole jsme chodili s partou ze školy hrát stolní tenis nebo na hřiště odbíjenou...to byla taková klasika no....(...)Protože moje maminka byla vedoucí oddílu v Sokole, chodil jsem i tam často cvičit. Když jsem byl starší, chytlo mě ježdění na motorce. Našel jsem si partu, se kterou jsme jezdili do lomů a dělali překážkové dráhy. (...) Spolu s motorkařením mě chytlo trampování, ale to jsem chodil hodně sám. (...) S našima a se sourozenci jsme jezdili na výlety. (...) O víkendu byly samozřejmě tancovačky a nedělní čaje – to byly taky tancovačky a s tátou jsem čas od času zašel na ryby. (...) Naše rodina byla taky hodně kulturně založená a společensky angažovaná, často jsem musel chodit do divadla, taky jsem hrál loutkové divadlo pro děti a do kina jsem taky chodil často – tak každý týden, bylo to levný. Účastnil jsem se schůzi ČSM a přivydělával si výrobou kulís pro loutkové divadlo.</i> <i>ŽENA: Já jsem zase často pomáhala mamince s domácností, byla nemocná, tak mi toho času moc nezbývalo a brzo jsem dospěla. (...) Byla jsem šprtka, to přiznám, tak jsem se dost učila, po škole jsem chodila cvičit do Sokola a tam jsem se poznala s mužem. Spolu jsme chodili do divadla a kina, doma jsem si vždy před spaním četla. (...) Přivlastnila jsem si trošku rodiče muže, se kterými jsem jezdila na výlety, protože naši na to moc nebyli. (...) Chodila jsem na brigády do divadla, abych měla nějakou tu korunu na zábavu. Jinak jsem trávila volný čas, jako snad skoro všichni mladý té doby.</i>
DR ₂ (M+Ž)	<i>MUŽ: Já vám to řeknu všechno stručně a jasně. Nejsem moc mluvný, tak moc nepočítejte, že bych se vám nějak</i>

³⁸ Písmena „Ž“ nebo „M“ jsou zkratkami pro jednotlivá pohlaví. Ž = žena, M = muž. U jednotlivých generací je toto písmeno případně uvedeno před zkratkou každé generace, např. MDP₂ = muž z druhé generační kategorie prarodičů.

	<p>zpovídal (smích). Co si pamatuju, tak mě hrozně bavilo rybaření, pak jsem si našel manželku a měl děti, tak jsem to rybaření nechal na 15 let být (možná i dýl). K tomu jsem se vrátil, až když moje nejmladší dcera je skoro dospělá. (...) no....Taky jsem hodně jezdil na kole a na babetě, (...) s našima jsem pak jezdil totiž na chatu a tam jsem měl partu. Každý víkend jsme chodili na diskotéky, někdy jezdili na výlety a s našima k moři nebo na vodu. Bavilo mě hodně lyžování, běžky ty ne, ale lyžuju od mala a stále rád. Řeknu vám, to rybaření je taková srdcovka...</p> <p>ŽENA: Já jsem byla hodně ovlivněna svým bratrem, chodila jsem s jeho partou hrát různé hry, ale spíš takové ty slapské jako hokej nebo fotbal. Taky jsem jezdila na motorce (smích)...pak jsem s ní jednou upadla a od té doby jsem nechala motorku motorkou. (...) Taky jsem měla svoji partu, chodili jsme často jen tak ven nebo na zábavy, když byla ta možnost....Tančili jsme taky až do rána (...) Naši mě naučili lyžovat a do toho jsem se zamilovala, dělala jsem dokonce instruktorku malých dětí. V létě jsem jezdila na chalupě na kole, hrála volejbal na hřišti nebo ping-pong. Když jsem byla starší, tak jsem moc ráda hlídala malé děti, to mě dostalo na tábory, kde jsem pak dělala vedoucí a párkrát tam vzala i moji dceru. Byla ale moc malá na to, aby si to pamatovala.(...) Ještě před dcerou jsem měla takovou vandrovníckou partu, tak jsme čas od času vyrazili na vand- nejčastěji po Středních a Severních Čechách. Lákalo mě to do přírody a pořád mě to láká.</p>
DMG ₂ (ž)	<p>Po práci mi mnoho času nezbyvá a většinou už nemám ani náladu na nějaký plnohodnotnější trávení času, tak odpočívám. Nejčastěji se dívám na různé seriály nebo studuji různé blogy o zdravém životním stylu. Hodně se o to zajímám a myslím, že to má smysl. Každý večer relaxuju svou mysl u seriálu Ulice, který sledujeme společně s celou rodinou už v podstatě od počátku seriálu. Ně, že by to bylo pravidelné, ale pokud můžeme, tak se díváme. (...) Každý týden chodím s přítelem na kurzy tance, a pokud nám to časově vyjde, tak zajdeme i na nějakou party. (...) Nejvíce věnuji svůj čas svému partnerovi – chodíme do čajovny, užíváme si sami sebe doma a v létě spolu hodně výletujeme, v zimě se snažíme jezdit na lyže a přes celý rok trávit víkendy s našimi společnými přáteli. (...) Řekla bych, že moje nejčastější aktivity jsou zároveň moje nejoblíbenější....dělám prostě to, co se mi zrovna chce a nijak to nerozlišuju....Když jsem byla menší, každý víkend a celé prázdniny jsem byla na chalupě. Byla jsem pořád venku a zábavu jsem si vždy našla. Měla jsem tam oblíbenou partu a byli jsme na sobě závislí. Vzpomínám na to dětství moc ráda, protože jsem si ho díky trávení času venku s kámošema opravdu maximálně užila. Neumím si představit, jak dnešní děti tráví víkendy a prázdniny – určitě ne tak kvalitně jako já. Tehdy jsem neměla mobil a ani počítač a bylo to skvělé. Jsem moc ráda, že jsem vyrostla v té době bez téhlech všech vymožeností co žerou volný čas ani nevíte jak.</p>
DP ₃ (ž+M) (manželé)	<p>ŽENA: Já bych do období mládí rozdělila od 14-18 roků – doma jsem hodně pomáhala v domácnosti, naši byli celkem přísný, musela jsem uklízet, nakupovat, vařit – představte si to jako v Peliškách (smích) (...) Když jsem měla všechny povinnosti hotové, musela jsem se učit a tatínek mě ze všeho přezkušoval. (...) Celá rodina byla sportovní, tak jsem i já chodila cvičit do Sokola. Někdy jsem zašla s kamarádama ze třídy do kina nebo divadla. (...) Na výlety jsem jezdila většinou jen se školou (...).Chodila jsem na brigády do místního obchodu. O letních prázdninách jsem jezdila na tábory s dětmi, nejdřív jsem byla praktikantka a pak vedoucí. Strašně mě bavilo pracovat s dětmi, to sama jsem jezdila na tábory od 1-8 třídy.(...) Jo a od 15-16 roků. jsem chodila do tanečních, to mě ohromě bavilo a dostala jsem se až do pokročilejších. (...)Tanec mě moc bavil, věnovala jsem se mu hodně, stal se mojí prioritou a často jsem chodila na tancovačky a to i tajně přes týden. (...) V 18 jsem ukončila studium a nastoupila do zaměstnání, bydlela jsem s kamarádkou a byla jsem tak nadšená tancem, že jsem s ním trávila veškerý volný čas.</p> <p>MUŽ: U mě to byl hlavně sport, zejména kopaná, stolní tenis, vybíka, jízda na kole, cvičení v Sokole. Pro kluky tehdy byla jediná možnost, jak trávit volný čas. Buď jste se flákali po městě a vymýšleli klukoviny a nebo jste dělali sport. Buď to a nebo to. My tolik možností neměli.</p>
DR ₃ (ž)	<p>Naši mě vedli a i škola....ke čtení knih, mně to nevadilo a četla jsem pak čím dál častěji. Hlavně v posteli před spaním nebo cestou do školy a ze školy a pak i do práce. (...) S kamarádkou jsme měli oblibu v procházkách Prahou, tam jsme provokovaly kluky (smích). (...) Na škole mě nadchl aerobik, ten dělám do dnes, vždycky u něj totiž vypnu a ještě jsem díky němu krásnější...Jsem kulturně zaměřená, tak jsem milovala chození do divadla, tam jsem chodil často i s partou z vejšky pak vždy do nějaké hospůdky, taky do kina jsme chodili a nebo kolektivní sport – jako třeba volejbal – ten mi totiž šel (smích). (...) Nebyl rozdíl, jestli šlo o všední den nebo víkend, prostě podle akce jsem si volný čas udělala a bylo....Naši mi v ničem moc nebránili a když jsem pak byla na vejšce, tak jsem radši bydlela v podnájmu. (...) Naši mi přispívali a já si vydělávala brigádama – v létě jsem točila zmrzlinu, jezdila jsem na tábory jako vedoucí, protože jsem studovala pedág. V zimě jsem prodávala lístky do divadla nebo jsem praktikovala na škole a tam mě pak vzali na výpomoc.</p>
DMG ₃ (M)	<p>Pro mě je život tanec a tanec život. Mám svoji vlastní taneční skupinu, jezdíme na soutěže a několikrát v týdnu trénuju, takže veškerý volný čas dávám tanci a jenom tanci. Tancuju s Jemim a ten je hodně náročnej, takže makám. Když netancuju, tak se jdu zklidnit na jógu, tam se naprosto uvolním. (...) Taky jsem často chodil plavat na plavečák, abych trénoval dýchání. (...) Mám opravdu hodně přátel i všude po světě, takže taky skypuju nebo jsem na internetu. Televizi de facto ani nevidím. Stejně v ní všichni lžou a jsou tam samá negativa a to nemám zapotřebí.To si radši pustím nějaký seriál nebo stáhnou film. (...) Takže tanec a party, kde se tancuje do rána, to je můj život a můj volný čas. (...) Nikdy bych nedělal to, co mě nebaví.Vydělávám si tancem, takže spojuju příjemný s užitečným.</p>
DP ₄ (ž+M)	<p>ŽENA: ...asi s kamarády. V období kolem 16 roku jsme podle divadla SEMAFOR, ten byl naším velkým vzorem,</p>

(manželé)	<p>založili pod hlavičkou Č.S.M. také divadlo malých forem. Měli jsme vlastní kapelu a kulturní program, s kterým jsme objížděli okolní vesnice. Tím jsme využili vlastně všechnen volný čas. (...) A nebo jsem si doma pouštěla staré gramofonové desky a podle nich se učila zpívat. Ale jen když jsem byla sama (Smích)(...) Později, když jsem začala pracovat v továrně, přihlásila jsem se do tanečního folklorního souboru. Tanec, jakýkoli mně hodně bavil a bavi dodnes – jakmile můžu, tak tancuju. (...) Vystupovali jsme na kdejakých oslavách práce, zúčastňovali jsme se různých soutěží, jako jsou třeba Strážnické slavnosti. Dokonce jsme se souborem, a to Vás bude zajímat, dostali do NSR do Hannoveru na nějakou družbu.(...) Každou neděli jsme chodili s holkama na odpolední čaje. To byla vlastně zábava s tancem a tam chodili i moji sourozenci byli jsme taková hudebně a kulturně nadaná i založená rodina (Smích). Na kino a jiné kulturní zážitky moc nebyval čas, žila jsem mým divadlem.</p> <p>MANŽEL: Byl to hlavně sport a to různý, třeba sportovní střelba z malorážek nebo fotbal a potom všemožná kultura, taneční zábava atp. Kino, bylo v každé vesnici – ne jako dneska. Takže to bylo na týdenním pořádku.</p>
DR ₄ (ž)	<p>Mě maminka vedla od malička k hospodaření na zahrádce a k úctě k přírodě a ke všemu. Ale ten zájem o to vše propukl až když jsem měla svůj vlastní barák. Jsem taková babka bylinkářka... (...) Když jsem byla mladá, tak jsem byla taková rošťanda. Byla jsem průserářka, chodila i za školu a chytila se špatné party. Tropili jsme blbosti no, ale pak na střední jsem se zklidnila. (...) Po škole jsem měla volno až když jsem udělala domácí úkoly a pomohla mamince s úklidem baráku, obhospodařením zahrady a zvířat. Měli jsme králíky, prase, slepice a přitom bydleli kousek od Prahy (dnes už jsme součástí Prahy). (...) Venku jsem trávila nejvíc času. Se sousedními dětma jsme hráli různé hry venku, když jsme byli starší, tak jsme klábosili v místní klubovně, chodili na tancovačky a každý týden do kina, to jsem měla z domu kousek. Tak jsem jezdila na pionýrský tábory, to mě bavilo a moc ráda na to vzpomínám.</p>
DMG ₄ (M)	<p>Každý pátek večer jdu do hospy (hospody) s kamarádadama a tam to táhneme až do noci. (...) O víkendu nějaký ten výlet, procházka nebo kolečkový brusle se ženou. (...) V týdnu moc volného času nemám, takže tak akorát po večerě nějaký ten pěkný film nebo nějaká vzdělávací soutěž v TV (milionář, AZ kvíz atp.), případně nějaká ta hra v PC. A v létě grilování – to mám moc rád, sjem hrozně na maso. Griluju hodně i s našima a babičkou, bydlí totiž naproti přes ulici a já bydlím s našima v jednom baráku. (...) Nejsem moc aktivní typ, jak je vidět na mojí postavě. Mám rád svůj klid, takže buď jsem doma se ženou a pustíme si nějaký film, nebo jsem pak aktivnější a zajedeme někam na vejlet a v pátek taková oddychovka s klukama v hospodě....</p>
DP ₅ (ž+M) (manželé)	<p>ŽENA: Já jsem odjakživa byla vedena k šití. Vyučila jsem se švadlenou, pořad jsem něco šila a pletla a tím jsem se i živila. Pak jsem pracovala v Tesle, pak na ubytovně. Jezdila jsem na kole. Když jsem měla volno, chodili jsme s holkama do kina a strašně ráda jsem tancovala. Takže kino a tancování bylo nejčastější a zároveň nejoblíbenější. S rodiči jsem se někdy dívala na televizi, ale tehdy tam pro mladý nic moc nedávali. Tak jsem radši byla venku s partou. Další věci, kterou jsem žila, byly tábory. Celý rok jsem připravovala jídelníčky, hry a nápady. Pořádala schůzky, kde jsme řešili všechny věci kolem chodu.</p> <p>MUŽ: Já jsem vyučený zahradník, tak jsem trávil hodně času ve sklenících a zahradách. Jinak jsem hrál kopanou a v zimě jsme si dělali hřiště a hráli s klukama hokej. Sport byl v tu dobu nejčastější volnočasovou aktivitou – řekl bych. Na každé vesnici bylo hřiště, někdy i několik, tak jsme byli pořád tam. Pak jsem podlehl motorce, jezdil jsem i závodně. Tam jsem potkal svou současnou ženu, moc jsme se neznali, ale vznikla z toho Hanička a já začal stavět.</p>
DR ₅ (ž)	<p>Já jsem hodně četla a psala jsem ostatním spolužákům čtenářské deníky. Naučila jsem se hrát na kytaru a jezdila každé léto na tábory i s našima. Později jsem tam dělala vedoucí a jezdila tam i s vlastníma dětma Předávali jsme si vedení tábora jako takovou štafetu (směje se). Kromě účasti na vedení tábora jsem hodně randila, dokonce i s několika klukama najednou. Psala jsem klukům i dopisy na vojnu – několikrát týdně. (...) Když jsem byla mladá, tak neexistovalo období, že bychom přišli domu a šli si lehnout do postele a spali. Je to hodně daný zábavou. Když tu dnešní mládež vidím, tak spoustu drahocného času vezme hlavně počítač. Počítač je prostě ztráta času! Ale záleží na každém – s přibývajícím věkem se podle mě člověk více usadí, jen mi přijde, že to generace od generace dýl trvá. (...) Když jsem měla kluka, který jezdil na motorce, jezdila jsem taky na motorce, když jsem měla kluka, který byl pařmen, stal se ze mě taky pařmen. Byla jsem hodně nestálá ve svých aktivitách ale do kina a na zábavy jsem chodila každý týden! (...) Rodiče mě ani moc neovlivňovali.</p>
DMG ₅ (M)	<p>Nejčastěji trávím volný čas prací – druhé zaměstnání a nejoblíbenější asi trávení času s přítelkyní v přírodě. Rád chodím na badminton, na stěnu, na squash, do přírody... je toho hodně....na brusle, na lyže ☺ Snažím se být hodně aktivní. (...) Rád čtu před spaním a když jsem jezdil do školy, tak v dopravních prostředcích. (...) Když se to dá jíst, tak rád vařím chutná jídla. Nechutná jídla nerad vařím (Smích). Mám též rád čajování. Mám doma sbírku různých čajů a takový koutek s vodní dýmkou....čas od času zajdu do čajovny na uklidnění... (...) Velkým koníčkem od 15 let je pro mě pěstování masožravých rostlin. A s lidmi, kteří pěstují nebo pěstovali masožravky taky, jsem trávil hodně volného času ať už na výstavách nebo na přírodních lokalitách výskytu masožravých rostlin. Jsem takový badatel (smích) (...) Na 2. stupni ZŠ jsem si lepil letadýlka.</p>
DP ₆ (M+ž) (manželé)	<p>ŽENA: Hrála jsem na piano, vystupovala jsem a hrála jsem šestiruční polku (Smích) (...) Hodně jsem chodila ven do staré obory na Hlubokou. Moc ráda jsem s kamarádama pozorovala jeleny, lišky, kance a daňky. (...) Já jsem hodně chodila do Sokola a pak jsem tam vedla i skupinu dětí. Trošku jsem trénovala herectví – hrála jsem v Pyšné princezně (Smích) Děda (manžel) zase hrál ve Stříbrném větru. (...) Pak jsme s partou chodili „lázat plátno“ do kina –</p>

	<p>tak určitě jednou do týdne. S partou jsme prolezali kanálama a pohybovali se všude možné kolem Hluboký, kde jsme randili a chodili na procházky. (...) V zimě na zámku jsme sáňkovali na schwarzenberských velkých saních, to jsme se hodně vyblbli. (...) Doma jsem skoro nebyla – jen z nutnosti. Hrávali jsme si u sousedů na shovku – to už dnes žádné děti nedělaj. (...) V zimě jsem na Podskalskej bruslila. Jo a v létě jsme se chodili koupat na Munický rybník, kvetly tam kotvice, my jsme je malovali a pak prodávali, abysme měli nějakou tu korunu navíc. (...) To víš, že jsme taky dělali bordel, ale to ti nebudu říkat. V létě jsme taky často chodili na borůvky a brusinky, těch je rok od roku méně. Nejraději jsem pletla, chodila do lesa na houby nebo borůvky a jen tak...jo borůvky a houby...to jsem měla nejraději.</p> <p>MUŽ: Věnoval jsem se hlavně sportu. Miloval jsem Malši a jezdil jsem k tetě do Doudleb. S ní jsem trávil více času než s rodiči. (...) S kamarádama jsem hodně pořádal klubovky, hráli jsme hry venku i doma. U tety jsem hrál kriket. (...) Tehdy byly tuhé zimy, tak jsem bruslil na Malši – to bylo něco! Hráli jsme na ní hokej od rána do večera a pořádali turnaje. (...) Programy v Budějčích tenkrát moc nebyly. Já na rozdíl od báby randil jen s ní. (...) Ve škole na gymnasiu, to byl rok 1948, se gymnázium zlikvidoval a stala se z něj obyčejná střední škola – tam jsme měli dobrou partu, hokejový a fotbalový tým. No a pak jsem se přestěhoval z Budějč do Písku na strojárnu, tam jsem bydlel chvíli na kolejích a pak jsem se přestěhoval do podnájmu. Hrál jsem ve fotbalovém klubu za Písek, to spolko hodně mého času a bavilo mě to, žil jsem pro to. (...) Po maturitě jsem byl narukován na vojnu do Chebu s vidinou toho, že mě převedlí někam na jih Čech. To se taky stalo, odvedlí mě do Tábora. Na vojně jsem si zranil koleno, tak jsem byl propuštěn, pak jsem si našel zaměstnání. V Budějčích jsem dělal v dřevařských závodech, měl jsem hodně kamarádů z Hluboký, tam jsem zase začal hrát v hokejovém a fotbalovém klubu, kde jsem zakopl o jednu holku, která mě chtěla dát dohromady s nějakou jinou, ale nakonec jsem s ní 55 let.</p>
DR ₆ (ž)	<p>Já moc volného času neměla, hodně jsem studovala a stavárna byla těžký obor. (...) Nejčastěji jsem trávila volný čas s přáteli. Od malička jsem hodně aktivní, asi po mámě, a sportuju. Dělal jsem Taekwondo – i profesionálně. Chodila jsem tam se synovcem. Uklidňuje mě čtení knížek a vždycky jsem hodně četla. (...) Do kina jsem chodila s partou ze školy každý týden, taky jsme chodili na zábavy a hodně času jsem trávila i s rodiči. Měli jsme opravdu dobrý vztah a pořad máme. (...) Strašně ráda jsem chodila do Pionýrů a Skautů a atletika mi zabrala velké množství času, takže jsem od narození sportovní typ. Často jsem taky běhala a jezdila na kole, s našima jsme jezdili na výlety do přírody a občas když byly peníze, tak do levné hospody. (...) Televizi jsem moc nesledovala, protože tam pro mládež nic moc nedávali. Víkendy a dovolené patřily společným aktivitám, jezdili jsme na chatu, lyže, běžky, na vodu...</p>
DMG ₆ (Ž1+Ž2) (sourozenci)	<p>Ž₁: Během týdne chodím plavat, často taky chodím do čajovny – jen tak na uklidnění po škole. Je to pro mě takový relax. Když nemám nic do školy, tak se válím doma nebo něco dobrého uvařím, protože mamka chodí pozdě domů. (...) O víkendu sleduji filmy nebo seriály, když je hezky, tak vyrazím někam na výlet ať už s někým z rodiny nebo s kamošema. (...) Samozřejmě podnikám taky různé akce, diskotéky nebo posezení někde v restauraci. Od té doby, co máme psy, tak ráda chodím na procházky i s nima. (...) V zimě jedu s mamkou na lyže, někdy jedeme i celá rodina a v létě se nažime jezdit někam na dovču – díky mamce čím dál aktivnější. (...) Často se dívám na televizi nebo různé filmy na notebooku.</p> <p>Ž₂: Přes týden se koukám na seriály, a protože bydlím na koleji, tak mě hodně ovlivňují spolubydliči. Často i negativně, protože pořádají „chlascáči“ večery a těm se prostě nejde vyhnout. (...) Taky chodím do hospody a sem tam si zaspportuji – nějaký aerobik nebo něco na ten způsob. (...) O víkendu, když jsem u našich tak chodíme společně venčit psy. Taky se jen tak válím a odpočívám, někdy si i čtu, dívám se na televizi a spím (smích). (...) Času mám relativně dost, ale neumím ho moc využívat a spíš ho proflákám.</p>

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016

Příloha 4: Interpretace odpovědí na otázku „Co/kdo má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?“

Tabulka 15 - Interpretace odpovědí na otázku „Co/Kdo má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?“

GENERACE ³⁹	ODPOVĚĎ NA OTÁZKY „Co/Kdo má největší vliv na plnohodnotné trávení volného času?“
DP ₁ (M)	Největším omezením byly samozřejmě finance . Neměl jsem dostatek peněz na to, abych mohl opravdu dělat, co chci. (...) Taky tam, kde jsem bydlel (na venkově), nebyly dobré možnosti a příležitosti k nějakému zajímavému trávení času. (...) Sice bylo za mého mládí vše jednodušší, levnější a dokázali jsme se sami se sebou více bavit bez finančních požadavků, ale víc možností bez peněz nebylo. (...) Dnes jsou možnosti pro mladé cenově náročnější, kroužky jsou drahé i sport je drahý, ale mladí se baví hlavně individuálně oproti nám. Rodiče se na mých volnočasových aktivitách moc nepodíleli, spíš mi poskytli ty možnosti a trochu financí, abych se mohl bavit. Jezdil jsem s nima na výlety a hrávali jsme po večerech hry. (...) Na výlety jsem také jezdil se svými dětma, snažili jsme se taky chodit za kulturou a později jsme jezdili celá rodina na chalupu. (...) něco jsem od rodičů převzal a poslal dál a snad se to chytlo. Mají vztah k přírodě, nicméně jsou ovlivněny odlišnými specifiky života ve městě. (...) Myslím si, že na rozdíl od nás, dnešní mladá daleko více spoléhají na organizaci volného času zvenčí, než by ho dokázali zorganizovat různými akcemi sami.
DR ₁ (Ž)	Já si myslím, že to byly hlavně povinnosti ... (...) hlavně škola a rodiče. Rodiče (výchova) mě omezovali hlavně v tom, kdy jsem mohla jít ven, kdy jsem se měla vrátit a že jsem před tím musela udělat spoustu domácí práce. Samozřejmě, že jsem musela mít naklízeno a udělané úkoly, abych mohla jít ven, ale to bylo tak do půlky střední, pak se to zlepšilo. Připadalo mi, že žiju v letech mládí mých rodičů, že se ke mně chovají stejně jako jejich rodiče k nim. (...) Taky můj čas ovlivňovaly peníze a dost často moje nálada . (...) Myslím si, že dnešní mládež nejvíce ovlivňuje technika. My jsme si uměli zábavu vytvořit, ať jsme byli kdekoli, paradoxně jsme měli více zábavy, než oni. Sice je teď přepestrá nabídka čehokoli, ale připadá mi, že se v tom všichni ztrácí a neumí s volným časem naložit. (...) Do 18 let jsem s rodičema jezdila na venkov o víkendech – na chalupu k babičce. Pomáhala jsem tam při práci na zahradě i doma. Na výlety a procházky se mnou už rodiče moc nechodili, na to jsem měla kamarády. Ale jako malé dítě jsme pořád někam jezdili. (...) díky tomu, že jsem s rodičema trávila hodně času, tak mám stejné životní postoje – nebo to tomu aspoň přisuzuji. Podobně vychovávám i své děti, které mají stejně kladný vztah k přírodě, jako já i moji rodiče. (...) Přisuzuji to tomu, že jsme se s nima procházeli v lese, rybařili, stanovali, jezdili na vodu... Já sama ráda pracuji na zahradě a k tomu mě taky vedli naši... Pěstuju bylinky (po vzoru rodičů), mám zvířata (vztah ke zvířatům dle vzoru otce), kutilství a kreativní činnost při budování domova (v dětství chalupaření s rodiči), záliba ve čtení (maminka hodně četla, vlastnila velkou knihovnu), kulturní akce, kino, divadlo (v dětství společně s rodiči). Moji zálibu v ručních pracích a kreativní tvořivost (šití, háčkování, pletení, výroba textilních hraček, výtvarná tvořivost atd.) jsem po matce nepodědila, ale dá se srovnat s velmi aktivní tvůrčí činností všeho druhu mého otce. Otcovu zálibu v muzicirování jsem nepodědila, raději hudbu poslouchám, než vytvářím. Hudbu jako takovou mám velmi ráda, ráda zpívám (po matce). Ráda se bavím v dobré a veselé společnosti, tak jako rodiče. Většinu mého volného času věnuji rodině, tak jako rodiče. Individuální volnočasové aktivity jsou pro mne stejně důležité (cíleně je pěstuji jako rodiče). Mohu shmout, že všechny volnočasové aktivity (kromě muzicirování) jsem přejala od svých rodičů a k nim přidala svoje individuální zájmy. Některé moje zájmy se časem mění dle možností a okolností, některé zůstávají stejné – celoživotní. (...) Děti moje volnočasové aktivity všechny vyzkoušely, některé přijaly i „za své“, jiné zatím zavrhnou, např. práci na zahradě (smích). Jako snažila jsem se dětem ukázat různé typy trávení volného času – společný sport, kroužky, zábava a podporuji je ve vlastních individuálních zálibách.
DMG ₁ (Ž)	Těžko říct, protože vlivů existuje mnoho a já nejsem schopná to ani pojmenovat, který z nich je nejzásadnější. Nejzásadnější je asi množství volného času, počasí, emocionální rozpoložení, stav bankovního konta, společnost v jaké se v daný moment nacházíme atp. (...) Myslím si, že je ve městě a okolí mnoho možností sportovního a kulturního vyžití pro všechny generace. Jsou zde četné volnočasové oddíly zaměřené jak na děti, tak na seniory. Právě těmto dvěma generacím by měla být věnována největší pozornost, jelikož právě oni mají volného času nejvíce a potřebují ho smysluplně prožít. Senioři mají například možnost účastnit se programu celoživotního vzdělávání na fakultách JU – studuji tam obor psychologie a o tuto problematiku se zajímám. (...) Jak jsem již zmínila, ráda trávím volný čas s rodinou/rodiči, tudíž se na něm také podílejí. Řekla bych, že jsme si vytvořili určité „rituály“, které společně pravidelně vykonáváme a staly se součástí našeho všedního života (...) Např. již zmíněné nákupy, kdy někdy i vícekrát do týdne s mamkou vyrážíme na společný nákup a zažíváme

³⁹ Písmena „Ž“ nebo „M“ jsou zkratkami pro jednotlivá pohlaví. **Ž** = žena, **M** = muž. U jednotlivých generací je toto písmeno případně uvedeno před zkratkou každé generace, např. MDP₂ = muž z druhé generační kategorie prarodičů.

	<p>mnoho legrace a velká dobrodružství (smích) nebo občasně víkendové obědy s dědou u nás doma... to je taky fajn. (...) Co se týká přenosu z generace na generaci, u nás v rodině není příliš výrazný, vůči mé osobě myslím. Ovšem například mladší bratr od mala chodí do plaveckého oddílu, protože náš táta se tomuto sportu celý život věnuje, i když nyní už pouze rekreačně. (...) Rodiče rozhodně jsou vzorem. Spíše než přenos specifických aktivit, se domnívám, že se mezi generací přenáší model chování, který rozhoduje o tom, zda budu mít tendence trávit volný čas pasivně či aktivně.</p>
DP ₂ (M+Ž)	<p>MUŽ: Řekl bych, že to byly nejvíce možnosti v místě bydliště. Dojžděl jsem do středu města za divadlem nebo tancem – prostě za kulturou no. Když jsem přišel ze školy, tak se mi už zpátky do Prahy nechtělo. Takže mě omezovala hlavně dopravní obslužnost. (...) Rodiče se v mém mládí podíleli na volném čase minimálně. Byli pracovně hodně zaneprázdněni. K jedinému, k čemu mě vedli od mala byl sport, jezdili s námi na výlety a dle možností i na dovolené. Když jsem splnil svoje povinnosti, tak jsem si dělal, co jsem chtěl. Trávím jsem dost času i se svými sourozenci (...). Každopádně něco jsem si z nich vzal, o víkendu trávím volný čas na chatě, trávím jsem tak i s dětma, s nima jsme jezdili taky na dovolenou v létě, v zimě na hory lyžovat. Dělalí jsme táboráky, sbírali houby, jezdili na kole...</p> <p>ŽENA SE TÉTO ČÁSTI ROZHOVORU NEÚČASTNILA</p>
DR ₂ (M+Ž)	<p>MUŽ: Já si neuvědomuju, že by na mě mělo něco nějaký velký vliv. Určitě to byli tehdy především rodiče a sestra, protože jsem společně jezdili na chatu a pak to byli moji kamarádi. (...) S těmi jsem trávil největší množství času a dělal jsem to, co dělali oni. (...) Sice jsme měli více volného času, ale zároveň méně možností v zájmových kroužcích – tak se mi to zdá. S našima jsem každý rok jezdil na hory, na lyžáky bez nich, na letní dovolené někde k vodě. Ale svůj volný čas jsem trávil čistě podle toho, jak jsem chtěl já a tak jsme to víceméně praktikovali i u dětí.</p> <p>ŽENA: Myslím, že mi nic nebránilo v trávení volného času. Aspoň to tak pociťuji. Uměli jsme se zabavit s mičem a největší problém byly finance na dopravu...turistika po Čechách. Stravování v podobě společného vaření v kotlíku už tak finančně náročné nebylo při cestování. (...) Ovšem jezdili jsme na chalupy kamarádů, pod stan a širák...takže náklady na bydlení nebyly. (...) V dětství mě nejvíc limitovalo povolení rodičů (časové omezení od-do) a vždy to bylo a stále jsou FINANCE. Určitým způsobem mě ovlivnil bratr a kamarádi ze školy. Rodiče mě přivedli k lyžování, bruslení a turistice. Postupem času se z „muset“ pomáhat na zahradě stal svým způsobem koníček, pokud je čas (...) z aktivit, které jsem brala, jako povinnost se staly i mé koníčky, rodiče mě nasměrovali a na mě už zbylo to, jak s tím naložím. Něco jsem pak dále předávala svým dětem, ale zda se to ujalo...to je otázka ☺ Každopádně my oba s manželem si myslíme, že vzorem v oblasti trávení volného času pro nás rodiče spíše nebyli, ale podíleli se – jezdili jsme na lyže, výlety do přírody nebo na památky, bruslili jsme, vedli nás ke čtení knih a tak podobně vedu a vedla jsem i své děti. Myslím, že to pochytili a přebrali si to po svém. Myslím, že dětem zůstalo lyžování, vztah k přírodě, zvířatům a lidem, turistika a cestování. Pokud lze považovat za volnočasovou aktivitu i zařizování si příjemného, harmonického bydlení, tak takéž.</p>
DMG ₂ (Ž)	<p>Určitě je to můj přítel a kamarádi. Ale do konce střední mě hodně ovlivňovali rodiče – díky nim jsem od základky mohla navštěvovat hodně kroužky a mohla jsem zjistit, co by mě bavilo. Poznala jsem krásná místa ČR i zahraničí. Každý rok jsme jezdili na dovolenou a hory. (...) Myslím si, že velký vliv taky měly a mají peníze – ať už peníze rodičů na mou zábavu a nebo moje. Když jsem věděla, že našim moc peněz nezbyvá, tak jsem jim ani neříkala, že bych chtěla něco začít podnikat a tak... (...) Možnosti byly a jsou, ale peníze ne. Asi to tak vidím do teď. Člověk by cestoval, ale nemá na to. Možností je dnes podle mě hodně, jen mi přijde, že jsou všichni líní se orientovat v nabídce volnočasových aktivit. Naši rodiče to měli podle mě jednodušší. Dnešní doba je hodně náročná, plná a možná i přeplněná informací, které jsou i zbytečné. (...) Jak jsem už říkala, teď už moc ne. Ale do konce střední školy ano. Hodně jsme cestovali, výletovali, hráli hry nebo se jen procházeli. Hodně jsme trávili čas i s jinými rodinami, které měli stejně staré děti. (...) Velice jsem si oblíbila cestování ať už po ČR nebo do zahraničí. Ráda lyžuju a miluju turistiku a moře, a pokud mi to finance dovolí, tak jezdím každý rok na lyže nebo do zahraničí k moři. Do budoucna vím, jak být jednou takovým „vzorem“ pro své děti...</p>
DP ₃ (Ž+M)	<p>ŽENA: Řekla bych, že to byly možnosti v místě bydliště. Bydlela jsem totiž na okraji Prahy a musela jsem za zábavou dojíždět do centra města – za divadlem a za tancem. Nejvíce mě omezovala škola a pak zaměstnání s domácími povinnostmi. Doma jsem musela hodně dít – maminka byla totiž přísná a náročná na tyhle věci. (...) Rodiče se na trávení mého volného času moc nepodíleli. Táta byl nemocný od svých 5 roků, maminka se starala o mě a sestru sama, takže moc volného času neměla (pracovala 6dní a ve volném čase prala, vařila, šila), neměla prostředky ani na společnou dovolenou. Musely jsme jí pomáhat se sestrou (nákupy, úklid apod.). (...) V našich aktivitách nás podporovala, hlavně cvičení v tělovýchovné jednotě. (...) Takže se moc nepodíleli. Po splnění svých povinností (do školy a pomoc v domácnosti) jsme měly svoje aktivity, ve kterých nás sice podporovali, ale neiniciovali se. Ale určitým vzorem pro mne byli, protože s námi jezdili na výlety a na chatu stejně jako my se svými dětmi. (...) Snažili jsme se podílet na trávení volného času dětí - jezdili jsme s nimi na dovolenou v létě, v zimě pak lyžovat. O víkendech jsme trávili volný čas na chatě (koupání, sbírání hub, táboráky, pomoc při práci, jezdili na kole a užívali si i se svými vrstevníky).</p>
DR ₃ (Ž)	<p>Určitě to byla podpora rodičů. Pak studium na střední a pak vejšce. (...) To byly nejvíce kamarádky, spolužáci – měla jsem s nima podobné zájmy. Určitým způsobem mi přispělo bydlení v centru Prahy. Mohla jsem využít všechny možnosti zábavy. Chodila jsem na různé kroužky a kurzy v rámci Pionýru. Dnes je možná nabídka různorodější a „barevnější“ už vzhledem k modernějším technologiím ve všech oblastech, ale zase ne všichni</p>

	<p>rodiče mají prostředky na to, aby ji pro své děti mohli využít v celé šíři. Takže hodně dnes záleží na možnostech rodiny (...) tehdy taky, ale dnes více. Když se na to dívám zpětně, tak mi chyběla ta možnost cestovat. (...) Musím říct, že ke spokojenosti mi stačilo málo a vždy jsem si našla zábavu...."kdo chce, ten si najde". Stačilo nám švihadlo, míč a křídý...(...) Vzorem naši moc nebyli, i když v mládí sportovali. Táta fotbal, máma cvičila v Sokole. Ale já už je takhle aktivní nezažila. Ale podporovali mě hodně. Vodili mě do Lidové školy umění, kupovali knížky, společně dovolené – lyže. Jen jsem neměla ráda víkendy a prázdniny na chatě, ale to hlavně proto, že jsem tam neměla žádnou kamarádku. A v lese jsem se nudila, toužila jsem po městě...(...) Sama jsem moje děti vodila do různých kroužků a čekala, co se jim zalíbí a v čem e „najdou“, nikdy jsem je nenutila, protože mě nutili někdy rodiče – tak proč bych to měla dělat já....Když se našli, tak jsem je opravdu hodně podporovala a stále podporuji (...) ať už finančně, vozím je kde můžu, účastním se jejich závodů a tak...(...) Částečně myslím, že jsem takovým vzorem, protože oba vidí, že čas se dá vyplnit aktivním koníčkem. Adam tancuje a Terka taky. Ale každý z nich hej taky hodně ovlivněn místem bydliště a s ním spojuje své volnočasové aktivity. (...) Ještě bych ráda dodala, že volný čas v dětství vždy ovlivňují rodiče, ať už vědomě nebo nevědomě. Především--jejich časové a finanční možnosti. V mládí je prostě potřebná podpora rodičů přátel.</p>
DMG ₃ (M)	<p>Tak nejvíce si ho ovlivňuji JÁ (smích)...Je to můj volný čas, ale jinak samozřejmě je to rodina a parta přátel. (...) Řekl bych, že mi nic nebrání – občas možná povinnosti do školy. Někdy přijdou věci, které musí člověk udělat hned, to se mi tává častěji a častěji (aneb prokrastinace). Ale jinak myslím, že mi nic nebrání. Současná doba mi naprosto vyhovuje, co se týče možností. (...) Jelikož v posledních 4 letech bydlím v Praze, nemám co by mi chybělo (občas možná víc klidu) Když to srovnám s bydlením na vesnici, je to veliký rozdíl, ale mně to vyhovuje. (...) Rodiče se určitě podíleli a stále podílejí na svých aktivitách. Trávím ho s nimi, dávají mi tipy, kam můžu zajít, hodně mě finančně podporují. (...) Takže určitě ovlivněný jsem, mamka mě vedla ke čtení (poslední dobou čtu více a více a baví mě to), sportuju a řekl bych, že po mamce mám i ty party (smích).</p>
DP ₄ (Ž+M)	<p>ŽENA: Mně nejvíce ovlivnil kolektiv kamarádů, se kterými jsem nejčastěji trávila svůj volný čas. (...) Rodiče čas plánovali jen málo. Měli jsme sice nějaké povinnosti jako třeba umýt nádobí, uklízet, nosit vodu od studny, uhlí a.t.p. ale, když jsme je splnili, nic nám nebránilo jít ven a užívat si. Dneska mají děti celý týden naplánováno, kdy do jakého kroužku a kdy na sport. A když jsou náhodou doma tak sedí u počítače. (...) Nic mi nebránilo, někdy jsem se taky musela učit, ale to bylo minimálně – jen když jsem přinesla špatné známky. (...) Byla jsem spokojená, bylo tu kino, hřiště, sokolovna. Každou středu, sobotu a neděli se promítali filmy. Do sokola se chodilo cvičit 2krát týdně. Na hřiště se mohlo kdykoliv. Tenkrát jsme měli všichni stejné podmínky. Když jsi měl trochu talent, mohl jsi dělat sport nebo konička jaký tě bavil. Dneska polovina dětí nemůže, protože na to rodiče nemají. (...) Jak jsem už říkala, tak rodiče měli s barákem plno práce a jako rodina jsme moc volného času netrávila po hromadě. Veškerý svůj volný čas jsem tehdy trávila mimo domov. Ale pokud to možnosti dovolovaly, tak jsme hráli stolní hry, jezdili na výlety a v létě se koupat. (...) To se podílel hlavně můj muž. Já pracovala v obchodě od 8 do 17 hodin a vlastně volný čas našich dětí trávil s nimi. Já se účastnila jen o víkendy, to jsme v zimě jezdili na hory, v létě na výlety nebo k vodě. (...) Určitým vzorem pro naše potomky určitě jsme. Věnují se svým dětem, jak mohou a podle dnešního moderního trendu.</p> <p>MUŽ: Byly to kolektivní sporty, kde se člověk musí přizpůsobit, takže mě ovlivňoval sport, kterým jsem žil. (...) Rozhodoval jsem se sám, co budu dělat a jak čas využívat. Měl jsem hlavně závazky ke kolektivu. Myslím sportovní. (...) Já myslím, že rozdíl takový není, jen je třeba zvolit si náplň volného času sám a to je ten kámen úrazu. Dnešní děti jsou líní, kdyby vypukla válka, tak ti šampóni, jak se jim dnes říká, by ani neuměli ukrojit kousek chleba. Ale to je vina rodičů. (...) Jinak co se týče možností, tak mi vše vyhovovalo, našli jsme si vždy nějakou zábavu. (...) Dětem, bych řekl, že jsem se věnoval dostatečně. Vedl jsem je ke sportu, jezdil jsem s nimi na hory, k vodě, trénoval jsem záčky ve fotbale a to dělám i s vnoučatama a myslím, že se to daří.</p>
DR ₄ (Ž)	<p>Mě nejvíce ovlivňovali rodiče a to myslím v dobrém i špatném slova smyslu. (...) Naši, hlavně mamka, po mě chtěla velké množství domácích prací, musela jsem se doma hodně otáčet. Táta trávil spíš více času s bráchou, ti spolu hodně sportovali. Maminka mě vedla ke spořádanosti a k vaření a celkově k domácím pracem. Ale jakmile jsem mohla, tak jsem byla venku s partou a ta měla na mě určitě taky vliv, moc peněz jsme nepotřebovali, ale pak jsem začala chodit na školu a tam bylo už více potřeba financí. Řekla bych že čím je člověk starší, tím k uspokojení svých potřeb potřebuje více peněz.</p>
DMG ₄ (M)	<p>Řekl bych že se orientuju podle nálady. Taky v tom hrají určitou roli finance a od té doby, co jsem se svou ženou tak i ona. Řekl bych, že role partnera je ve vztahu a volným čase stěžejní. (...) Dnes je možností velká spousta (jet kamkoli do světa, zahrát si něco na PC, kouknout na pořádné americké krvák, atd.) a dřív za komančů mohli jet max. na nějaký ten hrad nebo zámek a nebo být doma a koukat na černobílý Homolkovi. (...) S našima si občas sedneme na zahradě, pokecáme, popijeme u grilu. Takže na to mse teď hodně podílí, dříve mě podporovali ve studiu, podporovali mě i finančně. Ovlivňovala mě i babička a děda, spolu s našima jsme jezdili všichni na výlety a do dnes máme skvělý vztah a sem tam si vyrazíme na pořádný rodinný výlet, kde jsou i vzdálení bratrance a tak...Je to taková naše tradice.</p>
DP ₅ (Ž+M)	<p>ŽENA: Řekla bych, že jsem byla hodně ovlivněna MAMINKOU. Měla jsem těžké dětství, otec nás ze dne na den opustil a na nás se setrou bylo se postarat o celé hospodářství. To byl jeden z důvodů, proč jsem se dala na šití. (...) Neměli jsme peníze, tak jsme se řídili podle nich, ale zábavu jsme si dokázali udělat. (...) Možností bylo</p>

	<p>tehdy u nás dost, kino bylo přímo v Rudný, zábavy se tam taky konaly, tak to bylo všechno v blízkosti. No a samozřejmě kamarádky ve škole i v práci – to hlavně. Hanička doma nemusela dělat skoro nic, byla takové vymodlené dítě, tak jsme si jí vážili, možná i trochu rozmazlíli. Ale vedli jsme ji k určitému řádu, k úklidu. Jezdili jsme společně na ty tábory a tím jsme všichni strašně dlouho žili. Taky jsme spolu pekly a vařily a s tátou byla na zahradě.</p> <p>MUŽ: Já měl zase otce alkoholika a matka byla ovládána jím. Mě nejvíce ovlivňoval brácha. S tím jsem trávil dost času a matka ho měla beztak raději, byla na něj vysazená. Takže jsem byl ovlivněn hlavně partou.</p>
DR ₅ (ž)	<p>Asi lidi, se kterými jsem se stýkala....kamarádi, přátelé hlavně kluci (smích) Když jsem měla kluka, který jezdil na motorce, jezdila jsem taky na motorce, když jsem měla kluka, který byl pařmen, stal se ze mě taky pařmen. Byla jsem hodně nestálá ve svých aktivitách. Rodiče mě ani moc neovlivňovali. (...) Peníze a rodiče určité mě spíš omezovali. Rodiče mi jasně dávali čas, v kolik jsem musela být doma a to bylo pro mě největší omezení kromě peněz. Když se na to podívám zpětně, ta na jednu stranu lituju té doby, do které jsem se narodila, protože jsem nemohla nikam vycestovat. V tu dobu jsem to moc nevnímala, ale čím jsem starší, tím si to víc uvědomuju. (...) Možnosti byly trochu omezený, ale za málo peněz se dokázalo udělat hodně zábavy i kvalitně stráveného času. Což mi přijde, že je v dnešní době nemožné...ty mladí to prostě neumí, ačkoli si oni myslí, že umí....Furt jsem si hledala tu zábavu a aktivity. (...) Rodiče se podíleli. Všichni jsme jezdili na tábory a i přes celý rok jsme pořádali setkání v rámci příprav na další sezonu. Domlouvali jsme jídelníček, hry, zábavu pro děti. Já jsem dělala na táborech vedoucí, mamka vařila a táta dělal od všeho trochu. (...) Vzorem? To nevím...asi to v tu dobu moc necítila, ale zpětně si uvědomuju, že jo. Mamka mě učila zahrádkaření a pečení, ta obliba mi ve mně zůstala do dneška. Stále ráda pečou, starám se o rodinu a na chatě zahrádkařím. (...) No určitě jsem se podílela! Každý jarní hory, léto pravidelně voda (až do 12 let Marti) a mezi tím moře, kroužky...Jezdili jsme s dětma na závody a chatu – tam jsme byli každý víkend i sezónu. Střídali jsme se s Haninou (sestrou manžela) o hlídání dětí o prázdninách. Společně jsme s nima dělali různé venkovní hry a bojovky. Snažili jsme se jim udělat prázdniny co nejzábavnější. Pro mě to bylo nejhezčí období – kdy celá rodina, babičky, švagrová jezdili na chatu společně. Trávili jsme hodně času s dětma a hodně jsme toho všichni zažili. Tehdy byla největší výhoda doby taková, že rodiče byli mladí a měli dost energie. Teď, když je normální mít dítě až klidně po třicítce, tak co má rodič tomu dítěti dát za hezké společné vzpomínky, babičky jdou do důchodu pozdě a děti jsou o tohle všechno ochuzený.....</p>
DMG ₅ (M)	<p>Jsou to zase peníze. Jinak je to přítelkyně a rodiče ani ne....přišel jsem s něčím, co chci dělat a dělal jsem to....do ničeho mě nenabádali. Nebo jsem to nechtěl dělat, ale dělal jsem to kvůli rodičům, ale to bylo na základce.... Když bych měl víc peněz, tak bych si ho mohl více užívat a nemusel bych mít další práci. Měl bych více volného času a tím i více energie.. (...) Naši se podíleli dost. Přivedli mě na Taekwondo, s tátou jsem chodil na ryby, s mámou na plavečák. Jezdili jsme do aqvaparků a na tábory, do scouta. Tam jsem strávil veškeré dětství. S tátou jsem chodil taky na squash a s celou rodinou jsem jezdil na chatu. Jezdila tam i teta se sestřenkou, se kterými jsem trávil hodně volného času. Když jsem byl malý, tak jsem s babičkou a dědu jezdil pořád na kole. (...) Rodiče nejsou mým vzorem, možná jen v tom, že mě přivedli na rybaření a tábory – ty ve mně zůstaly – to jsem tak nějak podědil. (...) Rodiče by měli se svými dětmi trávit více volného času, ale to je zase opět otázka financí. Když má otec 2, 3 zaměstnání, tak těžko bude trávit dostatek volného času se svými dětmi a rodinou. Jsem velice rád, že mě IT doba zastihla jen okrajově až v pubertě, takže všechny prázdniny jsem trávil bez mobilů a počítačů.</p>
DP ₆ (M+ž)	<p>ŽENA: Nooooo, rodiče mě moc neovlivňovali. Jen v tom, že jsme chodili do lesa na borůvky, brusinky a houby. Maminka mě učila domácím pracem, tatínek ten asi nijak. Když nebyly peníze, tak jsme se přizpůsobili. Vždycky se to nějak udělalo a tehdy peníze k zábavě moc potřebovali. K čemu byste venku peníze potřebovali? Stačilo Vám pár korun – 1 Kč na kino, pár halířů na zmrzku nebo limču. Dělal jsem, co ostatní z party (...) Jako rodina jsme jezdili s dětma všichni na kole a v létě jsme se koupali v hlubokých rybnících. S našima dětma jsme taky sportovali, muž ten jezdil s Haninou na běžky a stanovali jsme.</p> <p>MUŽ: Já to mám podobně jako žena, ale s tím rozdílem, že mě víc ovlivňovala teta z Doudleb než rodiče. Měl jsem komplikovaný dětství, tak jsem hodně jezdil za tetou a za kamarádama. Hodně jsem sportoval, ovlivňoval mě fotbalový a hokejový tým, takže zase parta. No a děti už zmínila žena. Podíleli jsme se rovnoměrně.</p>
DR ₆ (ž)	<p>Já bych řekla, že to byl nedostatek volného času. Pokojík jsem měla společně s bráchou. Naši s náma často někde jezdili a podporovali nás ve všem možným. Měla jsem náročnou školu, tak jsem byla buď s rodinou a nebo s kamarádama, nic mezi tím nebylo. S maminkou jsme měly takové čtecí večery o víkendy a to mi zůstalo do teď. Občas bylo kino za 1-2 koruny a běhání venku, ježdění na kole a hra s kamarády, společné výlety do přírody, občas levná hospoda v dospělosti. Dnes je všude spousta organizací a kroužků pro děti, lákadel typu PC a TV, vesměs finančně náročných. (...) Rodiče byli často součástí zejména o víkendech a vedli mě ke sportu a pohybu a trávení času se svými dětmi. Nemyslím, že mi byli přímo vzorem, ale hodně jsem odkoukala a dávala dále svým dětem. Já se snažím více bavit s dětmi, než se se mnou bavili moji rodiče. Víkendy a dovolené patřili společným aktivitám. Chata, lyže, společné návštěvy u přátel, voda. Účast na skautských akcích a aktivní pomoc při náročnějších pracích v klubech. Společné návštěvy dětských akcí, kamevalů atd. Kino, sportovní aktivity (kolo, brusle, lyže), čtení knížek a později i společné hospody a společenské akce. Holky moc rády nečtou, ale</p>

	objevuje se aspoň u jedné z nich chuť do sportu a obě rády cestujou, za což jsem moc ráda.
DMG ₆ (Ž1+Ž2)	<p>Ž1: Řekla bych, že je to nejvíc vliv financí a závislost na rodičích. (...) My máme mnohem více možností, jak trávit volný čas. Naši tolik možností neměli, na druhou stranu víc lítali venku a asi ho i trávili efektivněji než my. (...) Rodiče, tedy především mamka, se snaží vymýšlet aktivity, abychom je mohli trávit společně. Tatškovi se teď moc už nechce, ale dřív to podnikal všechno s námi. (...) Naši, hlavně mamka, jsou určitě pro mě vzorem. Převážně v dětství se nám naši hodně věnovali a trávili s námi hodně času.</p> <p>Ž2: Nejvíc mě ovlivňuje, jestli mám ten den ještě něco na práci, když například vím, že večer budu muset do školy, tak své volné odpoledne proflákám doma a nic aktivního nedělám, protože mám pořád pocit, že někam musím a nemá cenu začínat dělat něco jiného. Takže je to pro mě hlavně lenost. Jinak jsme s našima jezdili jako malé hodně na chatu a tam jsme byli s babičkou i tetou a bratránkama. To bylo fajn. (...) Máme více možností, než měli rodiče, ale nejsem si jistá, jestli to není spíš na škodu. Protože když kdysi mohly děti jen lítat venku, tak aspoň byly spolu a ne každý sám u sebe doma před televizi. (...) Mamka občas organizuje výlety a aktivnější dovolené, ale vzhledem k povaze taťky, který se nezúčastňuje, to asi není podle jejích představ. (...) Mamka je takovým mým vzorem a to kvůli její aktivitě. Potřebovala bych si trochu vzít od ní.</p>

Zdroj: Vlastní zpracování, 2016